خلق الانسان علمه البیان

للّٰہ الحمد والمنہ کہ این رشکِ شاہدانِ چلگی سے ...

نواب کلب علیخان صاحب بہادر

تاج فوزی

۱۲۹۶

بدار الریاست مصطفی آباد عرف رامپور حفظہ اللہ عن المفاسد والشرور

مطبع تاج المطابع ...

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و نعت

نباشد چون مثنوی مسلک شیخ کامل و یکتا | دلیل وارشد و ارکن طریق عاقل و دانا

براوراق کلام و نثر نگار کو چه دل | تو گوئی ریخته در صحن مینو خرده بینا

سطور شعر لعل افشان من سلک در و مرجان | نقاط نظم او همسر ام درج لولوی لالا

سعنبر لیتهٔ مشکین مداوم طرهٔ لیلی | درخشان صفحهٔ انشا او مرآت چهرهٔ عذرا

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE641
CHECKED 1976-77

سوادِ لیلة القدری شام تیره ام / بیاضِ یومِ نوروز این ز صبحِ من پیدا

هجومِ نازمستانِ مضامینم تقلب اندر / چنان باشد که در گلزارِ جنت جلوهٔ حورا

فرنگیِ دواتم زاده صد گنجِ مضمون / نهالِ خامهٔ من بارور از حکمتِ لقا

ز نقشِ طبعِ من مانی مثالان چین جبینم / ز رنگِ خطِ من طوطی خطان چون آینه

بیاضِ صحفِ من غنچهٔ چهرِ صبحِ نوروزی / سوادِ نقشِ آن سرمهٔ چشمِ شبِ یلدا

ادب پروردِ بزمِ فضلِ من بونصر فارابی / سبق گیرِ دبستانِ کلامم صاحبِ قسطا

فلک از تابشِ انوارِ عقلم وادیِ ایمن / زمین از شعشعهٔ مصباحِ طبعم سینهٔ سینا

گهی از زورِ علمی با عقولِ عشره انبازم / گهی از فطرتِ فطری بگیرم راهِ آبا

کند گر کلکِ سحارم گهی آهنگِ شب بازی / نماید عرصهٔ گیتی بهارِ نامهٔ نوشا

نسیمی گر وزد در گلستان از طبع رنگینم | ز شاخ بوته سوسن بخندد لاله حمرا

سحر که از سرایم نکتی با لحن داودی | برقص آید چو طاوس گلستان غنچه صهبا

اگر از مطلع فکرم مه مضمون شود طالع | نیاید تا قیامت در جهان تاریکی ظلما

دخان آه من گردد سیه آت اسکندر | نسیم ناله ام آشفته زلف پرچم دارا

به هیبت عسکر معنی و جوش لشکر مضمون | بگیرم باج از تیمور و بربایم تاج از جوزا

منم آن ابر باران گوهربخشش که کلک من | بجای قطره شنجرف ریزد گوهر دریا

گشایم عقد ابروی قضا از ناخن خامه | نمایم عکس اسرار قدر در صفحه بیضا

بشوید چهره ام هر صبح آب رحمت یزدان | بتابد طره ام هر شام آتشگیر دنیا

اگر مرد خدابینی صفاتم بیش ازین بینی | که هستم از ازل بهجت گر آن صانع یکتا

…ی کو مبرّا از زوال و وصمت و نقصان / الهی کو معرّا از عیوب و قبح و استیحا

…ل اوست در هستی چه در بالا چه در پستی / بعشق او کند مستی اگر پیراست و گر برنا

…یان از نوحه و آه و فغان و شیون و ماتم / نهان در غمزه و انداز و غنج و ناز و استغنا

…وزان نور او در خاک و باد و آب و آتش / نمایان جلوه حسن و جمالش از همه اشیا

…نج طره سنبل صدای نوحه بلبل / نسیم عطر بیز گل شمیم زهره زهرا

…شق روی صنعش ماه کامل جامه کتان / ببزم شوق دیدش مهر خاور دیده حربا

…ر نشئه مست اند مل گر عطر مست اند گل / همان رنگش بجزو و کل چه در شهر و چه در صحرا

…ر ور و جد و کیف می صدای کرد و بانگ نی / بهار گل خزان دی بسویش میکند ایما

…ان هستی که از مرآت کون عکس صنع او / چنان ظاهر که حسن نیزیک از چهره عذرا

توئی اول توئی آخر توئی باطن توئی ظاهر ‌‌ | توئی ملجا توئی مبدا توئی ماوا توئی منشا

توئی عاشق توئی شائق توئی خالق توئی رازق | توئی فائق توئی سابق توئی صادق توئی بینا

ترا خواهم ترا جویم ز تو خوانم ز تو گویم | براه عشق تو پویم بسر دارم ز تو سودا

چمن از قهر تو زندان و مشک از مهر تو بستان | قمر از نور تو رخشان گهر ز فیض تو خارا

همه علم و نوال و جود و آمرزش ترا از خود | همه کبر و غرور و غنج و یکتائی ترا زیبا

بدیع ذات بی همتای تو آذین انگلیون | ثناهای صفات بیحدت دیباچهٔ اسما

جمال وحدتت آشکار از کثرت هستی | کمال قدرتت مختفی در پردهٔ اشیا

گهی شد طیلسان زاهد و گه زنار بر ترسا | گهی شد کعبهٔ اسلام و گاهی معبد ترسا

گهی در کسوت یوسف بتهمت گشته زندانی | گهی اغماض از جمال یحیی گشته بی پروا

که اسمعیل را آرد بزیر خنجر بران
گهی نار خلیلی را نماید جنة الخضرا

گهی ندا بذوالنون از درون غیرت گاهی
خلیل آسا شود برد و گلستان آتش سوزا

گهی دارد نمایش حسن پرده سوز او گاهی
نهان در برزخ کبری ز پیدائی ست ناپیدا

رسول مصطفی ختم رسل محبوب هر دو کل
سریر تو کل مهر چرخ یثرب و بطحا

اساس راس عدل و بنیاد آب و طین را او
مشار آیت یسین بهار جنت اعلی

طراز بیرق دولت و بخشش مهر چتر ملت
نگار پرچم عصمت بهار روضه لولا

زنیاب نبوت گوهر گنجینه قدرت
ره روز آموز یاد وی خطیب علم الاسما

بود منشور سبحان الذی اسری بنام او
همایون قاب قوسین آمد آن منشور را طغرا

شهی کز قوت عاجز نواز پیمانی عدل او
بغرد بر هژبر چرخ اخضر شیر فرش پا

بروز هنگام هیجا نعرهٔ شیر شمشیرش
نشاط از خواب و شوخی از خرام و نشّه از صهبا

عرق آلوده چشم دشمنش در رزم گر بینی
بدانی روح را گریان بحالش از تمام اعضا

حسودش چون نباشد زرد روز هنگام جان دادن
که خونها میشود از برق تیغش در بدن صفرا

شر آنسان را چنان بربود عدلش از گیتی
که ننماید کهی چشم خماری فتنه برپا

بزنگش بر سپهر نیلگون ماهی ابر آسا
و یا چهر منوچهری فراز کوه مانو شا

مخطط عارضش مخلوق را تنزیل ربانی
معنبر گیسوی او عروة الوثقای بر دروا

بحار بخشش و جود و سخا کز دست او آمد
گر آن شد معدن لولو برسته نخله خرما

ایا در بزم نعتت عندلیب سدره خنیاگر
ایا در محفل مدحت ثناخوان ذات بیهمتا

بفرقان رسالت ذات پاکت گشته بسم الله
بفرمان جلالت نام نامی تو شد طغرا

چه آن چشم خدابین و چه آن گیسوی عنبربو ق چه آن دست گهربار و چه آن لعل روح‌افزا

نروید غنچه از عنبر نباشد مشک در تبت نبارد ابر در نیسان نخیزد لعل از خارا

گلاب افشانی ابر نوالت میکند زائل خمار نوم از زهره غبار صرصر از شهلا

شکستی خورده از سلک کمند غالیه نکهت مسلسل چنبری لف تتابان بارزم و یغما

بعالم گر نسیم خلق او در اهتزاز آید چو حوری بردمد شوری ز خار سرکشش بیدا

نوالت گر عبیر افشاندی اندر هند و بنگاله شدی چون لف یوسف برهمن را اکمه گرا

سنان کش نیزهٔ خطی تو مار نیست دندان زن همان ماری که هست اندر دهانش گوهر خشیا

رود در جوف عنبر اگر نف شمشیر سوزانت عظام مردگان از قبرها بجهد سپند آسا

ور عکسش افتد بر سپهر نیلی مغفر شود در دم دو پیکر قالبش مانند جوزا

٩

مکلّل بال پر دُم خضاب همه نازت که جولان
شکسته بازوی سیمرغ و بسته شهپر عنقا

فلک سیر و ملک طیر و اسد دل تمثال تنین دم و
معنبر یال و طوطی بال و برق اندام و رعد آوا

کمانش گیسوی سلمی قسارش طره شیرین
دُمش مرغوله لیلی نعالش ابروی عذرا

همین بس مدح جولان آب لامکان تازت
به او ادنی گشایندت تا بزین فبها و مافیها

برای نظم عالم پیکاران جناب تو
و شد از کهکشان بر پشت فرمان فلک رضا

نشد چون گرم جنبش بهر تقبیل ستان تو
ثوابت را از آن گشته لاحق رنج استسقا

ز جهرت عرصه دوزخ نماید زینت تینغوه
بقهرت در بساتین جنان جشنی شود برپا

پی احباد حساد ترا ارواح آسیمه
دم غیظت بمضمار و غا از بانگ جان فرسا

سبک رفت از جهان دین مسیح و یونس و موسی
گران شد چون رکاب تو سوی دنیا و مافیها

بر و دوشت سمانا مسجد و دو ابرو قبلتین آنجی
ز شبیر و شبر عرشش و سر و سینه زهرا

بصد تعظیم و صد تکریم مسجود جهان آمد
یکی چون مسجد اقصی دگر چون مکه و بطحا

یکی را زیب تزیین شهادت زینت پاکی
یکی را حله زرین خلافت زیب تن عنا

سزد بر آن کند گر صد هزار افتخار او هم
رسد بر این نماید گر فراوان نازها حوّا

نیابد آن یکی از راه طیبت پنجه گردون
رباید دیگری هنگام بازی سر گل غبرا

بموی دست مهر آن به سر مایه راحت
بکاه فرزک قهر این بود آماده یغما

حسن آن سرور دین کز شمال خلد خلق او
ز شمّ روی بهین چون صحن گلزار جنان زیبا

حسین آن پادشاه اتقیا کز پرتو ذاتش
شد حسن شریعت چون جمال حور روح افزا

شهنشاها تو آن هستی که از فیض نگاه تو
سماها گر مقصری شود مانند زرفا

بحق این دو غلطان گوهر بحرین عز و شان — فرست آرامش و راحت پی نواب والا

هله دریاب از طرز تلطف پادشاه من — که میدارم بلطف خاص تو صد ناز کو شها

نیندازی نظر بر من در افتم در چه حیرت — وگر بینی بسوی من شود فرقم فلک فرسا

کنون هست نه چشمک که بسر آید محشر — ادب گوید مده از کف عنان خودداری

مرو زین بیشتر زنهار در راه ثناخوانی — مپو زین پیشتر در وادی مدح و صفا

چکامه ختم کردی بر ستایشها بحمد الله — کنون بهر ستایش باد این شیوه را

بکش با صد شعف خود دعائی را اندر — بکن دست و بغل خالی ز شیرین لعبت اشیا

اشارت رفت چون از غیب سوی من قوام — بجز بر دعا نیست گونه نمود هم بیضا

الا تا در جهان پیدا شود از باری نیسان — سحاب از چرخ و قطره ابر و از قطره رخشا

بیارد با هزاران عجز پیشِ خادمانِ تو | کمان نوشه شهب تیر و مجن شمسِ جهان آرا

مدح امیر المؤمنین حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه

سحر که خسرو خاور فرو گشاد نقاب | کشید سر بگریبانِ باختر مهتاب

عروسِ دهر بپوشید برقع زرین | عجوزِ چرخ ز سر کند معجرِ کونه ثیاب

فشاند بال چو شهبازِ آتشین مخلب | گریخت ظلمت شب همچو سهم دیده غراب

شعاع گستر چالاک و چرب دستِ ضیا | کشید بر درِ ظلمات سیمگون جلباب

پی علاجِ خمارِ شبانِ تبانِ نجوم | یکان یکان همه بستند چشم خویش از خواب

صبای نکهت بیز و نسیمِ غالیه سا | فکند چادرِ نکهت بگلشنِ شاداب

دماغ لاله ببویای هوا فرکوم | دهان غنچه تر از طیب آب پر لعاب

شقیق[1] بوقلمون جلوه مجو سحر خند — شکوفه طرب انگیز برکشیده حجاب

زمین ز لاله خودروی جام بسّد[2] ناب — فلک بجوش شفق ساتگین[3] لعل مذاب

برای دفع شکر خواب غنچگی شبنم — فشاند بر رخ گلها هزار قطره گلاب

سحر دمید سحر کز نوای بلبل و سار[4] — عیان ز کنج چمن گشت لحن چنگ و رباب

سحر دمید سحر کز عقار[5] آذرگون — چمند در ره و برزن صبوحیان آب

سحر دمید سحر تا درازی شب ها — بتیغ صبح بسر زد ز عاشق بیتاب

سحر دمید پی عیش عالمی لیکن — دلم ز رنج حوادث بگونه گونه عذاب

گهی ز کید حسودان مثال دف کوب — دمی ز جور اقارب بناله همچو رباب

گهی بعشق لب لعل داغ دل چو شقیق — دمی بهجر پری چهرگان چو زلف بتاب

[1] شقیق نوعی از لاله بهاری

[2] بسد بضم اول و تشدید سین مشدد معرب ... بمعنی مرجان

[3] ساتگین بکاف فارسی بروزن یاکدین قدح شراب برهان جامع

[4] سار مرغ هزار دستان برهان جامع

[5] عقار بالضم شراب منتخب

جگر بنارِ الم چون سپند در مجمر
دلی بلرزه ز غم مثلِ قطرهٔ سیماب

سفید گشته چنان موی من بشدتِ یاس
که هیچ رنگ نگیرد بصد هزار خضاب

گهی نشد که غبارِ الم ز دل شوید
بجوش آن اشکم هزار چون سیلاب

چگونه ضبط کنم نالهای سینه شکاف
که گشته کثرتِ ناسور در دلم ثقاب

بعشرت از نهم دل گرچه چاره کنم
که عشرت از دو جهان گشته چون وفا نایاب

اگر سوال کنم حاجتی ز کس آرد
بلب نیامده بر آن سوال جواب

چرا زنند همی دست رد بسینهٔ من
که بهرِ تارِ نفس هست خارِ غم مضراب

دوای دردِ دل خویش از کجا آرم
چو هر کسی سوی من افکند نگاهِ عتاب

مگر روم پی فریاد در بر کسی
که نام نامی او هست زیبِ چار کتاب

وزیر شاه رسل آصف سلیمان جاه | معین ملت و مذهب عمر بن خطاب

خطیب عزت و عنوان خطبهٔ تکریم | ستون کعبهٔ دین زین منبر و محراب

قمر وساده و کرسی سریر زهره رباط | سپهر طارم و خلد آستان و عرش جناب

دهم سپهر جلال و نهم بهشت نوال | سوم جهان کمال و نه صد [illegible]

اگر بغرب درخشند کواکب حسنش | دیار زنگ شود رشک صبح و فاراب

ز چشم خسرو شیرین فسانهٔ قهرش | ربود چون دل فرهاد نقد شیرین خواب

بدید های مقیمان کوچهٔ طلبش | ستاره خاسته بنه قاقم و سنجاب

براه قهر و غضب دست او برو زه جهات | ق | نعوذ بالله اگر تیغ برکشد ز قراب

اجل نهد سر ابطال بر دم شمشیر | بدان مثال که اطفال کوی در طبطاب

١٦

۱۴

تو آن رفیع جنابی که آبیارت را — بچاه باغ نسازند چرخ را دولاب

جوانه آمد بخت تو بر سر گیتی — دهد عجوزِ ایام را دوباره شباب

به پیشِ نعرهٔ رزمِ تو صیحهٔ ناقور — چنانکه پیشِ تندری طنینِ ذباب

نساختند بقصرِ تو مهر را قندیل — ازین سبب همه شب و نهند بر مه نقاب

بدستِ رادِ تو صد کانِ لولوی لالا — بود حقیرتر اندر نظر ز موجِ سراب

خلیل سازدی مهرِ تو براسمعیل — همان که رستمِ دستان نمود با سهراب

بسعی ماشطهٔ فتح ابروی تیغت — ز خون دشمن سازد هزار گونه خضاب

عجب سمندِ سبک خیز زیر ران داری — که هست سرعتِ او بیش از صبا و سحاب

برزم دیو و ملک خصلت و بزم پری — بحزم عقل و درنگ و بعزم دهر شتاب

پی سواری تو سعد اکبری زین | برای دفع شیاطین دین چو تیر شهاب

تبارک الله ازان توسن معجزه کام | ستاره میخ و ثریا ستام و ماه رکاب

زمین ثبات و فلک سیر و باد رفتاری | که با کمال جلادت گه ذهاب و ایاب

به ضرب سم شکند پشت و گردن مریخ | کجاک زند سر نعلش برنده پیل سحاب

خوشا کسیکه طواف حریم تو بکند | همیشه تا دم محشر مشابه گرداب

بد است حالت آنکس که سر نسازد خم | ز ابروان تو بیند چو عنبرین محراب

پی ملاحظه ارتفاع نیّر دین | کف تو ساخته ایزد بشکل اصطرلاب

نظام عالم دیگر قضا چو ابتر یافت | خجسته ذات ترا خواند بهر استصواب

فلک ببوی خصال تو نافه مشکین | زمین به نکهت خلق تو کان عنبر ناب

بجوشِ مهرِ تو خون ار نجوشدی عرق — شود چو ارقمِ پیچان در بدن اعصاب

چو جبرئیل بدرگاهِ تو هزار سفیر — بر آبِ رضوانِ روضهٔ تو صد میراب

مجاورانِ حریمِ ترا همی گوید — ملک بهر نفس که طوبی لهم و حسن مآب

چسان بلند شود گردنِ فحولِ فجور — که احتسابِ تو کرده است طوقِ رقاب

چه گویم از برشِ خنجرت که چون خورشید — جدا کند بیک ضرب تشنه را ز سراب

اگر گناه کنم در علوِ مدحتِ تو — بدل نسازم آنرا بصد هزار ثواب

وگر خطا برود در ثنای تو ز قلم — فرشته بوسه زند بر خطا ز راهِ صواب

بسوزِ هجرِ تو چندان نموده ام فریاد — که دود آهم بر روی چرخ گشته حجاب

ولی چه سود که ز امراض و فکرت اندوه — شبانه روز بجان ست صد عنا و عذاب

خدایگانا انصاف کن که تا بکجا　　بجانم از صدمات و غموم سینه کباب

بچار موجهٔ هستی تو ناخدا استی　　غریق لجّهٔ بحرِ غمم مراد بیاب

اگر برانی بارت سپاس خواهم داشت　　که کفر هست شکایت بمذهبِ آداب

وگر بخوانی رطب اللسان بخواهم بود　　بشکرِ بذل و نوال تو تا بروزِ حساب

بعزّ ایزد و جاهِ رسول و شأنِ بتول　　بحشمتِ خلفا و بعصمتِ اصحاب

بآن ذبیحِ بیابان کربلای بلا　　بحقِ او که بنوشید زهر چون جلاب

بآن ائمهٔ اثنا عشر که دستِ هوا　　نکرده عطفِ عنان شان کهی براهِ صواب

باولیای جهان و باصفیای زمان　　بسینه صافی اوتاد و پاکیِ اقطاب

که عرض کن همه حاجاتِ من بپیشِ نبی　　بسوزشی که شود سنگ از شنیدن آب

منشی الملک

کشید گرچه بطول آنچنان حکایت من | یقین که در همه عالم نگنجد از اطناب
هنوز اشاره کند دل که تا سخن بگوی | بیا و دل ادبت گویدم که بس نوا
ﻻﻟﻪ بهوش بیا و زیاده هرزه مگو | که از طریق ادب نیست کثرت اطناب
قصیده ختم نما بر دعا که می آید | کله شکسته اجابت ز حق پی اطراب
همیشه تا که نماید تبسم خوبان | درخشش رشته پروین لعل گون عناب
بسرو نعره زند تا قلندر قمری | به هجر نوحه کند تا که بلبل بیتاب
بعیش و رنج بماند محب و دشمن تو | یکی به مینوی راحت دگر بنار عذاب
نسیم خلد برین خاک پاک تربت را | همه عبیر نماید تمام عنبر ناب

منقبت امام ضامن ثامن حضرت علی موسی رضا علیه السلام

تا هشته دو زلف مسلسل بر آفتاب — داری بزیر هر خم هر چنبر آفتاب
قدّت قیامتست و رخت محشر و ز حشر — یک نیزه دو رتر نشود از سر آفتاب
ق
خال معنبرین تو بر چهرهٔ آتشین — یا آن ستارهٔ کیوان بر آفتاب
یا هندوی نشسته در آغوش حور عین — یا سایه کرده کلّهٔ ابری بر آفتاب
رخسار دلفروز تو گر پرده بفکند — از شب کشد بفرق سیه چادر آفتاب
لعل تو در فراز رخ و رخ فراز قد — در خلد هست زهره و در کشمر آفتاب
تابد ز تاب خندهٔ تو یک آسمان قمر — باشد ز عکس روی تو یک کشور آفتاب
دریا بیاد حسن تو گر موج زن شود — گردد ببطن هر صدفی گوهر آفتاب
از خط کشید حسن تو طغرای عنبرین — بر صفحه که هست از آن کمتر آفتاب

پروین نماست جبهه تو از عرق بلی | آغشته است یا به می کوثر آفتاب

بلقیس زنیچه تو در آغوش خویشتن | کف الخضیب در شفق و در بر آفتاب

داری دو لعل لب چو نگین شهنشهی | کو را و ضیف کشته شه چاکر آفتاب

بدر الدجی امام رضا سرور یکه هست | از حسن چون نگینش در خنصر آفتاب

ارغنده شیر رزمی کز خوف حمله اش | چون روبه ضعیف شد لاغر آفتاب

شاهی که از طپانچه گردان فوج او | گردد کبود چهره چو نیلوفر آفتاب

ترک فلک نه ساید اگر جبهه بر درش | فی الفورش از شعاع زند خنجر آفتاب

بهر شمول مخزن او خازن قضا | پیدا نمود صورت قرص زر آفتاب

باشد که حاجبان درش اتقی زنند | بر آورد نهال هما شهپر آفتاب

اشتر و از اختر آفتاب

مشاطه وشش برای جو ارایش بام
می آرد از شعاع دو صد زیور آفتاب

آن سروری که ریخته طرح نشیمنی
در سقف کاخهای تو چون شپر آفتاب

گر خضر جلوه تو نمی گشت رهنمون
تا حشر برنیامدی از خاور آفتاب

سر میکشید بشوق لقای تو هر سحر
عشاق وش ز مشکوی منظر آفتاب

چون کیمیا بچشم جهانی شدی عزیز
موهوب دست راد تو گشتی گر آفتاب

جوشد ز احتساب تو چون شیر و انگبین
گر افکنند در خُم و در ساغر آفتاب

در عرصه کمال تو هر جوی کهکشان
در روضه جلال تو هر عبهر آفتاب

آید بگرد قصر تو چون گرد آسمان
باشد به بزمگاه تو چون مجمر آفتاب

تا گشته زیبِ منطقه ات تیغِ خونفشان | خمّش هلالِ عید شد و جو سر آفتاب
جز نیلگون پلارکِ تو هیچکس ندید | در کفِ ماهتاب زحل پیکر آفتاب
و یحک ز اشقرت که همی دارد از کنار | روز و شبان ز ابلق و در اسیر آفتاب
نگذاشت چرخ کحلِ غبارِ سمش از آن | کردید روز کور سه و اعور آفتاب
در خانهٔ ششصت خمِ تو نه آسمان اسیر | در رشحِ سفت بازِ تو بی مغفر آفتاب
از خوفِ حملهای تو از پیشِ چرخِ پنجمین | بگرفته بهرامین سپر بر سر آفتاب
روشن شده است بر تو حقائق از آنکه هست | از علمِ حق نهانت تقلب اندر آفتاب
رفته ز حاجبانِ تو رضوان ببابِ خلد | آمد برای سجده ترا بر در آفتاب
رایش ز فیضِ طبعِ تو گر میگرفت نور | میساخت جای آینه اسکندر آفتاب

باشد اگر مخالفِ حکمِ تو برکشد | تیغم خود از قبیلهٔ تو بر سر آفتاب
شمسِ سپهر شمسهٔ ایوانت شد کنون | باید بتافت بهرِ جهان دیگر آفتاب
تا زان چو نوعروس نشیند بحجله گاه | گیرد جمالِ ذاتِ تو گر شوهر آفتاب
هنگامِ سیرِ کنگرِ قصرِ رفیعِ تو | بگذارد از دو دست سرِ افسر آفتاب
ای بر درِ جلالتِ تو مدح خوان سپهر | واندر نشانهٔ تو شکسته سر آفتاب
من در مدائحِ تو بنازم بخویشتن | زانسان که چرخِ چارم [illegible] آفتاب
بدتر ز مرده ریگ شناسم کلاهِ چرم | دانم زبون چو ذرهٔ دشت و دره آفتاب
لیکن گداخت تا ترهٔ جدتِ مرض | جسمم چنانکه پیکرِ شمعی در آفتاب
رفته ز من شفا و تو برخوان اگر چنان | [illegible] آتش [illegible] آفتاب

تا غازهٔ نضارت و زینت خبر دهد — مالد بچهرهٔ گل و سیسنبر آفتاب

صبح امید چشم حسودت نه بیند — تا روز حشر گر شودش مهر آفتاب

منقبت حضرت سید الساجدین امام زین العابدین علیه السلام

نوبهار آمد جهان را رونق دیگر گرفت — بوم و بر از غنچه و گل صد زر و زیور گرفت

قهرمان فرودین از بید برگ و پیلغوش — بهر قتل بهمن و دی دشنه و خنجر گرفت

ساقی بیباک نوروزی باعجاز خضر — از شقیق و ژاله در کف باده و ساغر گرفت

از شمیم ضیمران و از نسیم غنچگان — خاک باغ و راغ یکسر نکهت عنبر گرفت

شوخی چشمان حور العین بشوق سیر گل — آمد از فردوس و جا در دیدهٔ عبهر گرفت

چشمه سار سنبلستان آب گوهر شکست — آبشار صبح خیزان طعنه بر کوثر گرفت

نیست سنبل زیر نرگس لیلی شبگون عذار | صد دل مجنون بزلف عنبرین چنبر گرفت
در ته برگ است شاخی یا عروسی از حیا | خندهٔ خود در شقهٔ فیروزه گون معجر گرفت
بهرمان چون شیشهٔ لعل مذابی شد عیان | ارغوان از خرمی رنگ می خلر گرفت
صحن گلشن از ریاحین دکهٔ صباغ گشت | دامن صحرا ز گلها صورت ششتر گرفت
حله پوشان جنان در حلهٔ شب بسته زر شبک | زمردین تشریف زر مت تا جهان در بر گرفت
غنچه گل کرد از برای دستبوس شاخسار | تا خدیو نامیه جا بر بساط شاخ و برگ گرفت
عارض شان نسرین نو را پاشید آن چنان پاک | سربسر یک بیابان تابش گوهر گرفت
مرغکان گشتند زانسان نغمه زن کز انفعال | زهرهٔ زرین بستا سر در سیه چادر گرفت
چارهٔ عقرب گزیده هست نیش سنبله | طرهٔ خوبان ازین رو رنگ سیسنبر گرفت

نازند قیفال مجنون مشربان جوش گل / شاخ ها چون کف نازان خار بن نشتر گرفت

با جیوش فرودین دارای ابر نوبهار / راه چون سد سکندر بر دی و آذر گرفت

از وفور خرمی بهر بخور بزم شاه / لاله احمر بکف یاقوت گون مجمر گرفت

ماه تمکین مهر اوج دین علی ابن الحسین / کز نهیبش لرزه بر اندام هفت اختر گرفت

آنکه با عقل فلاطون و بتیغ لاله گون / تاج از خاقان ربود و باج از قیصر گرفت

آنکه هفت اقلیم و شش سوی و سه روح و نه فلک / با نهیب نعره گردان کشد او در گرفت

بهر حفظ دین و دولت احتساب عدل او / فتنه را بیضه شکست و ظلم را ابتر گرفت

لعل گلگونش بر عارض چو بیضای دو نیما / گلشن فردوس را سرچشمه کوثر گرفت

همت و افضال او صد خلد بی اندیشه داد / صولت و اقبال او صد ملک بی لشکر گرفت

رزم او تاراج کرده هم جنوب و هم شمال | عزم او از باختر تا سرحد خاور گرفت

رحمتش چون شد شفیع عاصیان و مجرمان | آن عرض کز آتش دوزخ ز جوهر بر گرفت

هفت تا نوشابهٔ اقبال در آغوش او | هفت کشور از سر نو فر اسکندر گرفت

گر در ارجاسپ را بستد بکین اسفندیار | ذات او بار است بازی جمله بحر و بر گرفت

رستم ار بگرفت اقلیمی بگرز گاوسار | او جهانی با پرند اژدها پیکر گرفت

آن شهنشاهی که دست جرأتش روز نبرد | شش جهات صید جهان با ضرب یک شش پر گرفت

از در آتش فشان تیغ تو در صبح و مسا | رنگ از لعل بدخشی و رخش از گوهر گرفت

کینه ور مرگ مصوّر آن پرند آور مگر | آب از خورتاب و از تیزی از آذر گرفت

خال لیلای ظفر آن ترش عنبر فام | حسن از رخشنده رنگ از قمقم و مجمر گرفت

چون وهم نسبت اسپ برقِ خاطرت اگر او	این همه تندی و شوخی ام از آن اشقر گرفت
سوی طارقی خود در عهدت ز ره محتسب	ره روی آسمان سهوا اگر در بر گرفت
چند از مشت که از سهم سند تا کی چاره	چرخ ترسی از خورِ حنا و سپر بر سر گرفت
آن تو فی کز نعره شد زنهیب غایت زیبا	مدتی صوتِ قیامت در پسِ شور و شر گرفت
نسرِ واقع زافلاک بگرفته در چنگال خویش	پیچ بگرفته اگر یک مرغکِ لاغر گرفت
ویک از عنقای زرین چنگِ علمِ کاملت	کو جهان از ازل چون بیضه در زیر پر گرفت
مالکِ ایجاد و تکوین زاد چون طفلِ امل	دایهٔ انجاحِ تو او را به بر اندر گرفت
چرخ خواهد نقدِ انجم رایگان پیشش فشاند	تا عروسِ ملک و ملت چون تو فی شوهر گرفت
زورقِ امید ایمن گشته از طوفانِ یاس	بر فراز جودیِ جودِ تو تا لنگر گرفت

پیش دست و دریا بخشش و دربار تو	ابر از قوس قزح دامن بچشم تر گرفت
چتر زد طاوس زرین بال کلکش در ازل	چون قضا انگار اوصاف ترا در بر گرفت
لوحش الله تا کشیدم نغمه در وصف تو	بوسه از لبهای من حسان مکرر بر گرفت
از دعایت خسروا رطب اللسان خواهم شدن	تا که دلم آتش ز تحریر چکامه در گرفت
دائما دُرّ صفاتت گوشوار دهر باد	کز بیانش خانهٔ نواب صفدر زیور گرفت

منقبت حضرت امام باقر علیه السلام

نگار شام که عقد گهر نگار ببند	جمیلهٔ فلکی در گلوی خود افکند
برای مقدم شاه شبینه کاخ سپهر	شد از نجوم و دراری چو خلد آیین بند
من از نظارهٔ معشوق محو عیش و طرب	نگار من بصداع خمار زار و نژند

نمود فازه اش اعجاز انشقاق قمر — بداد با شکر لب او دو هلال را پیوند

چکید از صدف سلک لولوی شهوار — بریخت شور خموشی میان شیرین کند

گرفت رنگ شکر فی غذا کلکلو نش — فتاد طرفه شکستی به تابدار کمند

بخشم و غمزه چه جنگ او فتاده بد که پس — پی خرابی یغمای عاشق یا بند

چو یافتم بخمارش بنجا و می گفتم — که زود آر رحیق و در گشاده به بند

بگیر جام مل و طرح نو بهار انداز — بیار جوز مشقی و نقل و نغز کند و قند

سباک برفت و سباک آمد و سباک آورد — همه ز لوز و شراب و کباب خندا خند

ز باده ساغر کی ساختم چنان سرشار — که غرق بحر عرق شد ز موجه اش آرزومند

درون لعل لب او بریختم راحی — که از روائح آن روح میشدی خرسند

٣٣

می که در دوی افتد اگر بروی بین | ز ذره ذره بخیزد فلک فلک تا بکند
می که چون بچشید قطره صد بیران | سواد زنگ بپید چو بپید از برخند
می که جرعه او ار بکام زال رود | کند بناخن فرسوده صد هزار الوند
فروغ سینه و نور بصر و قلب | نشاط جان و قوام بدن عبیر وربند
از وکلیل چو چوران خلد بدله سرا | از وشقیقه بمسال حکیم دانشمند
کشید چون زمی لعل ساغری و | حیا بجتم عدم رفت و گشت مست و لوند
نالید بر رخ روشن دو زلف غالیه‌گون | کشید از سر و آغوش زر نگار پرند
بداد رخصت وصل و حریف خود را | کناره کرد ز جوشش هزار لاف و گزند
نهاد لب بلب و گفت بوسکی بشکن | تو و خندای تو این زه خشک تا کی خند

بباز نردِ تعشق بوصلتم امیدون | که یک زمانه تراداشتم بمکر و فند
باستماعِ چنین مژده سرور انگیز | زجای خویش بجستیم بشوق چون اسپند
ملنک وست شدیم از وصالِ هم چندانک | رسید تا بسرِ گردون صدای شکرخند
گذشت چون زکمرگاه زلفِ لیلی شب | سرود با دف و چنگ و رباب و نی چند
بمدحِ سرورِ دین شاهِ اتقیا باقر | که هست شده از شکل سپهرِ بلند
شعیب معجز و موسی کلیم و خضر خصال | خلیل خلت و ادریس خو مسیح اوفند
خدیو کون و مکان قهرمانِ کن فیکون | که هست علم و عمل را وجودش از پیوند
هم از عدالتِ داود خلق را ناصر | هم از شکوهِ سلیمان زمانه را خاوند
شکست کاو زمین را کمر بضرب عمود | نمود شیر فلک را اسیر خم کمند

هزار قرن بگرد زمین بگشت و ندید | فلک بعرصهٔ گیتی چنو سعادتمند
چو در بهار نوالش اگر بروضهٔ دهر | سهیل و زهره دمد جای غنچه و تروند
شوند غرق ز باد مخالف قهرش | میان قطرهٔ آبی سفینه صد فروند
همان نشاط ز مدحش فحول گیتی را | که هر گدا را از جود شاه با آورند
زمانه کیست که آنی شود مخالف او | سپهر چیست که گاهی باو کند ترفند
فرات جود اگر خوانمش غلط گویم | که پیش همت او هست بحر چون فرکند
ایا شهی که بانجاح همت عالیت | لب نیابده گاهی سؤال حاجتمند
کمال عجل سخنگو شود به معجز تو | چو خاک پای تو ریزند در دهان نوبند
اگر زنهی تو منکر بتافت سر چه شگفت | که از کلام خدا اکبری نخیزد بند

بنای کاخ تو بهتر ز خلد هست که هست | دران ز وسمهٔ ابروی حوریان آژند

بپایهای قصور تو از سپهر رواق | بصحن های ریاض تو از مجره خزند

شود مشابه تنزیل واجب التعظیم | اگر نگار دهند اسم تو بسپر زند

چسان نظیر تو باشد بعالم امکان | که مام دهر نزاده است چون تو فرزند

طراز موی میان هلال کردارت | ق | بود قضای مجسم نه برق تاب پزند

بهیبت تبرش آفرینش مضمون | جدا شود بعدم از دل کمان خجند

تبارک الله از اسپ سبکروت که بلند | زمانه ثانی آن کوه بی لجام سمند

قمر رکاب و زحل هیبت و ستاره خرام | سپهر گردش و شبدیز اوزن صبا مانند

پر و چو رنگ رخ عاشقان اسب علی | زعالمی که دران نام تازیانه برند

ازان مثال هلال ست خنجر تیزت — که هست طبع همایون تو دقیق پسند

نسیم خلق تو گر غالیه بیفشاند — برند بوی عبیر از عصاره ریوند

برون ز قلب تو حق را نداده اند نشان — فزون ز حب تو امری نکرده اند پسند

نشد مقابل روی تو مهر عالمتاب — عبیر صبح بمالید بر رخ هر چند

گدای کوی تو تا گشته سه بهی پوشید — قبای اطلس گردون بجای خرقه ژند

رسد سکندر رومی به نکبت دارا — بیاید ار بحضور تو با فسر و اورند

چسان به پیش تو آبی پذیرد اگوهر — که رشته گر مست سالی به در آگند

بعنف تست عذاب ابود هم پیمان — به قول تست نشاط خلود هم سوگند

زبیم گرز تو لرزد روان گرشاسپ — زخوف رمح تو بیسد قالب دروند

چو فیلسوف بگوید که عالم است قدیم	پی حدوث بیارم ز خشم تو آوند
چرا بدر که دیگر روم بروز جزا	که بهر بخشش عصیان ولای تست کلید
برس بداد الاجان سید الثقلین	که چرخ میکند از مدح خوانت حمد
چنانکه مدح تو فرمش نمیکنم گاهی	تو هم تغافلی از حال من کنی مپسند
مرا رسان بحریم نشاط و عیش و سرور	مرا رهان ز هزاران جفای چرخ
بچاره تا که بنا افکنان علم و عمل	پی حصول [illegible] بجان کوشند
بسعی کامله نقاب مرگ تا محشر	کنند بنای حیات عزت [illegible]
زبان خامه نواب تو ثنا گوید	بصد خلوص و دو صد حسن تا هزاران اند

نعتیه

ای گیسوی شبرنگ تو طغرای شب تار — وی طرّهٔ طرّار تو چون ارقم خونخوار

از دشنهٔ مژگان تو خنجر همه در دل — وز نرگس مخمور تو عالم همه سرشار

گیسوی تو آشوب جهان است معلّم — چشمت ادب‌آموز دو صد فتنهٔ تاتار

خالی که فتاده است بر چنبر خطّت — حصنی است که بنشسته در آن زنگی سحّار

در سرو ندیده است کسی شاخ بلورین — ق شاخی نشنیدم که بیارد قمری بار

آن قامت و آن گردن و آن سیب زنخدان — اعجاز نما گشته بچشم اولوالابصار

یاقوت نخیزد کهی الا ز دل کوه — ق مرجان ندمد جز به تهِ قلزم ذخّار

وین طرفه که از فستق و از پنجهٔ رنگین — این قاعده بشکسته کف دست گهربار

اعجوبه صباحی است رخ آینه رنگت — کو جلوه نما گشته میان دو شب تار

ای شوخ جفاکار و جفاجو و جفاگر / وی کی ستم خوی و ستم کیش و ستمکار

تا چند گره در خم ابروی معنبر / تا چند لب لعل بریزد در شهوار

از نهب شبیخون فراقت شده تاراج / سامان تحمل بدل خسته افگار

صبحم شده چون شام غریبان همه تاریک / شامم صفت صبح قیامت همه آزار

روزی نبود تا نفرستی پی قتلم / صد خنجر و صد عشوه و صد غمزه طرار

گاهی نگشادی برخ من در مقصد / هر چند زدم سر ز فغان بر در و دیوار

وقتی نزدی ساغر کی چند مدام / روزی ننهادی سر انگشت مرا بار

ایدر که ز سوز غم تو گشته تنم داغ / ایدون که ز بیداد تو رفته دل از کار

از خنده فکن بهر سمند اشقر معجب / بنما صفت مهر مرا جلوه رخسار

از گوشهٔ ابرو بوصالم کن اشارت / وز تبسم پر از کیفِ می خنده سرشار

یکبار چو پرسش کنی از طرز لطف / صد باره دهم شرح بتو حالِ دلِ زار

لیکن چه توان کرد که طبعت نیمار / بهرِ من دلخسته کهی فکرتِ تیمار

ای خاطر آزرده بیندیش ز تشویش / وز غفلت و بیدلِ نادان هله هشدار

برخیز ازین ره که بسی نوحه نمودی / از دستِ بلاهای غمِ غمزهٔ دلدار

پسند شو در نزدِ دل هندوی زلفم / بگیر بظلِ علمِ احمدِ مختار

شاهنشه با قدر و قضا ناظم و حاکم / دادار جهانگیر و جهانبخش و جهاندار

سلطانِ رسل خضر سبل سرورِ عالم / فرقانِ هُدی بدرِ دجی سیدِ ابرار

برتارکِ او تاجِ فاوحی شده زیبا / در نرگسِ او سرمهٔ مازاغ سزاوار

گر باد مسیحائی او در چمن آید | بلبل پرد از بیضهٔ سربسته آوا
از صوت او جلوه نما معنی حرفت | چون شمع که هست از بن فانوس نمودا
عالم بوجود آمد از ذات شریفش | چون نقطه کزو گشت نمایان خط پرکار
در بزم دل آرای تماشای جمالش | رفتار نظر تا بن مژگان شده دشوار
نهیبش چو کند میل باصلاح سوالف | داؤد زداید ز صحف صورت اسما
قارون بگزیند بعدم همت حاتم | آتش گذرد از بز بانش وفم نقا
چون مهر کند نغمه شود صفحه یاقوت | چون قهر کند نار شود نور در ابصا
بارد چو سحاب کرمش بر سر ایام | دی ماه شود آب ده آرزوی ازها
شاها تو اگر حمله کنی بر صف اعدا | قفقد شود از رمی تو سرکب در هوا

اعضای عدوی تو میان شکم ام — پاشند که نعرهٔ رزم تو بیکبار

چشم ظلمت دوخته بر نقطهٔ سرّ هیبت — قاف قلمت گرد جهان حلقهٔ پرگار

رمح تو همان خط شعاعی ست که نمود — ز اسلام و طریقت بجهان جلوهٔ انوار

شمشیر گهر رنگ عدو خوار تو گویا — در بزم لب حور چو مریخ به پیکار

شبدیز ترا باج دهد عقل فلاطون — شبرنگ ترا پی سپر و فکرت احبار

غژغاو دم و ماه سم و برق تکاپوی — مشکین تن و آهو روش و غالیه افشار

صرصر تک و سیلاب دو و رعد خروشی — جبریل پر و مه کفل و صاعقه کردار

عنقاست به پرواز و چو هدهد بتصوّر — آهوست بجولان و پلنگی ست به مضمار

مرغول دمش پرچم منجوق سلیمان — نقش قدمش دائرهٔ کعبهٔ احبار

فی الجمله بجاهش چو بجنبد دم پویه | در لمحه ز ملک عدم آرد خبر پا

گر وقت تکاپو نکشی زلف عنانش | چون سایه تو محو شود از همه انظا

وین معجزه طرفه که گیری چو رکابش | قوس قزحی شق کند انگشت تو سرپا

با موکب تو فر و ظفر کرده مواسات | با دانش تو حلم و حکم ساخته اقرار

هم مهر تو فرمان قضا ساخته تسجیل | هم مهر تو روی قدر آسته پویا

هر قطره بحر کرمت ابر گهرریز | هر ذره صحن حرمت مهر پر انوا

گر سیف زبانی نشود تیز ز حدت | دندانش نیاید بدی صوت تنشا

از هیبت تو بهر نه نوشیدن باده | لا مست پی باده کشان دل خلا

خوف غضبت می برد اسباب تعیش | ترسم که برد از همه لذت پیدا

تا جاروی قصرت نشین شعشعهٔ خورشید | ترک فلک آویخته سر روز نگونسار

از هجر تو در جسم فلک کرده نیلی | وز وصل تو در جیب زمین نقد سمن زار

ایدون ندرد عاشق دلخسته گریبان | چون پر شدن از رحمت تو دامن اقطار

مداح تو تا یوم ابد روح مکرم | وصاف تو از روز ازل داور دادار

سازد چو کسی میل تحریر ثنایت | ق | خواهد که بمدحت نماید رقم اشعار

اول کند اوراق ز افلاک مطرز | آرد ز مه کاهکشان پرگر و مسطار

آمه ز دهان خضر و خامه طوبی | لیقه ز پر روح و نقط از در شهوار

آبی ز نخ حور و مدادی ز شب قدر | شنجرف ز لعل لب عیسی شکربار

وانگاه نگارد ورق مدح و صفاتت | وانگاه کشد وسمه ابروی نگار

اندم بزند دم ز رقابت بکسی کو | گر دید بقرآن بمدیح تو گهربار
هان این چه سرودی قلم زمزمه سنجم | هشیار شو و دست ازین دعوی بردار
جائی که ثناخوان وی ست ایزد بیچون | بیجاست کسی را سر آرایش اینکار
ور همچو منی کاه ز کیف می عشقش | در رقص درآید به ثنا بیخود و سرشار
لعل ست بکان بردن و یاقوت به سیلان | آموختن هدیه و شاهد سوی فرخار
شاها ملکا خسرو لاهوت جنابا | هستند غلامان تو بلقیس پرستار
هر چند که این دیر کهن منزل دنیا | سجن ست پی مومن و جنت پی کفار
اما ز ره مهر بحالم نظری کن | زین بیش نیم قابل رنجوری و آزار
تو رحمت حق هستی و نواب خطا کیش | کن بهر خدا انچه ترا هست سزاوار

منقبت حضرت امام محمد تقی علیه السلام

هلال عید عیان شد بچرخ مینارنگ
هلال ابروی عنابتان چین و فرنگ

فلک ز نقشِ طرب گشت تنگیِ باچین
زمین ز روحِ فرح شد بهار خانهٔ گنگ

بخانه خانه ز جوشِ سرور صد کلبانگ
بکوچه کوچه ز افسونِ سحر صد نیرنگ

شگفت نیست سحر نوای سرود و
که خیزد از لحدِ رامشین تر چنگ

بر بخت دلبرکم طرحِ محفلی چو نارنگ
بکیش حاشیهٔ در حنا و دگر در رنگ

بجاده جاده خذف گشت بیضهٔ عنبر
ز بسکه نکهت افشاند طرهٔ شبرنگ

زمین بوجد درآمد چو گنبدِ گردان
بلحن و رقصِ قیامت ادای کبر و شنگ

بکیفِ عیش ز سیمای ساقیِ سرمست
چکیده جای عرق باز شبنمی گلرنگ

فروغِ چهرِ سکندر بلمعهٔ قندیل | ضیای بیرقِ دارا بشمعِ سیمین تنگ

ز بذله خوانیِ ترکانِ نغمه خوان افسرد | هزار نغمهٔ منقارِ صلصل و سارنگ

بشورِ زمزمهٔ رود کرنِ سپهریا | شدن ز رشکِ مثالِ کمانچه ارغو چنگ

بتانِ سیم سرین از نشاطِ رقصِ کهول | متاعِ هوش ربودند از سرِ هوشنگ

همه بعشوه و نیرنگ ظالم و سرکش | همه بعربده و ناز توسن و سرشنگ

همه بجوشِ میِ حسن محوِ شکرخند | همه ز نشئهٔ جامِ رحیق مست و ملنگ

همه بنازشِ پای کوب و دست افشان | همه باینِ غزلِ تازه گشته نغزآهنگ

غزل

خرامِ تست که بر بود دل ز صد نیرنگ | نبود ورنه به از من بدهر با فرهنگ

فرو چکد چو عرق از تو رنگِ شوخ حیا | شبِ وصال چو من برت بگیرم تنگ

بحیرتم که چسان تیر فتنه میبارد | ز راه دور بمن شست آسمان دو رنگ
چو قصد آه نمودم قیامتی برخاست | نعوذ بالله اگر بر کشم ز دل آهنگ
ز قتل همچو منی غم مخور ولی هشدار | که گشته از ستمت جا بهر دو عالم تنگ
مباد آتشی افتد بجسم نازک تو | گریز بهر خدا از دلم بصد فرسنگ
شکسته ایم سر محتسب بمینائی | ببین که شیشه ناموس چون زدیم بسنگ
بصلح کی کند آهنگ عاشقان نوات | پریوشی که گه آشتی سگالد جنگ
که سماع چنین نغمه جنون انگیز | سکون و صبر ز جانم رمیده صد فرسنگ
بدان صفت سر و پا باختم ز فرط سرور | که طبع از طرب مدح شاه جم اورنگ
ملک سپاه و فلک بارگاه و مهر حشم | هلال ساغر و ثور اسپر و شهاب خدنگ

نهم سپهر امامت محمد بن علی — نهنگ بحر مصاف و پلنگ بیشه جنگ

مهین تهمتن گیتی که از مهابت او — فراسیاب حصاری شود به پشت پشنگ

فرو کشد بدهن از سماک تا به سمک — اگر غبار مصافش فتد بکام نهنگ

خجل نمود جم و تهمتن و گیو و آصف را — بطمطراق و سخا و شجاعت و فرهنگ

فتد به قلزم زخار گر تف تیغش — سمندری جهد از بطن ماده خرچنگ

شکست و دوخت سر و سینه‌ها بغفر و جهان — یکی بضرب عمود و دگر بنوک خدنگ

دهد فشار اگر پنجه ایش حوادث را — برآید از دهن صور صد غریو و غرنگ

شریعت نبوی را بیان او شارح — صحیفه ازلی را کلام او سرهنگ

تو آن شهی که بتائید عدل و انصافت — عقاب چرخ گریزد ز حمله تورنگ

زهی متاع وقار ترا فلک میزان
نهی ترازوی تمکینت را زمین پاسنگ

ضیای افسر تو شعشعهٔ تجلی طور
فروغ چتر تو منشور زبرجدی اورنگ

دم تموز شبیهی اگر بسایهٔ بید
زشاخ بید دمد صد گل رشید و قشنگ

زمانه چهره ناشسته بد ز خواب عدم
گشته بود وجود تو زینت افرنگ

رود چو قوت عنف تو در تک غبرا
شود مذاق نی عسکری مثال شرنگ

به عون عدل جهان پرور تو شیر پلنگ
غزاله ایست بشعاب جبال ماده پلنگ

نجاشی ار بکند صارم سیه تابت
بخواب هم نکند رخ کهی بجانب زنگ

که غزا بنماید چنان که گوید خلق
فتاده عکس رخ یار در می گلرنگ

تبارک الله از آن رخش برق رفتارت
نه رخش بلکه پری لعبتی ست چابک و شنگ

شکسته نعل سمش ساق عرش را خلخال
گسسته تار چدارش پدرا آونگ

فلک که کرد تکاپوش بوته اکسیر
زمین بنقش سم او سراچه ارژنگ

رود شبانه زهر سو بسوی بن کردون
فتد چو سایه او بر سر عجوز لنگ

بپیش طاقت دست تو پیش ورزش چنگ
به لعب در ید طفلان از وی نارنگ

ازان ز سبعه الوان پیست خوان سپهر
که چین بود ز خوان تو روزی لانگ

کنیچیان عتابت کشند در زنجیر
پی شکار دلی زلف کو گشاید چنگ

کشیده خامه مصری تو بوقت نگار
دو صد هزار خط نسخ بر سر ارژنگ

باحتساب تو چنگی نواز ذرا زناهید
بقهر ترک فلک بر سرش زند سنگ

فلک جناب امیرا شهنشها بخشا
مکن شتاب بانجام و مساز درنگ

شهان نقطه پرکار گشته ام محصور
به پره مرض و درد و فکر و محنت و رنگ

رهان موجه عمر و رسان بساحل سیر
که تنگ تصادم انجم نموده بس دل تنگ

بده سزای عدی مرا بقهر و غضب
بدانچه رستم دستان نمود با ارژنگ

شماره تا که دل افسردگان وادی عشق
گذشته اند ز نام و نشان و نسبت و ننگ

ستادگان حریم نگار نصرت را
شبانه روز ببر برکشند تنگ تنگ

نعتیه

ژاله بارید چنان بر طرف دشت و جبل
کز لگدکوب خزان گشت چمن مستاصل

تیرگون ابر به اوج است و زمین سیماب
گوئیا آن شام و سحری دست بغل

از دم برد بپوشید سمندر سنجاب
سرد شد آتش افروخته اندر منقل

مزرع و دشت ز اشکوفه تهی گشت چنان | که خورد غم مگس شهد ز هجرِ کوچل
شود هیچ عجب گر اثر بارش برف | روی خورشید شود تیره چو رخسارِ زحل
منجمد نیست غدیر غدقِ راغ و چمن | پای امواج بسردی هوا آمد شل
انجمادی ست بگلشن که نیاید بیرون | از مناقیر عنادل نغم شوخ غزل
پیشه بر قاقم شود از برد اسد چرخ برین | نقره خنک فلک اطلس گردد از حمل
نطفه نجم بزهدانِ فلک یخ گردد | نه فروزند گر از مهرِ درخشان مشتعل
بسکه پیچیده فشانده ست دی نور آور | زرد چون چهره عاشق شده صحنِ جنگل
صفت کاه ربا داده کشیده تشرین | از چمن سبزه و زردی برخ نور و عسل
گلگلان غنچه صفت گشته سر افکن دو تا | غنچگان چون گل پژمرده نزار و مختل

نازنینانِ چمن را بدل جامهٔ سبز | سندروسی ست ببر کرده ز آبی حُلل

بسکه روید ز خزان خار ز عالم چه عجب | کرد مدّ مژه بر دیدهٔ نرگس به خلل

افسرِ لاله ربود از سرِ افنان بهمن | سینهٔ زهره شد از رمی تکمه کان منخل

روزِ موعود رسیده ست مگر در گیتی | که بکلّ از نمایان شده آشوبِ ملل

یا نموده ست قضا از پیِ تنبیهِ حسود | اثری از سخط و قهرِ شهنشاهِ اجل

دُرّهٔ بحرِ عطا غُرّهٔ سیمای صفا | قُرّهٔ عینِ حیا صُرّهٔ اسرارِ ازل

کهفِ دین شیرِ عرین دُرِّ ثمین (?) عینِ یقین | مهِ خَل نورِ ازل شمسِ ملل نجمِ دول

مهر فر بدرِ ظفر خلدِ نعم عرشِ همم | فخرِ کل غیثِ زمان لیثِ زمن فردِ ملل (?)

ماحیِ نقشِ ستم ماهِ درخشانِ کرم | احمدِ حامدِ محمود نبیِ مرسل

بخلافش سحر عیش نماید تاریک ‌‌‌ زولالش دل چون آینه بندد صیقل

ابر فیضش گهر افشاند بگیتی چندانک ‌‌‌ پاک شستند ز دل نقش امانی و امل

هیچه رایت قدرش قمر شام ابد ‌‌‌ شقه بیرق جاهش شفق صبح ازل

مهر رایش بدل روز رود وار بفلک ‌‌‌ چهره نیمرخ چرخ شود مستقبل

دست او بسته حلی چون ازل عالم را ‌‌‌ جلوه شاهد تکوینش زان روز ازل

گر یک اشپه برود بر سر حساد چو مهر ‌‌‌ سلک خونش بنماید ز خط دسر اطول

آن فریدی وحیدی که بمرآت وجود ‌‌‌ کس ندیده است همانند ترا آخر اول

طوطی طبع تو آنجا که سخن گوی شود ‌‌‌ آب کوثر بچکاند ز شجر حنظل

ای ساقی نهی تو چنان عشوه فروش ‌‌‌ که شدش بهر جهان درد خماری صندل

چون مستظلم آید پی تقبیل دوان | گل کوییت شود از همه ابروی بل

نطفه خصم به اصلاب رود تا دم | بهر تنبیه نمایی اگر آهنگ جدل

نیست زیب کمرت خنجر فیروزه نیام | آفتابی ست که یک عمر بماند به حمل

نسخه عمر عدوی تو شلیل تیغت | پیشتر بُرد و پیشتر بر دست اجل

عکس اندیشه کند در تن او کان چو چیل | روح تا حشر نیابد بجهان هیچ محل

اژدها نیست بهانکش که بما سان دم | استخوانهای عدوی خورد و در مقتل

رمح خطی تو در چشم عدو میل نشد | توق دیت پی سرمه نصرت مکحل

نوش الله براقت که پریشان نشود | ذره کاپو زمش خواب لطیف محمل

برق وش عقل تک اندیشه وش تک خرام | لاله سم سنبله دم گلبدن ابرز کهل

وقتِ رفتن بفلک شکلِ دعائی مقبول | دمِ رجعت بزمین صورتِ وحی منزل

اثرِ نالهٔ قیس از دلِ لیلی برود | گر فتد زلزله از ضربِ سمش در سافل

زنده وا پیش چو از لال سوالی سازند | بسر آید صفتش از رگِ یک یک مفصل

آن خدیوی که زعونِ تو پی صیادی | برِ نسرِ فلکی بیباک کشاید چنگل

لامکان پیشِ شبستانِ تو پیغولهٔ تنگ | عرش از کرسیِ قصرِ تو زمین اسفل

شهپره کاخِ رفیعِ تو چو مرغانِ سپهر | آشیان ساخته در طارمِ این هفت قلل

در کفِ رادِ تو کوه هنر بنماید ماناً | در نظر خوارتر از عقدهٔ ما لا ینحل

ماندی تا به ابد سرِّ احد بی تفصیل | حق نکردی اگر از ذاتِ تو شرحی مجمل

غیرتِ وادیِ ایمن شد این تیره بساط | تا بر افروختی از دعوتِ خلقی مشعل

۵۳ قلل بضم اول سرهای کوه در منتخب هفت قلل کنایه از هفت آسمان است ۱۲

سخن دیر شود کعبهٔ انسان تنگ و — گر بیاد تو شمس قشقه کشد در دل

کشته شمعی که ز درگاه تو بیرون آید — نقش پا دل مه و مهر نگیرند بدل

بدر افکند ز ایوان تو فراش قدر — که پرندین فلک گشته بساط مستعمل

ای عجب با چه تشبیه دهم ذات ترا — زانکه پیدا نشده کس چو تو پی از اول

قوت ضعف مرا ساخت چو چشم شهلا — که شدم نومید از کثرت آزار و علل

رحم کن رحم که تا چند کشد جانهٔ من — صدمهٔ فکرت و جور مرض و درد و کسل

بنوال تو که افتاد ز بیداد فلک — بدل خستهٔ من رخنهٔ صد گونه خلل

هله ثواب ز ممدوح مشو نا امید — بی تو دانی که امیدت نه برآید باطل

که دعایت باجابت رسد اینک فاصبر — آرزوی تو برآید به عجل لا تعجل

پیمانهٔ خود بمدینه بفرست و برآ | دست خود بهر دعا بر در حق عز و جل

تا دهد از لطف قدر پیشش چشم جهان بخشش | تا کشد پرده ز رخ شاهد حسن عمل

صد جهان خلق نماید چو قدیر لا | از تو تکمیل پذیرد علم و عمل

مدح امیر المؤمنین حضرت ابابکر صدیق رضی الله تعالی عنه

۶۱

خاور خورشید بو بکر چو در باختر مقام | آمد به جلوه‌گاه فلک نور صبح و شام

بر پشت لشکر به نقرهٔ خنگ چرخ | با لشکر نجوم بصد فر و احتشام

تا زد چنان که لشکر مومن شد اشتیاق | زانکو نتافت فوج ضیا بر سر ظلام

از کیمیای تابش انوار برگرفت | خورشید آسمان سکهٔ حکم نام

از بس که گشت جلوه‌گر آن شمس قمر | تابید طور تجلی چو کعبه احترام

ازهار راغ و باغ سماناً نجاک رخت / شانِ شکوفهای جنانی ز ابتسام

از شبنمِ شبانه نم آلود شد چمن / مزکوم گشته بادِ صبا را مگر مشام

شد چرخ در تحلّی و حُلَل چون بساطِ خلد / وقتِ نشاط هست کنون ای نحام

در غنچهٔ لبِ تو نهان سحرِ سامری / وز سروِ دلکشِ تو عیان فتنه را قیام

زان غنچه بوسکی ده و زان سرو لذّتی / زان پس شرابِ نابِ مُرَوَّق فکن بجام

آن آبِ آتشینِ مصفّای لعل رنگ / آرامِ جان و قُوّتِ دل قُوتِ مشام

آن مُهر قفاکهن چو بریزند در قدح / گردد ز نورِ جلوهٔ او عقل مستهام

آن می که قطره چشید از طفلِ شیرخوار / آید برقص در برِ آغوشِ باب و مام

آن راحِ دیرسال که گر بوی آن / باد آورد بهفتم سرِ مست بام و شام

آن می که می نگوید او از روی شرع || ام الخبائث مولوی و محتسب حرام

یعنی رحیق صاف ولای کسی بده || کایزد بصوت او به نبی کرده همکلام

دیهیم فقر و تاج خلافت شه دین || منجوق عز و چتر شرف افسر عظام

عنوان نسخه و بدیهه سرخط کرم || طغرای جاه و شوکت و دیباچه نظام

زیب حطیم حلم و حیا کعبه هدی || شمع حریم مجد و علا قبله کرام

طیاره محیط شرف لنگر وقار || عمان جاه و دولت و ینبوع احترام

دستور اولین رسول و رفیق غار || بوبکر صادق زمن و فائق انام

آن داوری که چون بخلافت قدم نهاد || بغنود طفل فتنه به آغوش انفطام

جوشان شدی چو آب نوالش بجوف ارض || قارون مثال ماه بگردون دهی خیام

آن سنگ اسودی که بلثمش شود نجات | آید ز کعبه بر در او بهر استلام

گر بوی خلق او برسد در مشام شیر | ریزد چو آهوی ختنی مشک در کنام

نخ نخ بآن جنیبت گردون مثال او | کوراست سرج از مه و از کهکشان لجام

وه وه چه اشهبی که ز تندی خودسری | از رائض قضا نشده هیچگاه رام

چون فکر پس سبکرو و چون عقل دوررس | چون وهم تند و چست چو اندیشه تیزگام

چرخی ست وقت گردش ارضی ست در ثبات | برقی ست در تکاپو و بادی ست در خرام

صرصر ز جست و خیز وی آموخت چابکی | دریا ز رهروش روانی گرفته وام

در دم ز سرعتش بمقام دنی رسی | گر دست پاک تو نه کشد از ادب زمام

آن رستمی که روز وغا در مصاف تو | چون طفل نی سواره نماید زال و سام

از نعرهٔ تو نطفهٔ دشمن به بطن ام / زانسان بدر رود که عرق از ره مسام

در دست حق پرست تو تیغی است بی‌مثال / الماس رنگ و پاک گهر زمردین نیام

در حیرتم که لازم و ملزوم چون بود / یا بد چو جسم و صورت از تیغش انقسام

بی آب و دانه گشته حریفان ز روی تیغش / زین رو گرفته شکل هلال مه صیام

چون بود و بود چرخ حرون پیش حکم تو / از کهکشان نمودند او را ابر لگام

نسر فلک نیارد بر سر پرید نت / تا تیر و خنجر تو بود دانه است و دام

بی جوشش ولای تو موهای تن گزند / اجساد دشمنان ترا صورت هوام

بجلاج دهر باز و اگر بازی خرد / عقل تو زو فسرده فی جوید چو شاه مقام

در قصر احتشام تو از عرش سایبان / بر باب احترام تو از آسمان قرام

تا نشاید او دو دین هستی اصح و رسم | بیند اگر کسی رخِ خوبِ تو در منام
از بهرِ دفعِ چشمِ بد از گیسوی بتان | مشاطهٔ نوالِ تو بر رخ کشیده لام
آن کیست کز سخای تو محروم مانده است | کو آن کسی که نیست ز جودِ تو شادکام
ریزد گلابِ فضلِ تو بر روی انس و جان | بارد سحابِ بذلِ تو بر فرقِ خاص و عام
باشد که این مدیح سرای تو نیز زود | گردد ز رحمت و کرمت فائز المرام
روزی بلطف و مهر بحالش نظر فکن | تا همتش ز بختِ دژم گیرد انتقام
تو سرورِ جهانی و نوابِ نامور | بر آستانِ دولتِ تو کمترین غلام
تا عشوه را بغارتِ جانهاست نازشی | تا غمزه را به بردنِ دلهاست اهتمام
تا دلکش است خندهٔ خوبانِ عنبری | آرد ز تارِ زلفِ بتان تا صبا پیام

اعزاز تو چو قدر نبی باد لایزال
بخت چو ذات پاک خدا باد دایم

خلاق جسم و جان به سر روح پاک تو
هر شام و بامداد فرستد دو صد سلام

منقبت امیر المؤمنین اسد الله الغالب حضرت علی ابن ابیطالب علیه السلام

گلعذار نوبهاران جلوه‌گر شد در جهان
می‌سزد ناله اگر رضوان چو بلبل در جنان

نوبهار آمد عجب نبود که چون ابر مطیر
باده خلد بارد در ریشه برگ رزان

نوبهار آمد کنون از کثرت عیش و نشاط
جای زهره زهره خیزاند نهال گلستان

نوبهار آمد شگفتی نیست کز هر بلبله
باده ریزان گشت اندر ساغر آیینه سان

دور نبود از فیض باد نوروزی اگر
سر کشد از نخل ماتم شاخ و برگ زعفران

تودهٔ عود قماری سوخت در نار حسد
تا نسیمی برگشاد از غنچه‌ها صد عطردان

نوبهار خلد عرفان نوبر مینوی شرع | نوگل فردوس هستی نونهال کن فکان

کشتی طوفان محشر لنگر حلم و وقار | گوهر بحر علا ینبوع بحر امتنان

یکه تاز لافتی بر جبیس اوج اتقا | شاه مردان ساقی کوثر امام انس و جان

آنکه بنشاند حسام و رمح او روز نبرد | وقت ضرب اولین صد فتنه آخر زمان

حلقه پیچان کمند و برق رخشان خنجرش | پیچد و سوزد کلاه و دل فغفور و خان

قد موزون لوای عسکرش طوبی نژاد | مهچه زرین درفش فوج او حورا نشان

از نهیب عدل و انصافش عجب نبود اگر | فتنه از خواب گران سر بر ندارد جاودان

گر سوال مدح او سازند از الان دهر | هر یکی چون بلبل سدره شود شیرین زبان

از خروش صیلم او رم نماید شیر چرخ | وز هوای گرز او بشکند کمر پیل دمان

هر کسی کیرد ز روحِ سنجر و دارا خراج
کر همای شوکتش کردد بعالم پرفشان

کشتی قهرش اکر لنکر زند در بحرِ رزم
موجِ طوفان فنا برخیزد از خونِ یلان

همت او نام حاتم کرده از آفاق طی
جز اتش نکذاشته از پوردستان داستان

ای خدیوی کز نهیب عدلِ تو کبک دری
بی خطر در پنجه شهباز کیرد آشیان

ذاتِ تو در هر دو عالم هرچه جستی یافته
جز نظیر خود که از دل کشته بی نام و نشان

مردمانِ چشم اهند کرام خلق را ای تقی
نطفه بکریزد ز صلب هر تن از پیر و جوان

سقف ایوان ترا باید قنادیل از سهیل
کنبدِ قصر ترا زیبد قباب از فرقدان

در حریمت عقدِ پروین جای بلورین مثال
در سرایت مهر خاور لشکر کوهر نشان

چوبکی حشمت تو موسی عمران صفت
قلاوز دربار جاه تو سلیمان آستان

گر لبی نگشادی از علم لدنی در کلام / نطق را میگشت عارض علت عقد اللسان

بهر اعدای لعینت نعش بند کاف و نون / نوحه مرگ جوانی میفرستد ارمغان

که شود محراب کعبه کج در بیت العتیق / چون نگاه رمی گیری چله چاچی کمان

قطع سازد مشرکان را ذوالفقار تو مباد / برد از دل رشته امید وصل عاشقان

رحم تو آن مهر عالمگیر رخشان بر انام / خشم تو آن برق بتاب بر عدو کش افشان

دلدل زرین رکابت هاله شمس عذار / نرگسین چشم و بنفشه طره و سنبل عنان

نحلخه مالد غبارش بر رخ رخشنده ماه / نور می بخشد بجام او بسلک کهکشان

سم او و خون اعدا چار مهر اندر شفق / پیکرش در صف چون رستم اندر هفتخوان

خنجر و هم عنبر شامش مشکین کاهی نید / بحر اسود موجزن وسط دو گوهر ان

سرعتِ وهمی شرتی تا بیر بخشیدی اگر — پر زدی گاوِ زمین مثلِ براقِ آسمان

عزمِ تو چهیر گشته از پی آن بر قیش — حزمِ تو گردید بهیر پای بندش آسمان

پیش جبریل امین بهیر تیمم می‌بند — سر غباری کز جولانش رود بر آسمان

لوحش الله زان زمانِ سعد فیروز آن که تو — با سپاهِ بیکرانه تاختی بر بهروان

طولِ فوجت میمنه از خاوران تا باختر — عرضِ لشکر میسره از باختر تا خاوران

واندران پولادپوشان چون فلک مریخ چشم — در میانش غازیان چون اژدهای آتش‌فشان

شرزه شیرهی عنانِ پلنگ ببرپوش — زنده پیلی زیر ران هر یکی رز نوابین

بسکه خونها ریختند از دشمنان روسیاه — جسم‌ها گردید بی‌جان روح‌ها بی‌خانمان

بحرها پر شور ز آبِ صیلمِ الماس رنگ — کوه‌ها در زلزله از ضربِ گوپالِ گران

خاوران یعنی خاور یعنی مشرق الف و نون زائد است
باختر یعنی مغرب
پولادپوشان کنایه از مبارزان
شرزه ... خشمگین
ببر ... که رستم در جنگ می‌پوشید

رخنه‌ها در تن ز نوک بیلک شد آنکه گذار | جویها در جسم از سیلان مغز استخوان

تیرها گشت از برای صید مرغ جان عقاب | نیزه‌ها کردید بهر گوی سرها صولجان

از خدنگ و ناچخ و سپرپاش و خشت و پیلبا | وز حسام و خنجر و خنجیره و شش‌پر و پین و سنان

آنقدر کشتند تا در نزد تو زنهار خواه | هادم اللذات مضطر از فلک آمد دوان

افعی پیچان کمند از بسکه شد آفاق گیر | چون کمان خم گشت قد جیوه دو دشمنان

از غو شیپور و بوق و شندف و طبل و نفیر | پنبهٔ خورشید در گوش کرده آسمان

عشرت آباد جهان گردید چون بیت الحزن | کافران از غم بیو و مسلمانان از افغان

منهزم گشتند پایان جنگ اعدای لعین | شد سپاه غازیان از فتح و نصر کامران

شد بغارت اشتر بختی قطار اندر قطار | نهب شد بردند اسپ تازی کاروان در کاروان

حقهٔ درّ توده یاقوت صرّهٔ سیم و زر
گوهرین مشکوة و سیمینه لگن زرینه خوان

هم کنیزانِ مسلسل طرّه و آهو نگاه
هم وشاقان مشعشع عارض و غنچه دهان

بسکه دریاور ده شد حملِ پیلان زر و سیم
رایگان رفت آبروی شان گنج شایگان

پادشاها آن توئی کز دستِ گوهر بار تو
چون کفِ سائل تهی شد مخزن دریا و کان

آنزمان زیبد اگر بر بختِ خود نازد فلک
در جهان پیدا نماید چون توئی صاحبقران

جلوه می افکند شمشیرت اگر روز ازل
تا ابد کاهی نگشتی صولت رستم زمان

گر نبودی شاخسار نیزه‌های لشکرت
دائما می ماند شهباز ظفر بی آشیان

نار را افکند خشم تو بصد آزار تب
خلد را بخشید خلق تو بهار جاودان

کمترینه خادمت بخشید تخت خسروی
کمترینه چاکرت بود اهل کلبشه سیبان

گر نبودی ذات پاکت جلوه آرای وجود — ق — از عدم این شانزده سر کی نگردیدی عیان

جاه و حزم و فر و جود و مهر و خلق و عقل و فهم — علم و حلم و بذل و فضل و عزم و جزم و عز و شان

گاه تحریر صفاتت از وفور خرمی — خامه طاوسانه رقصان میشود اندر بنان

آن تویی کت رستم چرخ برین با دیده پشت — وین منم کز درد و غم چون زال بیمارم ناتوان

آن تویی کت مایه سر دو جهان باشد بجیب — وین منم کاندر متاع خویش دارم صد زیان

می نگویم جز ثنایت مدح افریدون و جم — می نبینم جز درت باب قصور قیصران

از وفور عشق تو در خانه پر نور دل — می ندارم هیچکس را غیر مدحت میهمان

دعوتم کن از نعیم عیش و عشرت یا علی — تا بکی اندوه مهمان باشد و من میزبان

از هجوم کلفت امراض و آشوب فلک — گشته ام چون ماهی بی آب بر بستر تپان

[illegible]

آنچه با سلمان بیان شد از زن کرده
کن بحقِ مدح‌سنجِ خسته‌جانِ خوش‌دهان

تا نمایان باشد این چار چیز از چار چیز
خنده از لب نور از رخ چین ز مو خم ز ابروان

چار کس آید بپیشت سر کنند بلا این چار چیز
تاج کسری تخت خاقان طبل قیصر چتر خان

نشکند تا خنس در کنجِ لبِ خوبان شکنج
تا که باشد شاهدان را زلفِ پر خم تا میان

تا که باشد نوعروسِ عز و تمکین را قرین
تا که باشد سعد و سعد ملک و دولت را قران

تا ابد تیغ سیه تابت بخونِ اشقیا
چون مسی مالیده دندان در لعلِ بتان

گلشنِ سرسبزِ مینو دوستانت را مقام
حفرهٔ تاریک دوزخ حاسدانت را مکان ۵۲

لافتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار
از ازل تا حشر باشد نغمه گر و بیان

نیست جوانمرد مگر ذات حضرت علی کرم الله وجهه و نیست سیفی مگر ذوالفقار

صحت و اقبال و جاه دو جهان از آن
آنقدر بخشی که ناید هیچ در وهم و گمان

منقبت ولی جهان و جهانیان زمین و آسمان حضرت امام مهدی دین صاحب الامر و الزمان علیه الصلوة والسلام

علی الصباح که صوت نگار کن فیکون
کشید نقش سحر را بلوح آینه گون

مشاطهٔ قدر از تاب آفتاب و شفق
فکند بر رخ گیتی پرند بوقلمون

کناره کرد ضیا از کواعب انجم
چنانکه رنگ ز رخسار عاشق محزون

خدیو روم بیک جنبش طلیعهٔ صبح
نمود صد حشم زنگ را ذلیل و زبون

به تیره قعر یم باختر نهان گردید
لآل ماه و کواکب چو مخزن قارون

نسیم عطر دم و شبنم گلاب سرشت
شکفته ساخت ثمر را چو چهرهٔ ذوالنون

بسرخی شفق بهرمان مثل ما
گرفت غنچهٔ پر نور مهر رنگ [illegible]

شکسته جرگ جهور و سهر و صد شاهد
نهفته رو به نقاب خفا و صد خاتون

بتافت از غرفهٔ قیر روی خورگونی | ز بطن علقه موسی نموده سر بیرون

بسبزه زار مطرّا ز قطره‌ها شبنم | فکنده لولوی لالا بفرش سقلاطون

بلحن باربدی بلبلان بشاخ سپست | دمیده بر دم داود صد هزار افسون

باهتزاز نسیم سحر تنم ناگه | ز خواب ناز گشاده دو نرگس میگون

حریف نوم شکسته صفوف غمزه و ناز | خمار دوش پرشیده زلف غالیه گون

نگین جبههٔ او نقش کبریا و سطوه | قرین عارضش آماده صد هزار افسون

تکلم لب جان‌بخش و یکجهان محشر | نگاه چهره صیاد و یک فلک افسون

ز پیچ ارقم خونخواره‌اش تنم شد آب | به نیش عقرب جراره‌اش دلم شد خون

کشید غازه و بنمود در حجاب لعلش | ضیای دهر فروزلالی مکنون

چو بیقرار شد از زحمت صداع خمار | خطاب کرد بمن با عتاب گوناگون
چه گفت گفت که هی هی بخیز زود برو | چه گفت گفت که هین هین شتاب کن اکنون
بیار میوه و مینا و باده و ساغر | بزن چغانه و ساز زنگ و تار و قانون
بنوش راح مصفا و لعل آذرفام | به نغمه که بجنبد از آن ز جا هامون
همین دو لحظه وصال مرا غنیمت دان | بیک و تیره سپند از گردش گردون
ز بس شتاب نمودم ز پی فرمانش | بدان رسید که جانم رسد ز تن بیرون
ز جای جستم و سامان عیش کردم جمع | بنای نوش نشستم بساعت میمون
پیاله دادمش از خشت خم لعلی رنگ | که هست روح فلاطون از آن بدل مفتون
مؤثری که چو ریزند قطره‌اش بزمین | چکد شراب تبرزد ز شاخ افلیمون

مقوی تن زار و منقی اعضا / کفیل هوش و حواس و مزیل کرب و حزن

اگر ز دردی آن جرعه جمشید کهی / نمی نشست بخم همچو افلاطون

من از برای صبوحی ز دیگ او گشتم / بسنده تر ز پس آوند چاشه موزون

پس از کشیدن ساغر چو مست باده شدم / گشاد چهره هزاران حقایق مخزون

گذشت فرق خیالم ز ساق عرش برین / رسید پای طلب بر تبارک قارون

نظاره کردم چون روی حوریان جنان / درون کسوت الفاظ صورت مضمون

تبارک الله از آن معنی لطیف و دقیق / تبارک الله از آن لفظ از همه مشحون

که بود چون شهب تابناک جلوه نما / که بود مثل مدیح خدیو کن فیکون

دبیر چشم منشی قضا و قدر / وزیر شاه نشان شهنشه بیچون

امام مهدی هادی که دین ختم رسل | به پشتوانی او ثابت و قویست کنون

شهی که از پی ترحیب شرع او زردشت | برون جهند ز لحد چون شرار از کانون

ازو جهان ز ستمهای دهر در راحت | ازو زمانه ز آشوب فتنه ها مامون

وزد چو صرصر قهرش به نطفه بشری | اجنه سر بکشند از حجاب های بطون

به آبیاری انعام او شود پیدا | مذاق آب خضر در عصاره افیون

کسیکه ساخته لعلش بصنع او نام | که نقش زد بسر باب عدم دو سوره نون

سپر بدستش در صف دشمنان بینی | قرار مردمک چشم در میان جفون

ایا کسی که ببیاد وقار تمکینت | گهی نریزد آبی ز کاسه وارون

ز برق تیغ تو در چشم خور زند پیدا | ز باد گرز تو در دهر اشاعت طاعون

درخش نیر شمشیر تو بروز نبرد | پراکند صفت ذرها صفوف قشون

بضرب گرز تو ریزد چو تمثال کهنه رواق | بزیر سقف فلک که بود هزار ستون

زهی ستانه جاست که نیر اعظم | شود شبانه بمغرب برای سجن نگون

بود سکندر بخت تخت جم ملاک | کند جلال تو شعشعه بفر افریدون

جمال لیلی کلکت اگر ببیند تیر | کمانه پشت شود همچو قالب مجنون

خیال نهب شبیخون عسکر قهرت | رباید از دل روبه جز قرار و سکون

ز قطره قطره جهد بجهان شرار جحیم | رود چو آتش عنف تو در تک جیحون

کمال کثرت هستی چو سر زد از صانع | جمال وحدت و تفرید بر تو شد مفتون

نقوش وصف تو سر لوح سوره تورات | رقوم مدح تو طغرای صفحه انگلیون

ترحم تو بشیعان در دار تنگ | توجه تو ضعیفان کرب امعون
شود ز بذل تو ثروت رهی پیر و جوان | بود ز عدل تو سلوت ضعیف و میر و قرون
با شهبت ندهم نسبتی ازانکه بود | کبود چرخ شموس و هیون و حرون
سنان رمح تو در جوف روئین تن حقتان | رود چو نوک خیاطی بحجلهٔ اکسون
اگر بگوشهٔ چشمی نظر کنی از لطف | شود مقابل جشن شهی عذاب الهون
فتد چو عکس کف همت تو در فغز | شود بزرگ تر از رود جیحان آمو
چرا نباشی نایب مناب پیغمبر | که مضمرست بقلب تو حکمت هارون
ازان خدای بدست تو میدهد پاداش | که هست مشت حقایق بدست تو مرهون
بزرگوار اعرش رفیع مجد و علا | شده است سوی تو ام خضر شوق اسمون

[illegible]

زدم بدست تو تا دیده دست بیعت را | گواه هست بر این واقف درون و برون

دعای خیر بهر ملتجی من خاک پاک | شوم بعیش مخلّد ز فیض تو مقرون

بروز حشر شفیعم شو از کمال نوال | که تا ابد بود بجانم ز لطف تو ممنون

چگونه گنجد در حجله بیان زیرک | مخدرات صفاتت بود ز حد افزون

محال هست کمال مدیح تو آن | که مدح ختم کنم بر دعای تو اکنون

ستاره تا که پریزادگان قاقم پوش | کشند بر سر خود خمار گوهرگون

مدام تا که بمالند خون عاشق را | خضاب شاهد حنا خوکران آبی گلگون

شموس جاه و جلال کمینه خادم تو | بود از صدمات کسوف و نقص مصون

کشند طالع خصم ترا بحکم قدر | شکنجیان قضا در شکنج نه گردون

سخن سلام بکن عرض با ادب بنواب	مده ز دست عنان طریقهٔ مسنون

در منقبت حضرت امام نقی علیه السلام

تا چند ای باد صبا نظارهٔ سرو و سمن
سازی ندانم تا کجا گلگشت گلزار و چمن

تا کی دوی در راغها تا کی روی در باغها
تا کی نمائی لاغها در وصل یاس و نسترن

تا کی کشی خمیازه در زیر تاک تازه
مالی بعارض غازه از لاله در دشت و دمن

تا کی ز روح راح و مل عطری فشاندن در سبل
تا کی ز بوی نور و گل عنبر بعود آمیختن

گاهی به اطراف قلل خرامی از غنج و دلل
گاهی باکناف طلل رقاصی از شوخی و شن

گاهی صبح افرحی از بوی مشک خلخی
گاهی به بستان گلرخی از گونه خاک چمن

گاهی شوی همداستان با نغمهای زندخوان
گاهی به نی باشی نهان چون روح در [illegible]

گاهی بی یوسفی چشم پدر روشن کنی | گاهی بحالی نسروی زلف همچون پرزنان
ریزی هزاران شعشعه زر بر چهر ریحان و زر | بیزی همه کافور تر از نکهت ورد و سمن
از تو شود بستان چین تا بستر روی زمین | از تو دمد در فروردین گلها ختن اندر ختن
از زلفهای چنبری از خندهای شکری | هردم پیامی آوری سوی اسیران شجن
آخر چه سودا آخر چه صر آویختی دائم اگر | باطرّه‌های مشکبار زلفهای پرشکن
خواهی که باشی مشتعل خیر آزاد از دام شعر | کن در این امید پر از سیر شرب همچو من
طوفی به آنات شبی بر گرد مشکوی نبی | نوشی صبا فی مشرفی جام می مدح شوقن
زان پس بقیعش اسبین بوسی تن صید حسین | بر قبر زین العابدین بر مرقد پاک حسن
دخت نبی بینی دران جاه صفت مریم نشان | اما نمود جاودان در گلشن مینو وطن

نوشابه و اقلیما گفته بدرگاهش ثنا | بلقیس و راحیل و لیا خوانده صفاتش با لسن

گر عصمتش گیرد سکون قدسیان تحسش در بطون | ناید ز کلکش لب برون بی پرده حرف سخن

سوی کرنفکن نظر زی باقر و صادق نگر | یابی بوصلت دو قمر در زرق فرض و سنن

بر همگنان خیر و دعا بفرست با صد التجا | چندانکه تا روز جزا هرگز نخجد در جبن

عودی نمائی با شرف وقت خوشی سوی نجف | بینی در انجا صف صف حور و ملک سوی جن

بهر ثنا بگشای لب در حضرت میر عرب | دست خدا حیدر لقب خیبرگشا عنتر فکن

ز آفاق شور حرب او صد دم گره صبر و تب او | افتاده از یک ضرب او در دو جهان صد بوهن

زان پس گذر در کربلا با ناله و آه و بکا | بینش حسین با وفا بینش شه خونین کفن

آن بلبل باغ یقین کز در هوای نور دین | دانسته آه و یاسین به از نوای خارکن

خصمش چو از روی طغی آید به پیشش در دعا | تیغش نماید لام لا در نفی سر تا فرق و قرن

پیرامنش لعلی سنان در کرده چون کهکشان | هر یک از آن صاحبقران یک اختر از انجم قرن

کرد از طلاقت مقتفی پیشش امیر المعتمد | مدحی از آن چون اصمعی بر کیک نخلد سکن

جستی فراغت چون از آن نظم شعر و دوان | بحرین بر و بستان بینی در آنجا موج زن

هر یک از آن با جودی چون چرخ سخا و جدی | ماحی نام حاتم طی محیی صیت ذو الیزن

بعد از سپاس کش قدری اندر ریاض مشهدی | بینی شجارش مروی هنی بر شاخ سبز نسترن

یابی در آنجا مضجعی عین شرف را منبعی | جنت بخشش ملتقی حسن جهان بنشسته در حسن

خم شو برای سجده‌ها بر تربت پاک رضا | کو راست ایزد جا بیا هر لحظه در سیر و علن

زین پیش شو چون پا قدم با سروی سامره | آن سجده‌گاه با هر آن قبله گاه مرد و زن

کرسی ببین بپا فلکش عرش برین منبرش
پیش لجین آسیا کاشش سیماب افرنجی کهن

هر گوشه‌اش گنج ارم خزانه‌اش بیت الحرم
هر خانه‌اش باغی خرم هر ذره‌اش دُر عدن

خشت اساس آن سمک سنگ رواق آن فلک
در تابدان آن ملک افکند طرح صد دکن

آب سبویش آنچنان کز فیض آن مور نوان
هرگز نگنجد در جهان از فربهی دانهٔ سمن

بینی چو دل در قالبی شمسی میان مرجعی
چرخ علا را کوکبی در زیر آن گم کرده وطن

بوسی بزن بر آستان بهر صفت پاکشان زبان
و آنگه سلام من رسان پیش خدیو مؤتمن

غیث العطا لیث الوغا عرش العلی کهف الوری
ابر بخشش، شیر جنگ، عرش برتری، پناه خلق
شمس الضحی نجم الهدی بدر زمان صدر زمن
آفتاب وقت چاشت، کوکب رهنمائی

بهروز خدم جم حشم آدم شیم هارون کرم
عیسی دم موسی شیم یحیی حیا لقمان فطن

فرقد سنان فرکله هرمز نشان انجم سپه
توشه کمان کش بارگه کیوان نشان گردون مجن

آذین کاخ ازرقی فر خداوندی نقی — تخت دل پاک تقی نور عیون حسن

شاهی که فزاید علم اندر عرب و شام — دیهیم بر خسرو عجم بر تارک شعری یمن

خورشید عکس روی او گشته زحل هندوی او — سرتا بکین کوی او سر چشمه شهد و لبن

از فیض او بینی عیان شکفته میان گلستان — لعل بدخش از ناردان مهر درخش از نارون

قندیل شه چار حد روشن ز نورش تا ابد — شمع خور از مهرش بود آذین این مرد لگن

با لطف او و طوف او هم بهر اسد اشتراحم — بی التفاتش پیش بیم بگریزد از صوت زغن

یکسوست اکیف و کذا طبعش به هنگام عطا — خالی بود وقت سخا و لش ز لفظ لا و لن

تیغش بکف در جنگ بین صد سحر و صد نیرنگ بین — گل چهرهٔ او زنک بین این مهوش آن ماه تن

در عهد تو در سبو ریزد چو رندی در گلو — گردون تند بر فرق او سر سنگ آشوب فتن

دست ید اللهی نشان نهی چو بر چاچی کمان	خیزد صدائی الامان از صوبر جای غرن
تیغی کشی گر از کمر گردد جدا چون جیره ور	آب از قمر تاب از کهر نور از سحر لمع از پرن
گردون بتحکیمی زرین زرین سمی سیمین بدن	پروین دمی از زهره جبین داری عجب تازی کرن
افلاک پیما باره کو بر زند چیاره	بر چارمین سیاره بر هفتمین چرخ کهن
در رزم هایت مغفر اگر دهد بحیرت چشم وا	بهر ثنایت در وغا حلقه سراپا شد دهن
بیند ز تو ار داوری از رشک در خیل پری	جم بسپرد انگشتری ما نا بدست اهرمن
عون تو باشد ار ضمین بهر قوائی مرزمین	خورشید باشد خوشه چین از شاخ خضرای دمن
جم آیدت با ابهت بر درگهت سایل صفت	حاتم برای کدیه ات آرد برون دست از کفن
سازی چو تقلیب قوتن خیزد دو آید برون	خار از گل و خیر از فسون عقل از جنون عشق از محن

آموزد از عونت روش کبر و عجوز مرشله | گرزن فرق تقمش جوشن ز جسم تهمتن

انجو رنبه بر آسمان تختی ز جبر م قدا فرمان | شاید که بنشیند بر آن بس سلیمان انجمن

ایمه فرود آر نیما با طرز نیکی و دلربا | باشد کند افسر ترا روزی شه حب العطن

جوزا رکاب شاه شو مه شاطرانه پیش رو | عیوق باز آید جلو با تیر و ترکش و جن

اوصاف چون تو سروری ناید ز کلک لاغری | هرگز نروید عبهری از کهنه شاخ گرگدن

و شکیک نه لطفت سرمان یارنی کام و زبان | رخشان تن از پروین جان دارم بخاطر مختزن

کلک مدیح آمیخته مدح و ثنا انگیخته | ز زر مجمری ریخته صفحه از نور کشن

اما ز چرخ بوالهوس افتاده در شهد مگس | در هر زمان در هر نفس نالم لسان در دمن

جسمم شده همچون عرض جو هر صفت گشته مرض | مجبور هستم الغرض وز بند آلام حزن

بشنو ز من الحاح را دریاب این مداح را | بفرست فتح و راح را از غیب چون سلوی و من
من بعد عرض مدعا بر آستانِ تو شها | آرم پی نذر از دعا لولوی خوشابی ثمن
تا صوفیِ پاکیزه دم کرده برای سجن خم | تا بر جبین صبحدم صندل بمالد برهمن
تا در جهان بعدِ شرق از قرمزی شفق | انجم بمیدانِ عشق تازند با انداز و فن
از مهرِ تو با صد فرح گیرد محبت بی ترح | در دست از عشرت قدح در چشم از راه ختن
وز قهر تو دارد عدو در قوه و جسم و قلب و رو | خنجر زبان تلق گلو نشتر روان ابرو شکن

منقبت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام

الا ای بتِ توسن و تند و بدخو | برفتار کبک و بشوخی چو آهو
فروغِ رخانت کلمع الدراری | بیاضِ عذارت چو اصباحِ مینو

دو صد فتنه در چنبر زلف پرچین — هزاران بلا در قمرپوش گیسو
ندیده کسی در فضای دو گیتی — ق — چه آن خط و خال و چه آن چشم و ابرو
بکف قوس عنبر گرفته دو کافر — بگلزار مینو نشسته دو هندو
لبت حقهٔ لعل و در حقه داری — درخشنده الماس و ناسفته لؤلؤ
بلورین زنخدان تو چاه بابل — نهان در تکش یکجهان سحر جادو
خط بینیت لای نفی ست یا نا — ویا رسته در مهر و مه شاخ شبو
سمن جبهه شبنم عرق چشم نرگس — رخت گل لبت لاله بالات نارو
کف آفتاب و شفق رنگ حنا — ویا شد زر اندود سیمین ترازو
سرین فربهی مثل بخت سکندر — میان لاغری همچو ذهن ارسطو

صدف گوش و ماشوره عاج گردن | سمن ساق و پستان دو سیمینه با
ز جورت فلک بر سر چرخ گریان | ز غمزه‌ٔ تو آفاق گشته پر آشو
از آن دم که نظاره کردم رخت را | نمانده ست بر دل مرا هیچ قابو
تنم چاک سر تا قدم چون صنوبر | زبانم چو قمری ست سرمست کوکو
گذشت آهم از سینه هفت گردون | رسید اشکم از دو چشم تا بزانو
شبان از تب فرقت تو به بستر | تپیدم مثل سیماب پهلو به پهلو
جهد جا بجا خون از رگ من شراری | بسودا طبیب ار گشاید سر او
دمد صور از ناله من بهر جا | قیامت شود از فغانم بهر کو
همی گشته اندر خیال دو لعلت | اوتاقم چو بیت الحزن از بیا

۹۶

اگرچه همه ظلم و جور جهانی ... ولی مهر تو هست چون دل به پهلو

ندارم ز تو دوست‌تر هیچکس را ... ندانم ز تو ماه را به مانا هو

مگر مهر آن خسرو دین و دنیا ... مگر طاعت آن شهنشاه دلجو

امام جهان جعفر ابن محمد ... که از صیت او هست آفاق مملو

قدبر دمن گر غبار سمندش ... شود پشک چون نافه مشک کلبو

ز عدلش همال جمیل و بثینه ... شن عاشق یکدگر مار و رسو

بضرب عمود گران وقت هیجا ... کند منهدم شنب این سنزبارو

یلان سپاهش چو دارا و بهمن ... جوانان جوشش چو دستان و کاکو

سمانا بهنگام طیبت ربابه ... پرستار او گرزن شاه بانو

ز عاجز نوازی او نسر گردون | گریزد سراسیمه ز آوای تیهو
تو آنی که از جلوهٔ ذات پاکت | وجوبی بامکان شده هم ترازو
بامدادِ عدلت توان پیرزالی | دیت میتواند گرفت از هلاکو
ز عونِ تو ضرغام پولاد | براتِ غلامی نوید به آهو
بروزِ وغا خصمِ تو در کمند | نماید بدانسان که در تار هندو
چو از قهر بینی به سهراب و نیرم | چکد چون عرق نطفه سام و
پرند آور برق تابت ربوده | تلألو ز آتش روانی ز آمو
پی نصرتِ مؤمنان ازبنیان | برای رگِ جان کفار نیشو
الا ادهمِ تو که گیتی نگرده | میان چرخ را اندر آتش نگهو

گران پشت فربه تن و آهنین سم | سبکرو چو لاغر دم و عنبرین مو
رکابش بود پر کرِ خانِ ترکان | نعالش شود حلقه گوش سکو
چو خور در حمل پا بگردون مسیحا | نمانی به پشتش بوقت تکاپو
اگر از سر مهر بینی پذیرد | خذف همچو گوهر هزاران تلالو
به الطاف تو زائران حریمت | زنند از تفاخر به افلاک اردو
کمینه کنیزت فرنگیس و شیرین | کمینه غلام تو پرویز و منکو
نفورِ تو مهلک ولای تو شافی | عتابِ تو زهر و جناب تو دارو
ثنای تو میکال را نقش جوشن | مدیح تو جبریل را حرز بازو
عدو چون صفاتت بپوشد گر از سر | بپوشد رخ مهر پر پیشتو

ازان ذو ذنب شد بترین نحوست | که گاهی نشد در حریم تو جارو

ز عنف تو گردد دل خاره چون | ز خلق تو گردد خس و خاشه خوشبو

بلا قد عدو در حضور تو چون سگ | که سرپنجه عرش تابی به نیرو

به پیش بلیغ جباه تو طغرا ابرو | مدیح تو با بسمله در تکاپو

شماره شود همسر کفر ایمان | نسازی خطاهای من چون معفو

کند عالمی در جنابت تظلم | برد پاک جهان در حضور تو یرغو

کریما کن انصاف با صد ترحم | که در فیض عامست خوشی همیشو

بماند تا چند گریم که اکنون | شده چشم من رشک رود هراسو

من و جوشش آزار و امراض و گلفت | دل و نهب رنج و کدورت ز هر سو

امیرا بانعام چندین مدیحه | ز احسان و رحمت مرا هست مرجو

که با عجز در پیشگاه محمد | کنی عرض حالم بآداب نیکو

دعایم رسان تا بباب اجابت | گناهم ز آب شفاعت فرو شو

الا تا گل تر زند بگاه تبسم | ترا او چو شبنم ز لعل سخنگو

الا تا که خندد چون غنچه‌ی دیلم | جگر تشنگان حسینان مهرو

بینداز دایره بفردوس مردم | برای تو عنبا و یک خلد مشکو

بر آهنگ نواب ای همنشینان | ز مستی بقصید ناشر صلوا

لغز آفتاب منقبت حضرت امام موسی کاظم علیه السلام

چه چیزست ز آیات بینات الله | که هست پرتو نورش فروغ عالم ما

به روز سیر جهان میکند سلیمان وار — به شب چو یوسف مصری فتد میان چاه

مثال پادشهان جلوه گر شود به سریر — ولی نه فوج و حشم دارد و نه بنده و گاه

گهی بناز بپوشد ز معصفرین کسوت — گهی ببر بکشد چیت لعل گونه قباه

ز صیقلش رخ گیتی چو آینه روشن — بقر قشش تن غبرا برنگ قیر سیاه

رود بسجن چو زهاد صاف دل سر شام — کشد چو میکش مخمور سر بسحر پگاه

وصال یافتگان از عتاب او خوشدل — ستمکشان بفراقش اسیر ناله و آه

نظام عالم امکان بتاب او مربوط — قوای نشو و نما زوست در شب و بیگاه

فلک بدوری او مثل عاشقان حزین — شبانه اشک همی ریزد از ستاره و ماه

مدام می بدرخشد بسان روی حمیل — شود سیاه چو موی شبینه در بیگاه

ازو ثمارِ حدائق چو کامِ جان شیرین | ازو بهشت طلعتِ گیتی چو حوریان چهره

بسانِ مهرِ شه جنّ و انس عالمگیر | چو عقلِ سرورِ مُلک و مَلک بلندنگاه

فراخ رتبه و عالی نژاد و والاشان | جلیل مرتبه و پاکدل خدا آگاه

بهشت پرچم و طوبی علم مجرّه صال | شهابِ بیرق و مه سنجق آسمان درگاه

امام موسی کاظم نظامِ شرعِ مبین | عمیدِ ملّت و دین خسروِ ستان سپاه

که شفاعت او زاهدان برستانند خس | ثواب را بفروشند در سرای گناه

بآبیاری میرابِ رحمتِ عامّش | دمد ز خارِ عداوت نژاد مهرگیاه

بانتظارِ شفاعتگری او ز ازل | نهاده رحمتِ ربِّ غفور چشم براه

خلافِ طاعت او گر سری بجنبانند | کنند ترک فلک را بقصر تخته کلاه

۱۰۳

اگر بخواهد در قصر جاه تو نگریست — که نظاره ستاره فتد ز سرش کلاه

توئی که کرده خدائی تن بشر تراف — بهر دو کون چو ذات وحید خود یکتا

ز نقش زرکشه بام تو ملک حیران — بر آستان در رفعت فلک دوتا

بگل حریم رفیع تو کحل دیده حور — نشان سجده دهلیز تو بهای جباه

ببزمگاه تو از معجز نشاط و سرور — چو عندلیب زند نغمه صوت دیبا

ربوده به عمل گوی فضل از اقران — نهاده بکرم پای پیش از اشباه

ز نور طبع منیر تو گر کنند سخن — سواد زنگ ببیند از زمین سرا

همار چله نشینان گوشه گردون — برای کورنش تو چون کمان شوند دوتا

اگر نه ذات تو خضر بیابان گشتی — شدند جمله نیکان چو برهمن گمراه

بسیر باغ چه حاجت ترا که می بینی | بهار باغ دو عالم ز گوشهٔ کلاه

بسهم عنف تو در رزم خصم سرکش تو | چنان گریزد کز شیر ناتوان روباه

ز بیم ضرب عمود تو گاو زیر زمین | یکی بجست ثری زان چرخ برده پناه

به تیغ تو نه همی نسبت زحل که بود | بزعم خلق بشومی قرین صد اکراه

به پیش چرخ تو نوشته کمانچهٔ حلاج | به پیش درقهٔ تو ماه ماکوی لاه

عدو چو حمله نماید بسوی لشکر تو | برآید از دهن تیغ بانگ قاه قاه

بخواهد از خلاف تو دو تنی دارا | کشند سند بکمند ربی دو لب و چاه

بحکم حکم قضا به نافتی امضا | اگرت نام نه بد رسم بعد بسم الله

ببین بفرخی بخت مدح خوان کریم | که وقت مدح زند بوسه ام ملک شفاه

رقم کنم بچه سان وصف بیکرانهٔ تو | که هیچکس نکند در بجای سبعه شناه

باستعانت عشقت کنون بعالم فکر | بخاک درگهت افتاده ام بجان تباه

اگر خلافت خلدم بروز حشر دهند | نگیرم و بروم بهر کدایت والله

بده بزور ید اللهی آن قدر نیرو | که چرخ را بدهم کونه کونه بادافراه

بگیر دست من از رحم کر فلک برسید | برم هزار بلا از نوائب جانکاه

بآن زمان که رسد هول حشر در گیتی | بآن زمان که رفته بجهن بجاهی و ماه

بآن زمان که نوردند شش جهات و روح | بآن زمان که بپاشند کوه چون کاه

بآن زمان که فشاند شرار آتش قهر | بآن زمان که جهد شعله از بطون سیاه

بآن زمان که زارواح اولیا و رسل | به لمحه لمحه برآید صدای وا اسفاه

بآن مکان که نبیند پی نفخهٔ ثانی
ز خاک تیره برآرند سر سپید و سیاه

دوان دوان متقابر شوند با حسرت
به پهنه که نباشد دران مباه و پناه

بدان مشابه بدرگاه ایزدی بروند
که فرق کس نتواند کند گدا از شاه

نه چتر باشد و نی پر و طوق و تاج و کمر
نه سنج و کوس و کبته و طبل و چارطاق و نه گاه

نه عزم رزم و تمنای بزم از حشم
نه شوق قصر و نه ذوق زر و خزانه و جاه

نه عقدهای دُر و نی زمرد و سینه حُلی
نه طاقدیس مکلل نه کو مرصع کلاه

نه کنج کنج عقاقیر و توده توده عبیر
نه حلهٔ خز و سیفور و زرنگار قباه

غرض که با دو صد اندوه و صد هزار افسوس
روند خلق بر آن یگانه شاهنشاه

که ذات اوست رحیم و نوال اوست عمیم
منزه است ز جهل و بری ز جور و سفاه

به تقصیرِ عملِ خویش هرکی برسد | چه کبرِ ظالمِ کافر چه مومنِ اواه [52]

خدایگانا ثوابِ تو چه خواهد کرد | که چشمِ خجلت او بر گناهِ دستِ گواه

ورا به قلّتِ نیکی و کثرتِ عصیان | نیامد نظرِ هیچ گونه شکلِ رفاه

جز اینکه مرحمتِ خاصِ تو بگیرد دست | جز اینکه تا درِ جنت مر اشوی همراه

بباب جنتِ خلدِ برینم رسانی و گویی | که ای ضعیفِ [53] من اکنون تن اندرین کلاه [54]

که در تلافی کربتِ جنان بقبضهٔ تو | که در صلای محبت نصیبِ نیست صلاه [56]

دو دستِ پاکِ ترا بوسم و دعا کویم | به آن صفت که ملک گوید تعالی الله

چو عمر خضر حیاتِ فدایانت در ان | مثال آن زمان عمرِ خصمِ تو کوتاه

مدح امیر المومنین حضرت عثمان ابن عفان رضی الله عنه

الامان از سپهر چوگانی ‌‌ داد از چرخ کهنه بارانی

الحذر زین حصار فولادی ‌‌ شهر بند دو صد پریشانی

خوش نشین ره غم انگیزی ‌‌ شمع افروز خانه ویرانی

کرده هر لحظه با هزاران چشم ‌‌ صد بلا را کند نگهبانی

از ازل در سرشت او مضمر ‌‌ یک جهان ظلم و نامسلمانی

در دل سفله پرورش بسته ‌‌ همه جهل است و جمله نادانی

ساغر ابلهان کند سرشار ‌‌ ز آب حیوان و راح ریحانی

در مذاق سخنوران ریزد ‌‌ زهر آلام و درد پنهانی

نیست کس در زمانه کو نشود ‌‌ از جفایش اسیر حیرانی

همه ناسور شد دلِ گوهر ‌ ‌ ‌ همه خون گشته لعلِ رمّانی

زاغ در نغمهٔ نشاط و سرور ‌ ‌ ‌ نوحه خوان بلبلِ گلستانی

خار بستر گلِ عقیق نقاب ‌ ‌ ‌ داغ بر دل شقیقِ نعمانی

کفِ افسوس گشته برگِ چنار ‌ ‌ ‌ شکلِ آه است سروِ بستانی

ای بسا یوسفان ز بیدادش ‌ ‌ ‌ در لحد گشته اند زندانی

با دو صد حسرت و دو صد افسوس ‌ ‌ ‌ کرده در بر لباسِ عریانی

خمِ ابرو ز عهدِ رنج و ملال ‌ ‌ ‌ زلف در بندِ صد پریشانی

لبِ شان را نه ذوقِ شکّرخند ‌ ‌ ‌ چشمِ شان را نه میلِ فتّانی

دستِ شان در میانِ گور کمر ‌ ‌ ‌ مُهر بر لب ز جوشِ حیرانی

۱۱۱

فلکا سوختی تنم ایوای | ز آتش فکرهای روحانی
زورق عیش با غم و شامم | شد در بحر رنج طوفانی
سرو قدم چو بید گشت و هنوز | مانده ام زنده از گرانجانی
شب من مثل روز حشر دراز | روز من چون شبان ظلمانی
شد از نهب و غارتت پامال | خلد عیشم چو کشت دهقانی
تا بجام مرا بکیفر عیش | میدهی غم مگر نمیدانی
که ز روز ازل مرا دادند | منصب خاص مدح عثمانی
ابن عفان خدیو ذی النورین | نور اکرام و نور یزدانی
افتخار خلافت کبری | شرف دولت جهانبانی

ید بیضای موسی قدرت — دم عیسی صنع یزدانی

آگه از سر عالم امکان — عالم از رمزهای عرفانی

آشنای بحار حلم و حیا — برکران از هوای نفسانی

گرچه سیم خلیفت اما اوست — اولین عقل و آدم ثانی

آنکه بخشد کمینه چاکر او — تاج فغفور و تخت خاقانی

آنکه گیرد کهینه خادم وی — چتر کسری و افسر خانی

آنکه بود ز فیض او عاجز — مور در دعوت سلیمانی

گر بیم قهر او شود جوشان — همه خون بارد ابر نیسانی

گوهر آرای طبع عالی او — نظم کرده کلام ربانی

پیش علم لدنیش باشد | عقل کل طفلک دبستانی

تخت او مسند رسول کریم | چتر او آفتاب نورانی

گرگ غیظش ز خوف دم دزدد | بعرین ضیغم نیستانی

دفتر مانی از نگارش او | نزد بخرد نموده لامانی

آن توئی کز سیاست عدلت | گله را گرگ کرده چوپانی

خادمان تو از کمال علو | ثور را میکنند قربانی

صد چو موسی و خضر میدانند | بر حریم تو میل دربانی

شمهٔ از خصال نیکوی تست | صبر ایوب و صدق سلمانی

نور ایزد بقلب تو مکتوم | از ازل مثل راز پنهانی

حلم حق در رخت همی دیدند | گر نبودی حجاب امکانی

رحمتت مثل ابر دریا بار | پاک شسته رقوم طغیانی

روز پیکار در کمر داری | بو العجب صیقل خراسانی

رشحهٔ آب در قراب نیام | برقِ خاطف که درخشانی

از پی دفع دشمنت خواهد | مرگ را تا ابد به مهمانی

چند ازان سمند تو که ندید | سایه‌اش را سپهر چوگانی

سمِ خنگِ تو نیست گرچه بود | بور گردون ستاره پیشانی

من کجا و طریقهٔ مدحت | من کجا و این رهِ سخندانی

لیک از معجز ثنای تو هست | شعر من رشک نظم خاقانی

نوحش الله کلک من که نبشت | دفتر شعرهای حسانی

دست بیعت نهاده بر فکرم | گبر و ترسا یهود و نصرانی

از ازل در رکاب خامه من | هند و ارمنی و تورانی

تا ابد بر درم جبین ساید | باد ب خسروان ساسانی

پیش من لعل نوشخند بتان | باز ماند از درافشانی

از مدام بچشم چله نشین | عنبرین سرمه صفاهانی

تن زد از درفشانی کلکم | نطق تازی و ذهن یونانی

آب اوراق نظم من بربود | رنگ و بوی گل گلستانی

قمریان را بدار سرو کشند | گر کنم در جنان غزلخوانی

ای بسا اخترا که بنمودند | رخِ خود در پرندِ لمعانی
ای بسا کاشنا که بشکستند | آب و رنگِ جنانِ رضوانی
لیکِ شد جلوه گر چکامهٔ من | به از ایشان برنگ و تابانی
رسدم گر به مدحِ تو بنشینم | دعویِ سنجری و سلطانی
خاطرم مست بادهٔ اسرار | طبعِ گنجور رمزِ قرآنی
نرسد دشمنم اگر بزند | پیشِ من صد هزار لامانی
آری آری به مهر می نرسد | تابشِ کرمکِ بیابانی
دیو کی رتبهٔ ملک گیرد | گر کند جاودانه رضوانی
گر شهی سر نهد بخاکِ درت | میکند در سپهر کیوانی

رشحهٔ رحمتِ تو در دو جهان	می کند کارِ ابرِ نیسانی
حیف باشد که در دلِ نواب	غم نماید چنین فراوانی
پادشاها بحقِ ختمِ رسل	آن خدیوی که نیستش ثانی
عقده‌ام را گشا بناخنِ مهر	مشکلم حل بکن به آسانی
تا که از فیضِ همتت دارد	قطره در سر هوای عمانی
دوستنت را بواد عیش نصیب	دشمنت را دو صد پریشانی

منقبت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام

شام صد غنچ و ناز از شق عنبری	غالیه ساخته باز بر صدفِ گوهری
ترکِ فلک از نیام آخته رخشان حسام	بهرِ هلاکِ ظلام با فرِ اسکندری

۱ حق جوانی چادره پرده بزرگی بربان جامع
۲ رخشان صفت اول معنی درخشنده برنده
۳ ظلام تاریکی اول شب

رفته ز خوف ظلم مهر فلک سوی عدم	آمده با صد خشم خیل شهب چون پری
بهر نثار قمر زنگی شب تا سحر	ریخته دُرّ و گهر در طبق اخضری
قاضی روشن ضمیر مُرّ کسری نظیر	زد به نیلی سریر زانوی دانشگری
زهره زربفت پوش چنگ زن و باده نوش	بر زده چندین خروش تا فلک مشتری
کوفی شد آسمان چشمه آب روان	جرم زحل اندر آن ساخته نیلوفری
تیر در آن انجمن بر سر لوح پرن	کرده رقم مثل من مدح شه عسکری
تخت دل بوتراب قبله شیخ و شاب	مهر فروزنده کاب عرش کم تستری
پاره مصحف چو سوره تنزیل حق	بسمله هست و بود آیه دین پروری
ظل ظلیل اله ثالث خورشید و ماه	رونق دیهیم و گاه زینت نیک اختری

سام سلیمان کمر رستم نیرم پر | بیژن جمشید فر فخر جهان داوری

قارن بهروز پرند بهمن دارا کمند | آنکه بگردون فکند بارگه سروری

ابر نوالش اگر قطره زند بر شجر | بر زدی از شاخ سر قرص زر جعفری

از کرم او کشت روضه مینو سرشت | وز غضب او بهشت تبکده آذری

نیست عجب گر ز نور یابد چهر قصور | گر نکند چشم حور روشنش عبهری

ای بدرستی خان و جم با حشم و با علم | [illegible]

چرخ شش [illegible] | تیر شش [illegible]

چون تو نه کردی گزین گوهر سلیمان ازین | اشک فشاند از نگین [illegible]

فیض تو باشد مدام [illegible] | مخلب عنقا شود لانه کبک دری

دست تو بیضا لقب کلک تو معجز نسب | در صفتت بسته لب اصمعی و انوری

کوفته همچون وتد مانده نشود تا ابد | بر سر گردون کند حلم تو کر لنگری

شیوهٔ رنج و عنا ساخته تا فنا | کودک آشوب را کرده عدم مادری

خنجر تو برق دم آذر تو صور دم | خامهٔ تو پرپیچ و خم چون خلش خنجری

در زمنت پرخمار می‌شدی ار روزگار | ریختی ابر بهار راح خوش کوثری

شحنهٔ عدلت ببست بازوی چرخ دست | قبهٔ جامست شکست طنطنهٔ سنجری

قهر تو سازد برون گر ز جهان نهب و خون | غمزه کند در عیون نغز به زرگری

بی کرمت از نکال سرو بهشتی جمال | پوشد قمری مثال گرتهٔ خاکستری

حامل اگر در منام روی تو بیند مدام | مضغه بزهدان مام سازد در آذری

الله
محمد

نامه سیاهم چو قیر در کفنستم شهید	بو که شوی دستگیر در غم محشری
می نشود از قلم مدح و ثنایت رقم	به که دعا را کنم زیور جیب تری
باش بحسن قبول گر زند فرق بحق محو	تا که بهشت رسول خاتم پیغمبری

تمت القصائد

بسم الله الرحمن الرحیم

ردیف الف

ای نام همایونت زینت ده عنوانها — امید عطای تو آموخته عصیانها

ذات تو ابد و سرمد شوق تو بجد بود — اشک غم تو باشد آرایش مژگانها

از شان جمال او گل کرد کمال تو — افشان ز نوال تو عطری بگلستانها

آن احمد مرسل را کردی بجهان پیدا — تو داده بیک ایما یک عالم ایمانها

ابر کرمش هر دم در ریزش به عالم
نواب چرا رنجم از گردش دورانها

انکار چرا ورزی از جبر تو پیدانها | دارم ز پی آتش در دل به دو صد ارمانها
دیدم بت رعنائی از بس چلپائی | [illegible] کنون [illegible]
جانی و هزاران جان شیدائی و ده صد [illegible] | [illegible]
از غمزهٔ تو گریان اهل خرد و دانا | گنج است پنهان صد خون دلها
تا کی شب فرقت دارم تمنایت | یک سینه و صد حسرت یک دیده و دریاها
از تذکرهٔ جنت دارم بسی وحشت | ما راست دو صد عشرت [illegible]

در عشق تو چون مجنون تا چند ظلم پرچون

نواب بزن اکنون دستی بنهانها

دلم در شور عشقت گر کند شوق رقم پیدا
شود صد شعلهٔ جانسوز از نوک قلم پیدا

چو آن عشقی که گردد در هجوم درد و غم پیدا
بود لطف نهان تو ز بیداد و ستم پیدا

بری در کوشش عمری بسعی بی کعبه ز ام
تماشا مست گرنا که شود بیت الصنم پیدا

چنان گر مرقد من لغزش مستانه گردی
که گشت اندر فرازم جلوهٔ خلد ارم پیدا

نگردد دم هوای جان نثاری گر ز بیمهری
کنی قتلم هزاران بار و گردد دمبدم پیدا

به آن نازم به کشش ظالم که ارواح همه عالم
شود یکجان در شوق شهادت از عدم پیدا

کدام آشفته دل داده است خط خود به تو قاصد
که گشته یکجهان حسرت ز نقش قدم پیدا

برای طوف کوی خود چو اذن عام فرمائی
همانا نغمهٔ لبیک گردد از حرم پیدا

چو در ایران بدین انبہرِ اصلاحِ کلامِ خود ۵ بصد سعی و تجسس جعفری سپہری کردہ ام پیدا

کجا مندوستان نواب و نازک خیالیہا
نظیرِ من نخواہد گشت گاہی در عجم پیدا

فلک آموخت استغنا اگر این عشوہ کاران را
تو یارب صبر روزی کن دلِ امیدواران را

نخواہم شد خجل از زاہدان در وادیٔ محشر
کہ اشکم پاک شستہ نامۂ پرہیزکاران را

بنازی وش قتل عالمی کردی و باز امشب
ہمان در راہِ تو بینیم ہجومِ بیقراران را

بنہ جامِ لبالب لبم با بوسۂ شیرین
کہ سوزم در جحیم رشکِ چندین توبہ کاران را

گذشتی کردمی امن کشتان بر لوحِ قبرِ من
نمودی از بقای من خجل صد دو کاران را

بروای مرگ نزدِ زاہدان کز بادہ نوشیہا
گزندی نیست از تو تا قیامت میکساران را

عجب نی گر شود از چشم ما نیم منقلب عالم | بسا تأثیر میباشد نگاه دلفگاران را
ز خوف جور او بر دیگران اندر عزای من | نمی‌نالند بر من حبا این سوگواران را

همان نوّاب مسکین بود کو از ساده لوحی‌ها
نمی‌فهمید در بزم تو دیوان انشعوبان را

سهل است گشتن از رخ تو سرد و شد ما را | اما عجب برم دلِ حسرت گزین را
حرفی بجنب شاهد من کمالِ شوق | پرسم هزار بار پیام شیرین را
این ظلم دیگرست که رسوا شدن ز جور | بدنام کردن آهِ لبِ نارسین را
رحمی بجسم تم بکن ای چشمِ فتنه ساز | بگذار این شهید بخون آسین را
بر چشم حوریان بگذارند چون مژه | از پای من کشند چو خارِ خلیدن را

دلهای عالمی شده آماجگاه چرخ | زه کن تو نیز این دو کمان کشیده را

نواب را یک امشب اینجا گذر فتاد

دیدم سحر بکوی تو اشک چکیده را

فلک بچاک فکن طرز خودنمائی را | ویا ببر ز جهان آفت جدائی را

هزار چاک ز نو کردم و ندانستم | که عاشقی نبود درخور بیوفائی را

سواره میروی و حال دل نمی پرسی | برو برو که نداستی تو دلربائی را

دمی بخانه زاهد بغنج و عشوه بیا | خرام و باز ببین زهد این ریائی را

تغافل دو سه روزت چنان ز جا ببرد | که پای صبر بلغزید پارسائی را

اگر بدست من افتد ز دل بکنم هد | بگوی دوست صد [illegible] را

ز چرخ فتنه‌گر آموز شیوهٔ بیداد ‌‌ ‌ که حرف حرف شناسی تو بیوفائی را

کدام سوخته دل ناله کشید دوشب ‌ ‌ ‌ بلرزه یافته‌ام عرش کبریائی را

عبث همی کنی اخفای عشق ای افغان

که یافتم ز رخت رنگ آشنائی را

مداوائی بکن امشب طبیبا خسته جانی را ‌ ‌ ‌ که با صد شوق دردم خوانده مرگ ناگهانی را

سخن با غیر فرمودی بسی بی من گرت کردم ‌ ‌ ‌ ز چشم حسرتم فهمیده باشی بدگمانی را

چنان بیخود شدم از ذوق غم کاندر شب هجران ‌ ‌ ‌ دو صد تحسین نمودم این بلای آسمانی را

برای عاشقان اخفای الفت خوش بود لیکن ‌ ‌ ‌ چه سازم ناصحا این چشم اشک ارغوانی را

دمی از وصلت جانان کرامت کن بمن یارب ‌ ‌ ‌ بعیسی خضر ده لطف عمر جاودانی را

بهر ظلمی سپاسی تا دم محشر همی خواهد | چه خواهد خواست گر دانست طرز مهربانی را

دمیدم صد نوا یک عمر در عشق گلی بلبل | بیاموز از من دلخسته رسم نوحه خوانی را

ز گمنامی خود شادم که چون قتلم کنی ظالم | نگوید هیچ کس ناحق فلان کشته فلانی را

خدارا قاصدا یک لحظه بنشین از ره رحمت | بگو با یک جهان آداب پیغام زبانی را

گدای کوی تو گردید تا نواب مینائو
چه محتاجی که یابد تخت فغفوری خاقانی را

تا ابد بگذار بهر حسرت بسمل مرا | تا نماند از طپیدن حسرتی در دل مرا

خوف رسوائی ندارم زانکه کردند از ازل | بر جفا و جور و ظلم و ناز تو مائل مرا

چون نمودی دعوی عصمت میان مردمان | مدعی آورد آندم بر سر محفل مرا

در فراقش طرفه لذت یافتم از دردِ دل — ساز یارب بهرِ نازِ او سراپا دل مرا

نامه بر راهِ عدم بگرفت و شوقِ دل هنوز — می برد صد بار هر دم بر سرِ منزل مرا

اینکه میگوئی که عشقم اینهمه دشوار نیست — سهل هست اما بسی افتاد زین مشکل مرا

دیده و دانسته دل دادم بدست چون توئی — طرفه نادانی اگر دانسته عاقل مرا

از نصیحتهای تو ناصح نکردم ترکِ عشق — باز میدانی بکارِ خویشتن غافل مرا

لیلی عالم شدم زین رو که مجنونِ توام — جا بر ناکِ مردمک زیباست در محمل مرا

کشتی و بر روزِ قیامت کار خود انداختم — وای بگذارند گر بر جانبِ قاتل مرا

بر سؤالِ بوسه نوّاب آن رخسار گفت — نیست زیبا مهر کردن لبِ سائل مرا

در غمت دیده دمِ نزع چو بیتاب مرا
داد تسکین اجلم با دو صد آداب مرا

تا به محشر سرِ هر موی گواهم باشد
چون شوم کشته بشوئید بخوناب مرا

می نخواهم شدن از خواب چو بختم بیدار
آید آن ماه شب افروز چو در خواب مرا

مه چو من داغ بدل از غم رخسار کسی ست
بنشانید شبِ هجر بمهتاب مرا

برکنار عدمم زود رساندی المنّه
بیشتر زین مفکن خسته بسیلاب مرا

صید یقین بود بتمکین تو لیکن امروز
تنگ بیفتاد بدل زآه تو نواب مرا

رستم از بند خودنمائی ها
دل نهادم به بینوائی ها

بوفای من ای خدا پُر کن
همه عالم ز بیوفائی ها

جور چندان مکن که بار دگر / نبرم نام آشنائی ها

من و رندی و بیخودی زاهد / تو و ایمان و پارسائی ها

ناله من بگوش تو نرسید / وای از دست نارسائی ها

ابروی تو زمانه را آموخت / طرز صد گونه کج ادائی ها

قیس از خود مرو ز من آموز / ره و رسم برهنه پائی ها

خلوت وصل بین که از دل شست / یک جهان شکوه جدائی ها

الحذر راز دل تو ای نواب
میکند زیبی ز آشنائی ها

اگر این ست سخت جانی ها / وای بر ما و ناتوانی ها

مُردن از یاس و زیستن بامید | این بود مرگ و زندگانی ما
شی از رحم سوی ما نگرد | باز بین طرز نوحه خوانی ما
چون نداریم درد را در دل | که بغم بود یار جانی ما
بر زبان بوسه ها دهیم اگر | بشنوی قصهٔ زبانی ما
غم و اندوه تا چه خواهد بود | اگر این است شادمانی ما
صد دعا و اثر همی نالد | بدل از دست بی زبانی ما
خود و داد و شد ز شدت ضعف | صندل افسرده سرگرانی ما
بعد ما داغ ما بدل داری | نیست بهتر ازین نشانی ما
لاله خون گشته نگر بکفن | وین ز رنگ ارغوانی ما

روزِ محشر مگر چه خواهد بود | اگر این است بدگمانی ما

مرده بودیم در غمش نواب
گر نمی‌بود سخت جانی ما

زلفِ سیه شکسته بدوش و کمر بیا	ای من فدات بلکه ازین خوبتر بیا
گر شوق استماع فغانم بود ترا	روزی درون خانهٔ من بیخبر بیا
رسوائیم بکوی تو خوانده است خلق را	برخیز و یکدو گام تو هم پیشتر بیا
خندان میا براه غلط نیز ناصحا	آئی اگر بمجلس من نوحه گر بیا
ای آه تا بمحشر حضور خدا بنال	ور باز آئی از فلکی با اثر بیا
با غنج و ناز پیش عدو نیز میروی	آئی چو نزدِ من بادای دگر بیا

۱۳۳۴

١٣٥

در هجر و وصل هر دو جداگانه لذتیست / شامی اگر چنانه روی در سحر بیا

خواهی که شادمان کنیش در عزای غیر
نواب پیش یار تو با چشم تر بیا

بگداخت آتش غم تو سر بسر مرا / باشد که تر ز خویش نه بینی دگر مرا
ترسم که از نوید دهم جان منتظر / گر میکشی بناز بکش بی خبر مرا
افسانه درازی شب گفتن آرزوست / بگذار زین ای اجل تا سحر مرا
روزیکه هر کسی بکف آورد بهره / دادند این دو دیده حسرت نگر مرا
بینم ردیف غیر ترا آخر زمان میا / بگذارم [illegible]
داری سری به مهر من ای شمع وفا / روزیکه [illegible]

در راه کعبه خانهٔ جانانه یافتم

نواب پاشش رنجه مکن بیشتر مرا

قاصد ز مقدم تو خبر میدهد مرا | جانم دگر پیام سفر میدهد مرا

با ظلمهای خویش دو صد وعده میکند | یک بوسه در وصال اگر میدهد مرا

آنهم چنانکه بود همانست پس چرا | امشب دلم نوید اثر میدهد مرا

پنهان نموده گرچه حیای تو در عدم | ضعفم مگر نشان کمر میدهد مرا

تا لذتش بوصل به بندد لب سؤال | دشنامها چو شیر و شکر میدهد مرا

اشکم مگر پسند قضا و قدر فتاد | کاندر ازل دو دیده تر میدهد مرا

آماده می شوم چو بقطع محبتش | صد وعده دروغ دگر میدهد مرا

۱۳۳۶

عیسی نشسته بر سر بالین و نفس	نومیدیم ز مرگ خبر میدهد مرا

تا تر شود ز صحبت نواب خلقتی
الزام وحشتی بحشر میدهد مرا

ردیف بای موحده

مستم بباده‌ای دگری نعره گر امشب	باشید ز من همنفسان باخبر امشب
زخمم شمره نیست که هر موی تن من	رقصان شده از لذت درد جگر امشب
فردا به عدو نیست اگر وعدهٔ وصلت	خوابم نربوده است چرا تا سحر امشب
دی خنده زنان آمده بودم بدر والی	رفتم ز سر کوی تو با چشم تر امشب
عمریست که هر شب شب حشر است ز هجرت	قتلم کن و این قصه نما مختصر امشب

ساغر بکفم مست و در آغوش نگاری | می باش تو ای چرخ ز من حذر امشب

پاس شب آدینه نگهدار خدا را
نواب نشین در حرم متکا امشب

ردیف بای فارسی

به شب فرقتم ای مونس غمخوار مخسب | باش بیدار به بالینم و زنهار مخسب

بخت من ساخته چون غده و بیدار بیا | تو هم امشب مه من بر اغیار مخسب

محتسب مغبچگان در پی راه بجو باش | بگذر از هوش و به سر کوچه خمار مخسب

دی صنم آمد و بودی تو بخواب نوشین | ای دل امروز چنان غافل و سرشار مخسب

شاید آن اثر از غیب بیاید نواب

گریه چون شمع نما در شب تار محبت

ردیف تای منقوطه

مگر امروز آشوب بلا نیست / که در عشاق شور مرحبا نیست

بوصلت بیخودی بسته دهانم / تو پنداری که در دل مدعا نیست

همی ترسم زخوی تو و گرنه / هجوم آرزوها تا چها نیست

عجب بر سادگیهایم که خواهم / کرمهای که در عهد شما نیست

گناه عشقبازان را خدایا / بجز فرقت مگر دیگر سزا نیست

دل اندر مهر بستم زانکه جز مهر / تغافلهای جانان را دوا نیست

گره از زلف مگشا در غم ما / فدایت جانم این بند قبا نیست

اگر بی جرم کشتی چون منی را — بجان تو که این هم ناسزا نیست

چه گویی چون نه مردی در فراقم — ز تقدیرست ظالم این ما نیست

قیامت بعد قتلم گشت شاید — که هیچ آرایش بزم عزا نیست

اگر اینجا بتی آنجاست حوری — بلای عشق ای زاهد کجا نیست

چو جان باشی تو در آغوش نواب
چه مطلب زین که عالم هست یا نیست

وفا یارب بعالم هست یا نیست — که در دلهای خوبان جز جفا نیست

نترسی از ستم ظالم نترسی — چنان دانی که عاشق را خدا نیست

همانا تا که محشر غم و دل — مثال مشک و بو از هم جدا نیست

شب فرقت چنان آید بچشمم | که اکنون هست روزِ حشر پیدا نیست
همی گوید بوقتِ خواهشِ مرگ | بفرمانِ من احکامِ قضا نیست
همه دارد ز درد و یاس و حسرت | شکیبی در دلم یارب چرا نیست
فنا شد گر شبِ وصلی بکش غم | که روزِ فرقتش را هم بقا نیست
شنیدم شامِ روزِ حشر لیکن | شبِ تاریکِ غم را انتها نیست
بعالم از غمِ رشکی که میرم | ندیدم کس که بر تو مبتلا نیست

مریضِ عشق را تا حشر نواب
سوای وصلتِ جانان دوا نیست

گرهی نیست که در کاکلِ پیچانِ تو نیست | هیچ دل نیست که اندر خمِ چوگانِ تو نیست

خوشنماست ضیای سحر عید ولی
خوشتر از ظلمت شام شب هجران تو نیست

دل دشوار طلب بین که تمنا دارد
آن وفائی که بعهد تو و پیمان تو نیست

از چه در ذوق خلش باز طپیدن دارد
مگر امشب بجگرم همدم پیکان تو نیست

عیسیا فکر علاج مرض عشق مساز
بخدا چارهٔ این درد بدرمان تو نیست

یکجهان قتل نمودی بستم باز چرا
اثر خون کسی بر سر دامان تو نیست

این چه سوداست که با اینهمه وحشت ای جان
تکمه نیست که در چاک گریبان تو نیست

یا بخت مرا بر من مسکین نظری نیست
یا بهر جفای تو بعالم دگری نیست

با غیر اشارت کنی و من ببر تو
زانگونه نشینم که بدانی خبری نیست

هر صبح بشامی رسد و شام بصبحی
لیکن شب تاریک غمت را سحری نیست

مضطر مشو از خوف مکافات ستمها
خوش باش که در نالهٔ زارم اثری نیست

رمزیست محبت بدل خلق که او را
جز غمزهٔ ناز تو دگر پرده دری نیست

آسوده نشین در دل زارم که در اینجا
تا حشر ز اغیار کسی را گذری نیست

یا رب چه بلا شد که ز سوز تب فرقت
داغیست بپهلو و نشان جگری نیست

جز زمزمهٔ ناله و فریاد تو ایدل
صوتی نشنیدم که در او هیچ اثری نیست

قربان تغافل که ترا از غم نواب
زانگونه خبر هست که گویا خبری نیست

دستی که بجز سینه زدن نیست
آن دست بدوست شکن نیست

گر لذت چاک جیب این است | دردا که به تن دو صد کفن نیست
خاموشی تو براه شوخی ست | بالله که ز تنگی دهن نیست
دستم چه سپید کنون حنا را | یکتا به جیب پیرهن نیست
آنرا که دل ست در سر زلف | محتاج بحلقه رسن نیست

تا دوش به بزم بود نواب
امروز چرا به انجمن نیست

مریض عشق تو منت کش مسیحا نیست | که جز بمرگ غمم هجر را مداوا نیست
به محفل تو که گنجایش دو عالم هست | چرا برای دو ساعت نشستنم جا نیست

بهوش باش نشستی چو بر درش زاهد
که سنگ راه صنم هست این مصلا نیست

تو مضطرب نه دعایم مشو که دور فلک
چنان کند که مراد دل آن تمنا نیست

از آن نیاز که مقبول حق شد از یوسف
چه رشکها که نصیب دل زلیخا نیست

برو به بنده مداوای درد غیری کن
که این مریض همین امشب است و فردا نیست

نیم منکر خلاقی خداوند ثواب
شکیب هست ولی در نصیبهٔ ما نیست

بکش به تیغ کسی را که جامه گلگون نیست
ببین بناز دلی را که بر تو مجنون نیست

خرام تست که صد فتنه میکند تعلیم
وگرنه اینهمه شوخی مجال گردون نیست

ترحمی که به افزایش شماست
تحملی که به آغاز بود اکنون نیست

ز طول نامه مرنج ای نگار کاندر وی
بجز حدیث وصال تو هیچ مضمون نیست

بعشق تهمت عشاق ازین توان دریافت
که کس چو من بفراقت نشود زخون نیست

بدوستی جمال تو دشمنی دارم
بآن دلی که بحسن و ادات مفتون نیست

قیامتست پوشیده فتنهای تو آن
بلی چو قامت آن سرو ناز موزون نیست

غیر گیسوی تو پوسیده چو نازان جاست
دود آهی ز دلم تا سر کیوان جاست

شاد زی خوگر جورم که بدور حسنت
شیوهٔ مهر ازین عالم امکان جاست

فتنه ناز چو بنشست بچشم خوبان
بهر قتلم ز کمین گردش دوران برخاست

من و صد رنج و ملال تو و صد غنج و دلال
باش یک لحظه که صبر از دل و ایمان برخاست

بر گذشتی ز مزار من و جوری کردی   گر ز سر تربت من حسرت و ارمان برخاست

دیده چون آب گهر دوز تماشای رخت   کامد آیینه به بزم تو و حیران برخاست

این نه آن آب که انگیخته طوفان تو بود   حشر برخیزد ازین دین چو طوفان برخاست

بر فکن شانه و برخیز و سر اشش گیر
اینک از بزم تو نواب پریشان برخاست

زیر تیغت نه همین ذوق تپیدن باقیست   بلکه در دل هوس روی تو دیدن باقیست

اندکی صبر کن ای مرگ ازین که مرا   لب حسرت بصد افسوس گزیدن باقیست

سر بالین بدم نزع رسیدی اما   سر نعشم ز ره یار رسیدن باقیست

گرچه صیاد فلک ساخت مرا بی پر و بال   در هوای تو همان شوق پریدن باقیست

قاصدا نامهٔ شوقش بتو دادم لیکن
باش حرفی ز زبان نیز شنیدن باقیست

در پی منتظر چشم تو شادم بکفن
که هنوزم هوس جامه دریدن باقیست

قصه حشر ز عالم شد و عشاق ترا
از تو یک حسرت مستانه دویدن باقیست

ضبط فریاد و فغان بی اثر افتاد نواب
آه گرم و نفس سرد کشیدن باقیست

قاصد بخبر قتل نشناسم وصال چیست
پس در دلت حیا بجواب و سوال چیست

یک شکوه من ست نه قتل رقیب من
خونم چه ریختی سبب انفعال چیست

جز هجر نیست از تو نصیبی دل مرا
در حیرتم که باز امید وصال چیست

[illegible] ش قضا نبوده است صبر من
[illegible] شدن این دو ملال چیست

دریاب از خموشی من رمز دلی | هر دم ز من مپرس که آخر سوال چیست
آشوب یک جهان نه پسندی گر ابتدا | پس از ازل نمایش حسن و جمال چیست
واعظ بخوف حشر میفزای ما | کان فتنه ... چیست
ایدل اگر بحسن کسی ... او | ورد زبان ستایش ابرو و خال چیست
ایدل هنوز پاس ... زلال | هنگام نزع ورد خیال ... چیست
... که جام بر کف و ساقی ست در بغل | اندوه روز حشر و جواب و سوال چیست

نواب داده دل خود را چو خود بدوست
پس از جفاش اینهمه رنج و ملال چیست

پیداست ... گر نخست | صد فتنه همی بالد در سایهٔ فرکات

آشوب قیامت است شاید بزند برهم | آن سلسلهٔ گیسوان زلف پریشانت
عشاق ستمکش را خون ریخته ظالم | این راز نهان پیداست از سرخی پیکانت
تا غمزهٔ تو دارد خنجر بکف از مژگان | جاریست دو صد جیحون از خون شهیدانت

گفتی که سگیه ده است در خوش ابروت
قربان سرت گردم طول شب هجرانت

کسی بکوی تو ای شوخ مشکل افتاده است | که رو بروی تو یک جهان دل افتاده است
کسی ز لذت بسمل شدن بود آگاه | که وقت نزع نگاهش بقاتل افتاده است
ببین که شور قیامت بود چه غوغا | که چون منی برهش نیم بسمل افتاده است
هنوز ناقهٔ لیلی به نجد می نرود | از آن شراره که ز آهم به محمل افتاده است

چه سان بوصل شوم شادمان که در عهدت
بروز عیش شب غم مقابل افتاده است

سوای صبر نباشد علاج خسته دلیم
کنون که دوست به آزار مایل افتاده است

شبی بخاک مزارم بیا بناز و ادا
گمان مکن که دلم از تو غافل افتاده است

هجوم شوق زخود بیخبر مرا شاید
گذار نامه بر این منزل افتاده است

همان دو دست که بر سر زدم ز هجرانت
کنون بگردنت ای بت حمایل افتاده است

به هجر نه فلک آهم شکست و حیرانم
که روز وصل چرا اشکم حائل افتاده است

شنیده اند مگر آمد آمد نواب
که شور حشر به ارباب محفل افتاده است

ردیف ثای مثلثه

الغیاث از جورِ خوبان الغیاث | الغیاث از رنجِ هجران الغیاث

چون شود حالِ تو ای گردونِ دون | چون نمایم پیشِ یزدان الغیاث

خوش دمی گر حالِ من پرسی و من | بر کشم هیهات فراوان الغیاث

گفت قاصد با تو حرفی از رقیب | من کشیدم صد هزاران الغیاث

دور گردد دورِ تو مست ای محتسب | زود برخیزد ز زندان الغیاث

چون بطفلی عشقِ تو آموختم | می نمودم در دبستان الغیاث

فرصتِ وصلت کم و شوقم فزون | از هجومِ شوقِ ارمان الغیاث

دارد از بیدادِ گلچین روز و شب | بلبلِ زارِ گلستان الغیاث

صرف فریاد شد نواب عمر
تا بکی از جورِ جانان الغیاث

ردیف جیم تازی

چون نخوبان دل دهی از جمله آفتها مرنج | از ادا و ناز و جور و ظلم و استغنا مرنج
گر نشد تا روز محشر آشنا خورشید آن | شاد باش ایدل ازین طولِ شبِ یلدا مرنج
راست بازانِ محبت را غلط نقش خطاست | میکنم غوغا بعشقِ تو ازین غوغا مرنج
دی شنیدم وعدهٔ دیدار دادی با رقیب | بعد ازین از نالهای زارِ من اصلا مرنج
ترک کن این گردش سر روزه را ای آسمان | یا ز تیرِ ناله و آهِ فلک فرسا مرنج
عاشقان را آفریدند از پی مهر و وفا | در رهِ عشقش بمیر و از غمِ دنیا مرنج

سا از جرم ست ای نواب جهانی خرج
می بپوشش امروز از رسوائی فردا مرنج

ردیف جیم فارسی

دشوار بعشقت نبود دادن جان هیچ
گر ضعف نمانده است بمن تاب و توان هیچ

گویند که دارد اثری ناله شبگیر
یارب چه بلا شد که نیامد ز فغان هیچ

از مقدمت آورد خبر نامه بر من
آن دم که نمانده است ز من نام و نشان هیچ

واعظ نپسندم بسر خود بسر خود
وعظی که نبوده است در و ذکر بتان هیچ

شادم بقیامت که گه پرسش محشر
جز قصه تو نیست مرا ورد زبان هیچ

در ملک عدم از لب تو بوسه گرفتم
منت کش ادیم که نبوده است دهان هیچ

۱۵۵

نواب مشو عاشق موی کمری کو
مشهور میان ست و ندارد میان هیچ

ردیف حای حطی

در وصلتم ببخشد اثر گر دعای صبح
خواهم که شام وصل تو آید بجای صبح

صبح وصال ست شراب نشاط و عیش
تا شام روز حشر مباد انتهای صبح

نگذاشتست تیره شب هجر تو من
در هیچ عالمی اثر دلگشای صبح

دیجور نیست این شب تاریک و تار من
پوشیده است رخت سیه در عزای صبح

صبری که بود صرف شب غم شد ای خدا
باید شکیب نوبی جور و جفای صبح

نواب خوش بزی که نصیبت ز عیش شد

رود و سر و د و سیر بهار و موی اصبح

ردیف خای معجمه

آمد بهار و گشت دگر کوهسار سرخ
گردید همچو مشهد من لاله زار سرخ

خونم همین نه کوی تو گلگون نموده است
در کوه و دشت ساخته سر نوک خار سرخ

چون پر طوطی است همه مرغزار سبز
چون روی سوری است همی خوش شکوار سرخ

آن صید گیر را اگر این است ذوق صید
خواهد شدن زمانه بخون شکار سرخ

روز سیاه بین که بسبز معصیتم
در بر نموده است لباس آن نگار سرخ

چندان فشاند خون مژه من بعد مرگ
گردید تار تار کفن در مزار سرخ

رنگی نداشت خون تو نواب از وفا

ورنه نمود همچو حنا دست تاریخ

ردیف دال مهمله

گر تمنای وصالت بدل زار نبود ‏ مردن اندر غم تو اینهمه دشوار نبود

لذت جور خودت بین که دلم خوش داشت ‏ آنقدر ظلم که در هیچ ستمکار نبود

آن زبان با لب اجابت بگشاید افسوس ‏ که بجز مرگ امیدی بدل زار نبود

چه بلا شد که قیامت بجهان آورد و رفت ‏ مگر آن قامت دلجوی برفتار نبود

گه بسر گه بگریبان و گهی بر دامن ‏ دست من و غم سودای تو بیکار نبود

بدل ریش که بر چشم تو صد جان بسپارد ‏ احتیاجی که نهی مرهم زنگار نبود

من از آن روز نهفتم غم عشقت بدل ‏ که کسی بر سر کوی تو ز اغیار نبود

۱۵۷

کاری از جذبِ دل خود نکند حتی فرهاد
وصلِ شیرین به تراشیدنِ کهسار نبود

بکیفرِ خواهشِ موسی شنوم جمال ولی
بزمانِ تو کسی طالبِ دیدار نبود

از خدا خلد چرا خواست بمحشر نواب
بجایش مگر آن سایهٔ دیوار نبود

یاد از آن زمان که شورش آه و فغان نبود
فریاد بخت و شکوه جور بتان نبود

جز بیکسی بماتم من نوحه خوان نبود
زین رو بدهر شورش آه و فغان نبود

ذوقم بحر که در سر مژگانت یافتم
آن کو نه لذتی که بنوکِ سنان نبود

حقیقتی که فاش کرد به آفاق رازِ عشق
جز عشوهٔ تو هیچکسی رمزدان نبود

در محفلِ وصالِ تو ناخوانده آمدم
صبری که بایدم بدلِ ناتوان نبود

عیار من فریب و دغای مرا شناخت | جز او براین حدیث کسی بدگمان نبود

گشتم در آفرینش و دلها بکافتم | آن دل نیافتم که بعشقت نشان نبود

گویا که درد تو ز دلم میبرد کسی | ورنه بهجر سختی من کس این چنان نبود

دیدم بخواب روی تو از یاری خیال | آندم که از رقیب در آنجا نشان نبود

چون آفریده شد شب هجرانم ای عجب | آیا خیال طرهٔ عنبرفشان نبود

نواب رفت در شب عشرت بخواب او
جای خوش آمدش که در آن آسمان نبود

دستی که در کشاکش جیب کفن نبود | آن بود دست بوالهوسی دست من نبود

جوری نموده که نکرده است آسمان | او همدم رقیب به آزار من نبود

آورده وحشتم بگلستان کشان کشان | ورنه مرا هوای گل و نسترن نبود

شاید شکست خورده براهِ عدم شتافت | دوشینه دل بزلفِ شکن در شکن نبود

بر ناله که وجد نمودی چو گل بجا | دریاب کو ترانهٔ مرغ چمن نبود

برداشت دل بعشق قد و گیسوی او | آن ذوق و لذتی که بدار و رسن نبود

رسوا نمود خندهٔ تو ورنه خلق را | در تنگی دهان تو جای سخن نبود

تعلیم کرد غمزهٔ تو ورنه پیشتر | این فتنه‌ها بگردش چرخ کهن نبود

یارب تو آمدی بخیالم که در فراق | آن رنج دیده‌ام که به بیت الحزن نبود

یک جلوه سحر شب هجرت نمی‌نمود | صد گونه حسرتی که بجیب کفن نبود

نواب را بزم تو جستم تمام شب

بودند همکنان مکر آن خسته تن نبود

عیادتم بطریق ستم شعاری بود | که روبروی من از غیر شرمساری بود
هزار بوالهوسان عید من بخاک شدند | مه مرا مکر آهنک سوکواری بود
سپاه غمزه تو فوج غم بمن بخشید | فلک بروز ازل آنچه شهریاری بود
تو چند اتقی ای سنکدل اندازی باد | ازان نیامکن مرضیت بد شماری بود
دریغ حسرت یکبار دیدنت خون کرد | دل مرا که در آن جمله امیدواری بود
بقبر کشته ناز تو رفتم و دیدم | نشو جان و دلش وقت آه و زاری بود
فغان که لعل لب یار بوسه داد بمن | دمی که شوق مرا عزم جان نثاری بود
سحر بعارض خورشید از آن نمی شفقت | که دوش در بر من آن مه حصاری بود

هزار محفل عشرت شکسته شد نواب
بگو که دوش ترا این چه بیقراری بود

دور از تو ماندن از دل بیتاب دور بود — لیکن برای صبر جدائی ضرور بود

صد عشوه و کرشمه بدو داد ای خدا — در قسمتم همین دل ناصبور بود

از سجده گشته برق تجلی جبین من — شاید که آستان تو از سنگ طور بود

صبرم نداد و داد غمت در ازل بمن — از جلوه ات بعقل قضا هم قصور بود

در کوی تو بدوش ملائک رسیده است — تابوت بیکسی که ز نامش نفور بود

شاید نیامدی بسر خسته نواز [?] — کش وقت واپسین نگهی سوی حور بود

دیدیم نصیب عدو شد هزار حیف — آن اضطراب دل که مراد حضور بود

یک ناله ام به نیم نفس آشکار کرد | خوفی که خلق را ز دم نفخ صور بود

نواب حال وصل علی نا شنیده مرد
بر جانش آفرین که چه مرد غیور بود

گاهی دلی برند و گهی قصد جان کنند | با ما اجل نکرد که این دلبران کنند
جمع اند عاشقان سر راه رضای تو | میرند یا زیند بگو تا همان کنند
کردم ز راه مصلحتی دعوی دروغ | ایوای گر حبیبه مرا امتحان کنند
این جور دیگرست که ترکان فتنه گر | گیرند دل ز دستم و عارض نهان کنند
ای گریه وصال بعشاق تیره روز | بگذار طاقتی که شب غم فغان کنند
آنانکه از حدیث عدو جان نمیبرند | آه از دمی که با تو و ماش گمان کنند

کردی بسی جفا ز ازل ای فلک ستون | بگذار یک دو جور که رعنا بتان کنند

نواب زیر خنجر بیداد دم نزد
صد مرحبا که اهل وفا اینچنان کنند

یاران چو بدبر و حرم جستجو کنند | آیند و در حریم دلم دیدار او کنند
بوی محبت تو دمد از مزار من | گر خاک تربتم به پس مرگ بو کنند
جمعه است محتسب ز در میکده برو | تا میکشان بباده خم را وضو کنند
شرمنده ام به پیش ندیمان که جیب را | تا چند پاره سازم و تا کی رفو کنند
یارب بحیرتم که چه سازند در وصال | آنانکه روز و شب بفراق تو خو کنند
جانم فدای عالم مستی که میکشان | در بزم باده از سر زاهد سبو کنند

کاهی که لاف مهر و محبت زنی بشهر — آنوقت کاش با تو مرا روبرو کنند

ای بس عجب ز عربده جویان که ظلم و جور — بر دوستان خویش برای عدو کنند

بیخود شده ببوی گل مرقدم ملک — آه از دمی که این دل پر داغ بو کنند

نواب را بکشتن به ادای که دیده بهجران
صد جان دهند و جلوه مرگ آرزو کنند

دوش در میکده این مژده بمستان دادند — که شمار دو جهان نذر ایمان دادند

گل که افشاند بمرقد که مبارک جام — عندلیبان بدو صد نغمه و الحان دادند

از ازل کشمکش محنت و طغیان بلا — بهر آرایش گیسوی تو فرمان دادند

روز محشر عوض نامه اعمال مرا — پاره چند ز صد پاره گریبان دادند

نرگسِ شوخِ ترا مست نمودند زناز — چشمِ بیخوابِ مرا خوابِ پریشان دادند

بعدِ عمری بسرِ خاک شدم سبزه خدا — آنچه مرغوبِ دلم بود بمن آن دادند

دی بیادِ تو همی رفت بگلشن نواب — بخرامی که دو صد مستِ بر آن جان دادند

کشتگانت نه همین حسرت و ارمان بردند — بلکه در عشقِ تو اندوهِ فراوان بردند

بهر آرایشِ فردوس شنیدم که ملک — پارهای دلِ پرخونِ شهیدان بردند

آن قرارم که بصد حشر نجنبید ز جا — نازنینان بیکی جلوه خرامان بردند

سرِ کوی یافت مقامی بقیامت لیکن — بختِ بد بین که مرا جانبِ زندان بردند

عاشقانت زرهِ شوق ببازارِ ازل — نقدِ دل داده متاعِ غمِ هجران بردند

زاهدان را نتوان گفت مراقب بخدا		چون بدیدند رخت سر بگریبان دزدند

بود نواب همان خستهٔ زلفت گویا
از سر کوی تو با حال پریشان دزدند

تا بر رخ تو سلسلهٔ عنبرین رسید		آهم ز دل بذروهٔ عرش برین رسید
برخاست خاک من که زند بوسه بر رکاب		آن شهسوار حسن چو بر پشت زین رسید
سرگرم شیون اند چرا حاملان عرش		شاید که ناله‌ام بسپهر برین رسید
روزی نشد که در شب هجر تو بشنوم		کاینک ز همرهان صنم دلنشین رسید
خواهد شدن قیامت دیگر بروز حشر		با این خرام ناز چو آن نازنین رسید
از شعلهٔ جحیم چراغان نکرده اند		آفت بجانم از نفس آتشین رسید

خوش آمدی نازنینا بالین من ولی | وقتی که نوبتم بدم واپسین رسید

از من مپرس قصه خوناب خسته جان

برخیز و خود ببین که چه بر آن غمین رسید

مگر امشب دعائی از دلم بر چرخ هشتم شد | که آثار اثر ز آفاق چون مهر و وفا گم شد

چرا ای کس بجوئی نشان جان زار من | نشان عمر کمی آوخ بسان آن طرز تبسم شد

بقتلم تیغ بکشا بازو مترس از طعن بدگوئی | که این تهمت اول حصه افلاک و انجم شد

مخواه از من بزهر چشم خود یار جوابش گو | دهانم بسته خاموشی چو او محو تکلم شد

شهر سکی را که تو قدرش ندانستی تمام آخر | پی ویرانی کون و مکان پای قلزم شد

کدامین تشنه لب سائل وصلش شد امشب | که در بحر سپهر آبگون چون حباب تلاطم شد

منم آن کشتهٔ عصمت که صد ره مردم از غیرت | چو بعد از قتل بر تابوت من انبوه مردم شد
گریبان چاک شد مانند گل هر غنچه لبها را | اگر نا دیدن من در باغ حسرت تیر غم شد

ز رشک غیر ای نواب کارت شد خراب آخر
که دوش از یک نگاهش خاطر صد همچو تو شد

به محشر از نوید خلد جانِ من حزین باشد | که می ترسم بآنجا نیز حوری هم کمین باشد
اگر صد خنجرِ نازم زنی دل نمی رنجم | که جرمِ عشق خوبان را سزائی این چنین باشد
همین یک بیکسی ظالم نه پنداری که عاشق را | هزاران ناوکِ حسرت در نگاهِ واپسین باشد
درخشِ نور تابان از طور در چشم منِ مجنون | همانا جلوهٔ آن لیلیِ محمل نشین باشد

دم بسمل شدن نواب چندین مرحبا گفتی

١٦٩

که بر عهد تو اکنون جامی چندین آفرین باشد

تا بگیسوی تو این پیچ و شکن خواهد ماند
بجهان شورش و آشوب و فتن خواهد ماند

مردم و خاک شدم بار خدایا این عشق
تا کجا دست و گریبان بکفن خواهد ماند

بگلستان بکش ار می‌کشیم ای صیاد
ورنه در دل هوس سیر چمن خواهد ماند

دل بتو دادم و فکری ننمودم ای وای
که رقیبی بنهان در بر من خواهد ماند

همه خون ریخت گرم تیر تو زان می‌ترسم
بدلم ناوکت ای تیرفکن خواهد ماند

باب توبه برخ کس نگشایند دگر
بجهان تا چو منی توبه شکن خواهد ماند

لب شیرین بکسی گر نمکی ریخت چه غم
لذت شعر شکرش بدهن خواهد ماند

آه بخشیده بسی خاک شدند ای نوائی

تا کی گردش این چرخ کهن خواهد ماند

تا کی ز تو ماند بدل من هوسی چند
رحمی که نمانده است بکفم جز نفسی چند

از حال اسیران خبرم نیست ولیکن
آویخته دیدم بگلستان قفسی چند

تدبیر مکن ناصح مشفق که برآید
در وصل بهم نازدی از ناموسی چند

برقی مفکن چرخ برین خانهٔ تنگم
آتش ساخته جانم پس عمری بخسی چند

چون میشود احصای ستمهاش الهی
در حشر نباشند چو فریادرسی چند

ضعفم نه چنان است که خطی بنویسم
قاصد ببر از زبان قلم ملتمسی چند

وی قافلهٔ صبر تو نواب همی رفت
از ناله شنیدیم صدای جرسی چند

ردیف ذال معجمه

ای عقیق لعل رنگت از می حسن لذیذ — بوسه خواهم من تو چون باده کوثر لذیذ

غالباً ناخن بدل زد یاد مژگان کسی — ورنه نبود اینقدر زخم دم خنجر لذیذ

لذت آگین جمله خوبان را دهن باشد ولی — هست سرتاپای تو چون شکر کشمیر لذیذ

قطره از خون شیرینم درون خم بریز — تا شود ساقی شراب تلخ سرتاسر لذیذ

آمدی و بر دل خواب پاشیدی نمک — آن نمک شد در دهان زخم چون شکر لذیذ

ردیف رای مهمله

به عشرت ساختی جا شاید اندر خانه دیگر — که جستی جانم از شب تا سحر جانانه دیگر

بیک لغزیدن پایت جهان شد درهم و برهم
سرت گردم بشوخی لغزش مستانهٔ دیگر

ولی اول باو بسپر وهم آخر نگاه آید
کرامت کن خداوندا دل دیوانهٔ دیگر

روا باشد که خود را در شمار مردمان آری
اگر پیدا کنی ناصح چو من فرزانهٔ دیگر

بچشم از من حباب می بجو بیدار چه هم اکنون
فدایت جان من ساقی بزن پیمانهٔ دیگر

نگنجد ناله ام در تنگنای این جهان یارب
بنا کن از برای نوحه ماتم خانهٔ دیگر

چو میگویم ز درد هجر با هم مرا گوید
همین یک داستان تا کی بگو افسانهٔ دیگر

چرا ابر خود نبالد در جگر کاخضر نخواهد یافت
دل وحشت طلب بهتر ازین ویرانهٔ دیگر

چرا نواب غمگینی ازان عیش پری رو شین
بده انصاف ازین به دیده باشی خانهٔ دیگر

یار آمد ای ناصح مبیا کج خبر آ | یکدست بدل برنه و دستی بجگر آ

گفتی که بهشت است ابنیه و شنام مسلسل | بستان ز من از بهر خدا این گهر آ

ترسم که اسیرش نشوی چون من وحشی | از دوش فکن زلف ولی تا بکمر آ

مشنو صفت کوثر و مشکوی زبرجد | مینا بکفی گیر و خم باده بسر آ

مست است بعشق رخ و زلف تو دل ما | ای دشمن جان فتنه گرت او شام سحر آ

چون غیر محبان آمد از عشق تو بحیرت | تو نیز دل از پرسش این واقعه بدر آ

خواهی که شود حشر دگر در صف محشر
نواب بدل نوحه و آهی بجگر آ

ردیف زای معجمه

باقیست لوحِ تربتِ من در جهان هنوز / عشقت ز من گذاشت همین یک نشان هنوز

کردم نثارِ غمزهٔ او جان ولیک هست / آن تیر کِ ظلمِ دوست ز من به کمان هنوز

زخمی دی و منتظرِ چشمِ دیگرم / رحمی که هست بسملِ تو نیم‌جان هنوز

زاهد بدلق و خرقه عبث ناز میکنی / شوخی ز رفته پیشِ تو دامن‌کشان هنوز

یک عمر آزمودم و این طرفه سادگیست / دارم دگر امید ز آه و فغان هنوز

صدره بقهر از برِ خود راندیم ولی / مستم از تصورِ لطفِ نهان هنوز

روزِ جزا بشام رسید و ز هجرِ یار / ناگفته‌ام تمام یکی داستان هنوز

بالله که در فراقِ تو ای مستِ نازنین / چشمم ندیده سرمهٔ آن آستان هنوز

جورت اگر تمام شده تنگدل مباش / باقیست بهرِ کشتنِ من امتحان هنوز

نواب شهرهٔ تو بعشق از ازل مگر
آگه نه ز رسم و ره عاشقان هنوز

همه گویند با قضا امروز — روز هجر است زود آ امروز

دی بنوعی نه مرده ام که شود — دیگری بر تو مبتلا امروز

ای شب هجر از جهان گم شو — که بود روز وصل ما امروز

غم فردا مخور بیار و بده — ساغر باده ساقیا امروز

شب عیش است و یار می آید — رحم کن رحم ای قضا امروز

شب وصل است و عید می آید — حشر برپا کن امید امروز

مدعی را به مشهدم کُشتی — یافتم از تو خونبها امروز

وعدهٔ بوسه داده باز نداد | وی شب از ناز و از حیا امروز

دوش در کوی تو ندادم جان | آمدم بهر عذرها امروز

کس فدا را چه داند ای نواب | جان خود را بکن فدا امروز

ردیف سین مهمله

دلبری کشت قاتلم که مپرس | غمزه ساخت بسملم که مپرس

در فراق تو ای بت خودکام | حسرتی ماند در دلم که مپرس

تو چنین غافلی که نتوان گفت | من چنان بر تو مائلم که مپرس

آنقدر ز خط اشتیاق ما | شست خونابه دلم که مپرس

زاهدا در صنم پرستی ها — کافری کرده بسملم که مپرس

دوش با طرفه حسرتی از دست — رفته دامان قاتلم که مپرس

در ره عشق صد خرابی ها — شد بطرزی مقابلم که مپرس

چون تو رفتی بخانهٔ اغیار — دوزخی گشته منزلم که مپرس

چند پرسی که حال دل چونست — صدمهٔ هست بر دلم که مپرس

دوش نواب ناله ات چندان
ساخت رسوا بمحفلم که مپرس

ردیف شین معجمه

چشم تر از قتل من ای جان مباش — بهر من از کرده پشیمان مباش

خاک در احمد مختار شو | تاج سر سنجر و خاقان مباش

مست شب وصل من ای آسمان | باش بجای خود و گردان مباش

خون مرا ریخت چو رفتار تو | بعد من از غمزه خرامان مباش

کشتنیم برزده دامان بیا | بهر خدا سر بگریبان مباش

میروم از خویش کنون ای جنون | در پی آرایش زندان مباش

نیست کسی کز تو کشد انتقام | چون بکشیم قتل هراسان مباش

کافر عشقت چو نخواند کسی | درگذر از دین و مسلمان مباش

ناز مکن بر دل نواب خویش
بر رخ و زلف اینهمه نازان مباش

ردیف صاد مهمله

وفا چو شحنه پسندت بکن بجا اخلاص
بناکسان جهان میکنی چرا اخلاص

ز نسبت نگهِ التفات تست پسند
وگرنه این دلِ وحشی کجا کجا اخلاص

چرا بصبر نسازم که طبعِ حیله گرت
نموده است شبِ وصل با حیا اخلاص

طمع مدار که دور از هزار فرسنگ است
زخوی عربده جویانِ شوخ تا اخلاص

غم دو کون فرو آیدش بسبزلوان
مگر کسی ننماید بدلربا اخلاص

ردیف ضاد معجمه

عمرها شد که کنی از منِ دلگیر اغماض
مکن اکنون بفرستادنِ تحریر اغماض

گردنش نرم شد این لذت بیداد کجاست بکن ای آه جهانسوز ز تاثیر اغماض

داد حسنِ دو جهان هیچ چو جفاکیشی را کرد از حسرت من کاتبِ تقدیر اغماض

صید آن نیست که دارد هوسِ آزادی میکنی بهر چه از کشتنِ نخچیر اغماض

گوش کن پندِ مرا ای دلِ نادان در عشق تا کجا از رهِ اندیشه و تدبیر اغماض

غیر بیباک شد اندر طلبِ آفتِ تو بکن اکنون نه و تا ز تقصیر اغماض

باخبر باش ز فریاد و فغانِ ایوب
منما از اثرِ ناله شبگیر اغماض

ردیف طای مهمله

یارب بچه رقم که رساند بیار خط یک قاصد است پیش من و بیشمار خط

ای نزع فرصتی ده و ای مرگ مهلتی
کاورده است نامه بر من ز یار خط

قاصد بشد بسوی تو و من زمان زمان
در جوش اشتیاق نوشتم هزار خط

بشناس شرح مطلبم ای نامه بر ازان
از خون نوشته ام بسوی آن نگار خط

اوراق نه فلک اگر افتد بدست من
انشا کنم بتو ز رهِ اختصار خط

پیدا کند مگر بدل تو ترحمی
تحریر سازم از مژهٔ اشکبار خط

دادند دفترِ عملم روزِ حشر و من
دانم که آمد از طرفِ آن نگار خط

صد خارِ غم خلیده مرا در دل و جگر
تا بر دمیده است بر خسار یار خط

چسپان نمای بر سرِ لوحِ مزار من
نواب بعد من چو فرستد نگار خط

ردیف عین مهمله

می نمود اول بمحفل جلوه جانانه شمع — سوخت آخر تا سحر بر شهپر پروانه شمع

گر ببیند ساعد پر نور سیمین رنگ تو — چاک سازد جیب هستی چون من دیوانه شمع

عالمی از دود آهم شد سیه ای بی حسین — پرده بردار و بکن روشن بهر کاشانه شمع

تا ببزمت در لگن جا کرده از کبر و غرور — می نماید همسری با ساغر و پیمانه شمع

شرم دارد در شب وصل آن مه محجوب من — زین سبب روشن نمی‌سازم بخلوتخانه شمع

چون کند نظاره انگشت تو نبود عجب — گر بمیرد از حسد در گوشهٔ کاشانه شمع

تا نه بیند میکساران گر آید محتسب — خیز ای نواب و کن خاموش در میخانه شمع

ردیف غین معجمه

آمد گلم بطرفه ادائی میانِ باغ
باید شدن برای عدو پاسبانِ باغ

ساقی پرندِ شیشه فکن بر رخم که تا
گردیده است رحمتِ حق سایبانِ باغ

شاید هوای شوق بیاد بره ضمیم
خوانید رو بروی کسی داستانِ باغ

رو دا به پهلوم که بیک لمحه سرو
فصلِ بهار و سبزه و آبِ روانِ باغ

خوش آیدم فغانِ اسیرانِ دامِ تو
زآهنگ چنگ و زمزمهٔ بلبلانِ باغ

دیدم بصد هزار دین چو هجومِ گل و سمن
آمد خزان و نیست کنون جز نشانِ باغ

نواب نوحه خوان کند و چون بهجر تو
آن دم ببین تپیدنِ مرغان و شانِ باغ

ردیف فا

تا بکی باشم بامیدِ شهادت سر بکف
محشری بنما و باز آ بر سرم خنجر بکف

بخت آنم کو که در خلوت بوقتِ میکشی
مست و بیخود گشته آرم گیسوی دلبر بکف

دی بجرمِ میکشی از مسجدم راندند و باز
یافتند امروز بر منبر مرا ساغر بکف

عاقبت خاکِ خود اندر چشمِ اعدا ریختم
داشتم بهرِ همین این مشتِ خاکستر بکف

بهرِ نذر آورده‌ام اما نجیبا بارِ او
دل بدستم نیست دارم گر بیا آرم جگر بکف

چون جبینِ تو عرق آلوده بیندم گفته‌ام
ماهِ رخشانی‌ست دارد بیجهان گوهر بکف

با اداهای خوشش امشب دیده‌ام ساقی را
زلفِ شوخی در کف و جامِ مِی خلق بکف

ردیف قاف

خوشم بشوقِ وصالت نه پیچ و تابِ فراق	وگرنه نیست کسی طالبِ عذابِ فراق
تو و بدادنِ یک بوسه صد هزار احسان	من و بخاطرِ من یک جهان حسابِ فراق
بفرقتِ تو ندانم که حالِ غیر چه شد	مرا که دل همه خون شد ز پیچ و تابِ فراق
بپرس لذتِ خواب از رقیب در هجران	که نیست خواب بچشمِ من از عتابِ فراق
ز آفتابِ قیامت مگوی ای واعظ	که دیده ایم بسی سوزِ التهابِ فراق
تپیدنِ دمِ بسمل خوش است لیکن	نمیرسد باداهای اضطرابِ فراق

نویس بهرِ خدا بر مزارِ من نواب
که نیست هیچ بلا بدتر از عذابِ فراق

ردیف کاف تازی

سازد جفا و جور بما تا کجا فلک
آهی کشیم و جنگ نمائیم با فلک

کردم فدای تیرِ بلای که نشان دهند
زانکس که ساخته است با و یک وفا فلک

شاید که یافت رخصتِ ظلم و ستم ز تو
برپا نمود ورنه چه این جفا فلک

روزی اگر بناز در آئی بخانه ام
گردد به آستانهٔ من جبهه سا فلک

این طرفگی ببین که چو گشتی رقیب را
گرد از هزار رشک مرا مبتلا فلک

نواب پرسد از دل زارم آن پری
از رشکِ من شود دل و جان جدا فلک

ردیف کاف عجمی

خرامِ تست که بربود دل بصد نیرنگ	نبود ورنه به از من بدهر بافرهنگ
فرو چکد چو عرق از تو رنگِ شوخ حیا	شبِ وصال چو من در برت بگیرم تنگ
بحیرتم که چسان تیرِ فتنه میبارد	زراهِ دوزِ من شستِ آسمانِ دو رنگ
چو قصدِ آه نمودم قیامتی برخاست	نعوذ بالله اگر برکشم ز دل آهنگ
ز قتل همچو منی غم مخور ولی شادا	که گشته از ستمت جا بهر دو عالم تنگ
مباد آتشی افتد بجسمِ نازکِ تو	گریز بهرِ خدا از دلم بصد فرسنگ
شکسته ایم سرِ محتسب بمینائی	ببین که شیشه ناموس چون زدیم بسنگ

بصلح کی کند آهنگ عاشقان لولاب
پریوشی که ز آشتی سگالد جنگ

ردیف لام

تا چند واعظ دفتری از وصف کوثر در بغل
روزی سر منبر برآ مینا و ساغر در بغل

روزیکه دشمن را ببر یکبر قبه پیش آمدی
ایکاش من میداشتم آن زور و خنجر در بغل

دل بند زلفت کرده‌ام ظلم پریشانش چنین
مانده است مدتها مرا این ناز پرور در بغل

یارب ندانم تا کجا سر رشته ناز بکشد
آنرا که باشد روز و شب شوخی چنین در بغل

کشتی چه یارانی شبی سالار عشق انجمن
بهر جواز قتل خود داریم محضر در بغل

دی بر سوالی گشته تو آب سرای جهان
امروز دیگر میبری از شوق قمر در بغل

گر تیر جگر دوز تو پران رود از دل
جذبم نه چنان است که پیکان تو از دل

مرگم مگر امروز تو خواهی که دعاها — در ذوق اجابت همه رقصان رود از دل

صد جان من غمزده قربان لب تو — گفتی که ز وصلم غم هجران رود از دل

آزادی اگر این بود شوق اسیری — ای وای اگر حسرت زندان رود از دل

گر محو کنم یاد وصالش ز دل تنگ — یا رب غم عشقش بچه عنوان رود از دل

با غیر مکن وعدهٔ وصل از ره شوخی — مگذار که خونابه چو طوفان رود از دل

تا چند بود بسمل تو منتظر مرگ — زخم دگری تا رمق جان رود از دل

نواب برقص آمدی از مژدهٔ وصلش
فریاد اگر وعدهٔ جانان رود از دل

دوخت لبهای مرا لطف اسیری بلبل — بخموشی دلم خون شده نگیرنی بلبل

لرزه افتاد بجان گلم ز نوایت یارب
همچو من در غم و اندوه بمیری بلبل

عجبی نیست اگر مثل تو سرمست شود
بسرود غزلم روح نظیری بلبل

سالها شد که بکنج قفسی آسوده ام
از من آموز ره و رسم اسیری بلبل

شرط عشق است بسوزی صنمی خاک شدن
نزد من چون پروانه حقیری بلبل

یاد کن یاد ز بخت دل خون آلودم
برگ گل را چو بمنقار بگیری بلبل

بوی عشرت ز گلی نیز شنیدی گاهی
یا چو نواب باندوه اسیری بلبل

ردیف میم

سحر آزار تو طرز دگر ایجاد کنیم
واله غیر شوم پیش تو فریاد کنیم

دیدم بهتر ازین نیست که با صد حسرت
دم بسمل نگهی جانب جلاد کنم

بچه شوق آمده ام پیش وی ای وحشت دل
باش یک لحظه که بنشینم و فریاد کنم

جلوه موسم گل باز خدا را بنما
تا دگر آرزوی خانهٔ صیاد کنم

شاد شد خاطر اغیار ز وصلش من هم
دل ویرانه خود را ز غمش آباد کنم

غیر را خاک نما تا بفشانم بر سر
تا کجا خاک ره کوی تو بر باد کنم

گر شوی رنجه ز فریاد گرفتاری غیر
جان من گرد تو گردانم و آزاد کنم

کار خود را بسپارم بخدا ای آخوند
تا کجا پیش بتان شکوهٔ بیداد کنم

بصد یأس ازین جهان امروز آهنگ سفر کردم
جفا بر تو مبارک من حکایت مختصر کردم

چه میگوئی حدیث وصلت دوشینه با دشمن	بپرس از من که در هجر تو چون شب را سحر کردم
کسی با چون تو ظالم تا براه سهو دل ندهد	به آه و ناله عالم را ازین ره با خبر کردم
چنان دانستم لذت ز تیغ خونفشان تو	که از خالق بصد دل خواهش جان دگر کردم
اگر یک لحظه از نظاره خوشنودم نکردی	باندوه فراقت روزگاری چشم تر کردم
شدم آنمایه نومید از خلاف وعدهای تو	که آخر حسرت وصل ترا از دل بدر کردم
ز خوف من نبود آسوده خاطر دشمنم روزی	چه خواهد شد اگر از بزم او روزی حذر کردم

بر نواب آمد یار و برد از هوشش ای همدم
ترا دیدار ارزانی که من خاکی بسر کردم

دلبرم امشب همی آید بسازی در برم	تا ابد خواهم نتابد مهر بر بام و درم

گر ندادی جام می در بزم اعدا باک نیست | حسرتم پُر کرد از خون تمنا ساغرم

دل به آزارم نهاده است و میداند که من | آنقدر نالم که او را بر سرِ مهر آورم

ایکه گوئی میکنم ترک رقیب از بهر تو | خوب گفتی لیکن این گر نباید باورم

چون تهی از حرفِ لطفت نامهٔ اعمال بود | اشکِ حسرت پاک شست اندر قیامت دفترم

بسکه دل شد منبعِ اسرار از اعجازِ عشق | ترجمانِ لوحِ محفوظ است دل اندر برم

شاد زی صیاد از دست نخواهم رفت من | گر ازل شوقِ اسیری کنده هیهات شهپرم

تا چه بنماید دگر این گردشِ لیل و نهار
در بزم خندان با نواب و پُر کن ساغرم

ان به آغوشِ تو هر لحظه ملالت دارم | که بدنبالِ صلالت شب و روز دارم

بصد لطافت بو الهوسان باشکی من — بهمین جور و جفای تو قناعت دارم

شوق تو کر بگذارد بدل من صبری — بهر طول شب هجر تو امانت دارم

کس مبادا چو منِ ساده دل اندر عالم — گر چو تو دلشکنی چشم مروت دارم

حشر نواب اگر آورد بلای من هم — زآهِ جانسوز بدل طرفه قیامت دارم

چرا ز طول شب هجر دل غمین دارم — که مثل درد فراق تو همنشین دارم

خیال هجر و هجوم امید و خوف سحر — چه فتنه‌ها که بوصل تو در کمین دارم

به غمزه تو دهم یا بحسن عشوه فروش — تو آگهی که همین یک دل حزین دارم

عبث رفو مکن ای چاره ساز جیب مرا — دو دست بهر دریدن در آستین دارم

ز بیم رنجش تو در حدیث وصل عدو
بجان شکایت و بر لب صد آفرین دارم

ببین برای خدا شان و شوکتم واعظ
دمی که بت به بر و قشقه بر جبین دارم

غمین مشو که دم نزع از جفای تو نیست
برای حسرت غیر آه آتشین دارم

چرا ز قتل دو عالم چنین پشیمانی
که من ز طبع تو امید بیش از این دارم

بعرش زلزله افتادنی ست ای نواب
ز اضطراب دل بسملی یقین دارم

ندیدم دوش روی غیر و خوش از انجمن رفتم
لب خود بر لبت بنهادم و از خویشتن رفتم

باین حسرت از ملک هستی بیکس کجا
ز بزم دلفریب تو بدینحالت که من رفتم

بجوش نوبهاران گلستان خواهد شدن محشر
اگر روزی چو بلبل نوحه گر سوی چمن رفتم

بنازی یافتیم در خواب شیرینش که من دانم	شبی بهر زیارت چون نظیر کوهکن رفتم
کجا رفت آنچه از حنانه ام رنج و مصیبتها	مگر امروز من از یاد این چرخ کهن رفتم
چنان داشتم لذت بچاک جیب و کرشت	بهر بازار صد ره در هوای پیرهن رفتم
همانا حزن و اندوه دل زارم بود یکسان	نرفتم از درت یک بر در بیت الحزن رفتم
چرا می پرسی از من کز چه رو سوی عدم رفتی	بقربانت پی تسکین یار از این وطن رفتم

نپرسیدی که نواب از برای چه فریادت
ز کوی تو هزاران بار اگر من نوحه زن رفتم

دوش در خواب سر زلف پریشان دیدم	لوحش الله که شریک شب هجران دیدم
آه آن دل که بعمری در خم گیسوی	پاره هایش بغربت سر کاشان دیدم

عجب آید که عدو را ز عتاب دوشین — شرمگین گشته و از کرده پشیمان دیدم

مردم از وهم که شاید نظر افتش باشد — هر کرا از المی چاک گریبان دیدم

محتسب مرد ز آه تو مگر ای نواب — که دگر باره ترا مست و غزلخوان دیدم

آرزوهای ترا تا بدل اندوخته ام — با دو صد رشک دل مدعیان سوخته ام

بهر تسکین دل غمزده در کنج فراق — پاره جیب بدامان کفن دوخته ام

تو بهر ناز که خواهی دل من گیر که من — درس عشق تو ستمگار بیاموخته ام

سوز شمعی سر قبرم بره مهر و وفا — که چو پروانه بعشق تو بسی سوخته ام

گر شوم غرقه دریای محیط ای نواب

سر دسر گر نشود آتشِ افروخته‌ام

از دلِ آزرده در غم نوحه‌خوانی داشتم
روز و شب از دردِ عشق آزرده جانی داشتم

پاس عشقت بود کز جور تو نکشیدم [?] نفس
ورنه بهرِ شکوه من هم زبانی داشتم

در وصالت جمله درد از دل بدر کردم ولی
آه را از بهر تخریب جهانی داشتم

خواه با من ساز خواهی در برِ اغیار باش
بیش ازین البته در خاطر گمانی داشتم

بهرِ قتل و هجران آمد زهی بختِ بلند
منت ایزد را که من هم نیمجانی داشتم

من شنیدستم حدیثِ محشری [?] از عاشقان [?]
در غمش نواب من هم داستانی داشتم

ردیف نون

الهی بسته عهد وصل آن عنا نگار من — جهان را عمر بخشیده برای انتظار من

اگر اینجا نمیکردی خجل از جور خود یارا — نخواهی گشت در روز جزا از شرمسار من

میفشان بر رخ حور ای نسیم خلد خاکم را — بجا بگذار در راه وی این مشت غبار من

نمیدادم باو کاهی نمیدادم نمیدادم — دلم بودی اگر ناصح بدست اختیار من

نمودم همدمی پیدا بهجران از تو پنهانی — قضا را کو برد از سینه ام جان نزار من

خیالت راز تو بهتر شناسم گر سر پایی — همی روز و شبان باشند بهجران غمگسار من

کدامین شعله دامن کشان بر تربتم آمد — که حسرت میچکد چون اشک از شمع مزار من

بفردای قیامت در جزای گریه ام یارب — دو چندان سیل خون ده بهر چشم اشکبار من

چه می پرسی کم ای نواب درد دلم چه صلح میخواهی

سرت گردم تمنایم بدان اضطرار من

زشکم ربود جان و قرار و سکون من | بر گردن رقیب ستمکار خون من

روز جزاست داور محشر رسی | بهر تظلم آن جوشش جنون من

با غیر صد حکایت لطف تو گفته ام | آه از دمی که دید رخ نیلگون من

گریان شدی ز ناله من در شب وصال | تأثیر کرد در دلت آخر فسون من

گفتی که رنج و غم بازل آفریده اند | بهر دل حزینم و بخت زبون من

جانم بسوخت در غمت ای وای تن که تو | آگه نه‌ای ز سوز درون من

از مقدمش بداد خبر اضطراب دل
نواب باز گوی کجاست سکون من

گر حدیث روی تو در انجمن خواهد شدن / در فراقت یک جهان محنت انگیز خواهد شدن

سوخت برق آه من هفت آسمان لیکن چه سود / گر جفایت طرح صد چرخ کهن خواهد شدن

گل دهانا تبسم زیر لب داری مکن / زین چمن آرایش تابوت من خواهد شدن

خوف رسوائی مکن از بوسهٔ لعل لبت / این خطا پوشیده در کنج دهن خواهد شدن

روز اول زد رقم اندر جبینم کلک صنع / کاین جبین سرمشق اندوه و محن خواهد شدن

از کرم دلها عزیزت گشته ای یوسف جمال / مجلس دلها ترا چاه ذقن خواهد شدن

گر همین اعجاز عشق تست صد طوفان نوح / از دو چشم اشکبارم موجزن خواهد شدن

پاره های جیب های نوگلاب برچین از بهشت
بعد مرگت این همه صرف کفن خواهد شدن

جانم ربود لذت خونها گریستن — شبها ز درد عشق تو تنها گریستن

سرمست آن دو نرگس مستانه ام چرا — باید بیاد ساغر و مینا گریستن

روز جزا هر آنچه که در طالع من است — یارب بغیر ده همه الا گریستن

اشکی اگر بچکید ز چشم چه میشود — باید به هجر از همه اعضا گریستن

بی آب شد چو چشم من ای ابر باک نیست — خواهم ربود از تو بیغما گریستن

از وعده دروغ تو امشب قسمتم — امروز خنده کردن و فردا گریستن

بر خود ببال ای مژه خونفشان که تا — بستم بهمت عهد بدیده من که با گریستن

دلهای عالمی همه نواب خون شدند

اکنون [illegible] بهر خدا را گریستن

چه خوش است از تو روزی بعملی رسیدن | دو سه غمزه نمودن بنگاه ناز دیدن
سر مشهدم ز شوخی بخرام و نازشی کن | بغم منت نزیبد لب حسرتی گزیدن
اشکی اگر بیائی بربان تیغ و نازی | ندهیم تا قیامت بتو زحمت رسیدن
چه زنی دم مداوا بحضورم ای مسیحا | تو پی علاج سوداست چه جا بها دمیدن
نمکی فشان بزخمم که ذبیح تا بدانم | که چه لذت است ظالم دم مرگ در تپیدن

ز رقیب در آن شب شب فراق تو است
برسد اگر بمشکل سر ناله تا شنیدن

جرعهٔ صهبا بجام باده خواران ریختن | آنچنان باشد که خون مسلمان ریختن
از گل افشانی اگر عار آیدت ظالم چه باک | مشت خاری بر سر خاک شهیدان ریختن

طرحِ رفیقِ نو بعالم افگنی انصاف نیست
گشتن و سیلِ سرشک از چشمِ فتّان ریختن

قهر بر من لطف بر دشمن جفای تازه ایست
جرح کردن پس نمک بر زخمِ خندان ریختن

مرحبا بر رسمِ عهدت کز پی دیوانگان
فکرِ دلجوئی نکردن طرحِ زندان ریختن

از هوای سیرِ گل بگذر بیا در مشهدم
لختِ دل چیدن به است از گل بدامان ریختن

در هجومِ فصلِ گل ثواب در بستان خوش است
خون ز ما و از تو رنگ افغان ریختن

دشمنم را بوصالِ بت سر یاد مکن
خانهٔ رشکِ حسد را بکی آباد مکن

چون بشوقِ گلِ خود آمده در دامِ بلا
مرغِ بی بال و پری را تو هم آزاد مکن

می بری گر ز سرِ کوچهٔ چشمم گردون
ای صبا خاکِ منِ خسته برباد مکن

حالِ این بسملِ افتاده بخون را بنگر
بوالهوس آرزوی آن ستم ایجاد مکن

گلِ مرغانِ قفس بذل کن ای بادِ بهار
زینتِ بام و درِ خانهٔ صیاد مکن

یا به عشاقِ حزین شیوهٔ صبری آموز
یا برین جورکشان اینهمه بیداد مکن

تا دگر هیچکسی نام اسیری نبرد
بیکسی را چو اسیرت شود آزاد مکن

گر فراموش نمود آن بت عیارم را
فلک تفرقه پرداز تو هم یاد مکن

طرفه حشری بجهان کرده فغانت نواب
بیش ازین بهر خدا ناله و فریاد مکن

ردیف واو

[illegible]ان گم گشته ام در حسرت شوق جمال تو
که با صد سعی و کوشش هم [illegible]

دمی با من نشستی سر باوج آسمان سودم
چه خواهم کرد اگر باشد شبانروزی وصال تو

دم آخر ستمگر باعث شیون چه میپرسی
برای خود نمیگریم همی گریم بحال تو

حسرت کردم چه خواهی گفت در حق شهید خود
اگر پرسد کسی در عرصهٔ محشر فعال تو

همین فکر ست دامنگیرم ای نواب روز و شب
دل خود را باو دادی چه خواهد شد مآل تو

نعشم ببرید از طرف رهگذر او
شاید که بتابوت من افتد نظر او

صد موسم گل رفت رخ یار ندیدم
کو پیک نسیمی که بیارد خبر او

ذوقی که بگلگشت عدم یافتم از ضعف
دل داند و من دانم و داند جگر او

گر بار کتابم نکشد بال کبوتر
بندید دلم را عوض خط بپر او

ز رشکم ندهد رخصت تنهائی قاصد | آن به که شوم سوی تو خود رهبر او
از تهمت گلها نشود تازه دماغم | ای باد بنفشیان بسرم خاک در او
تیری بدلم گر بنشیند بنشیند | یارب نه نشینند رقیبان بر او

گر جور نسازد بتو نواب چه سازد
کس خوار تر از تو نبود در نظر او

ردیف هاء هوز

ای که حشری از جفا و ناز برپا کرده | حیرتی دارم که چون در سر دلی جا کرده
یک نظر شوخ مرا ای یوسف کنعان ببین | باز گو حسنی بدین خوبی تماشا کرده
در ره الفت چه ترسانی ز بدنامی مرا | من همان هستم که تو صد بار رسوا کرده

باب رحمتها فرو بستند بر روی امید
از جفای خویش ظالم تا دری وا کرده

غمزه و جور و جفا و عشوه و ناز و خرام
بهر قتل من چه سامانها مهیا کرده

جز مظلومت نباشد پرسش روز جزا
منت ایزد را که تو بر من ستمها کرده

جنس عیشم بردی و نقد غم دادی بمن
ای فدایت جان من این طرفه سودا کرده

جوش استغناش میدانی و بازایدل شوق
از شکایتها با و یک دفتر انشا کرده

مرحبا نواب کز عهد دروغ وصل او
خویش را آسوده دل از تمنا کرده

تا بنازی عجبی مست و غزلخوان شده
در پی غارت ایمان و دل و جان شده

سهل تر بود علاج ستم چرخ ولی
چه توان کرد که تو فتنه دوران شده

از خیالِ رخِ تو هیچ دلی خالی نیست
شمعِ کاشانهٔ هندو و مسلمان شده

با اجل دست و گریبان شده صد خضر و مسیح
تا تو از ناز سوی خاکِ شهیدان شده

بکه این هوس اقدام نمایم ایدل
تو که در وصل همه صورتِ ارمان شده

کشتمش جان بادای تقف کف بنان
لله الحمد که تو نیز ادادان شده

آه و فریاد و فغانت بدل است ای نواب
باز در عشق کسی بی سر و سامان شده

بعدِ یک عمر که در عالمِ خواب آمده
با ادا و ستم و ناز و عتاب آمده

آمدی بر سرِ بالینِ من الشوخ امشب
باورم نیست مگر باز بخواب آمده

مرحبا بر دلِ نرمِ تو که در ماتمِ من
با دف و زمزمه و چنگ و رباب آمده

من هم از رشک روم سوی عدم کز ادا
از پی قتل عدو گرم عتاب آمده

بهمین طرز رسی بر سر من گر شب هجر
یا فقط بر سر من بهر عذاب آمده

دل با این غمزه پنهان بدر چون آوردش
که عروسانه دگر رو بنقاب آمده

ردیف یای تحتانی

نه شوق گلشنی دارم نه ذوق وصل رعنائی
که جوش حسرتم نگذاشت در خاطر تمنائی

چو با این لغزش مستانه آئی بر مزار من
ز خاکم بر دمد جای گیا از باده مینائی

اگر بر حسن خود نازی چو یوسف باش گر گیرنت
نه اینجا اشک یعقوبی ست نی آه زلیخائی

بخونم گر دوانی سمندی نگه بر رقص بسمل کن
نخواهی گر ز ظالم باز ازین خوشتر تماشائی

شنیدم در جزای صبر جوری نه تو دادم | غریبی را که بُد در فرقت تو ناشکیبائی
خودی گر خود پسند طبع تو افتاده پس باز آ | چرا دادی باین عنابتان حسن خود آرائی
دلم را منزلی ده در شکنج کاکل پیچان | که این بی خانمان را نیست در عالم دگر جائی
بپرس از من که چون عمرم گذشته در غم هجران | چه دانی تو که از دل هم برون ننهاده پائی
تجلی گر نمائی بر سر کویش نما یا رب | که ره بی دست و پایان را کجا بر طور سینائی

بعشق و عاشقی نواب فکر عزتی داری
مبادا در جهان مثل تو نادان هیچ سودائی

دلم برد شوخی گلعذاری سرو بالائی | درون صلحی برون جنگی همه نازی خود آرائی
در افکندی بنای صبرم از یک غمزه ای ظالم | پی قتلم کنون از آن دو چشم مست ایمائی

بهجران تا قیامت سوز یارب همچو من او را
اگر دارد کسی در عشق او دیگر تمنائی

بدوش نازنین برداشت چتر نقش صد تمکین
ببین چون می‌برد ز آفاق نقش ناشکیبائی

حذر کن از عداوتهای من شوریده ای گردون
تو صد طرز عیاری من و یک جوش سودائی

ز بس جان حزینم را بغارت لذتی داده
همی جوید دلم غارتگری کنون بهر جائی

چو من ذوق شهادت کز شهیدان ابد برده
نخواهد بود روز حشر بر تو هیچ دعوائی

گرت باشد سر تیمار من با این الم بیمم
که در دم به نخواهد شد ز اعجاز مسیحائی

نوید وصلتم دادی بصد انداز شوخی
مگر دانسته باشی کامشبم نیست فردائی

سرت بر آستان پیر و پایت در حرم دایم
نباشد همچنین نواب چون تو بی‌سروپائی

تو و صد عشوه و ناز و ادا و کبر و بیجایی | من و چندین بلا و درد و یاس و رنج و رسوایی

ز من ای ناله سوزان بگو با چرخ مینایی | که روزی یوسف ما را این طبع زلیخایی

بدستی دستمی کو بر کف خود نقد جان دارم | بمیرم یا زیم در ذوق وصلت تا چه فرمایی

کرا این نازنین آمد ببالینم که مردن | که روحم شد بجنبت با هزاران غنج و رعنایی

اگر از لطف جان بخشی شهید غمزه خود را | نخواهد گشت چیزی کم ز اعجاز مسیحایی

تماشایش میسر شد بیکدم مرد مرا صد ره | پسند آمد از آن ناصح مرا معشوق هرجایی

من بریزم نازش نقد خود داری ز کف ابدال | نگردی نامور تا حشر در صبر و شکیبایی

غباری گردم و افتم بچشم غیر تا یابم | بنزهت لذت دیدار از چشم تماشایی

چرا نواب خوشنودی بیا دو وصل در محشر

مرا امروز طاقت شد تو در امید فردائی

میرم از وهم چو در پرده محفل باشی — آه ازان روز که بی من تو بمنزل باشی

چند پرسی ز تمنای دل واله من — نیست خواهش بدلم جز که تو در دل باشی

حسرت کشته خود گر تو بدانی ظالم — تا ابد نوحه کنان بر سر بسمل باشی

بچه آداب برندش بحضور ایزد — بسملی را که بصد ناز تو قاتل باشی

ای خوش آندم که شوی مست و ز پا افتی و من — بوسه از لعل لبت گیرم و غافل باشی

میرم از رشک که در محفل اعدا امروز — عرض حال دل خود گویم و غافل باشی

گر رسد بر سر تو جمله بلاهای فلک — به ازان نیست که دلداده و مایل باشی

از من آموز ره و رسم محبت نواب

تا به ارباب وفا مرشد کامل باشی

دل زارم اگر دزد دین باشی | ز دردش تا ابد نالین باشی
برنج فرقتم گر دین باشی | ز خود هم مدتی رنجین باشی
تو نشناسی مرا و از نگاهت | چنان دانم که کاسی قین باشی
سخن آهسته میگوئی بدشمن | اگر حالم ازو پرسیده باشی
نمی پرسم ز تو رسم وفا را | که راه و رسم آن نادین باشی
بخواهندم مرا در حشر یارب | بآن نامی که تو نقشین باشی
دعای بد نگویم مدعی را | که شاید در دلش کنجین باشی
فتادی در بر غیری بنازی | بهر مستی مگر لغندین باشی

بدشمن بود وصلش دوش بواب
چه یارب ها که تونکشنیده باشی

این غصه و این عتاب تا کی — تا کی ز من اجتناب تا کی
شرمی بادا و ناز تا چند — نازی بدو صد حجاب تا کی
محروم وصالم ای غم هجر — نا کرده گنه عذاب تا کی
بازش بستان که در گذشتم — یک بوسه و صد حساب تا کی
واعظ بهوای باده مردان — باز اینهمه احتساب تا کی
گاهی بنوای ناله گوشی — آهنگ نی و رباب تا کی
از بهر شمار جور و ظلمت — دارم به بغل کتاب تا کی

داری پی گشتنم دوصد رنگ — یک یک کنی انتخاب تا کی

بشکن ای محتسب خمم را — سر بسته خم شراب تا کی

صد حشر بسر رسید نواب

از محشرت اضطراب تا کی

گر بیادش طرف منبر و محراب شوی — واعظ آندم سزد ار قابل آداب شوی

قصه هجر ترا ساختم از شام آغاز — تا عدو چشم بره ماند و در خواب شوی

بخت آن کو که بآغوشش کشم ناگاه — نام من گوئی و یک مرتبه بیتاب شوی

خون بریزی چو نه بینی رخ دلدار ای چشم — وقت نظاره چه افتاد که بی آب شوی

از غم طره ز دو صد فتنه بپا میشود فلک

آن زمان کز پی جان و دل نواب شوی

محتسب آب خرابات اگر نوش کنی — هر دو عالم بیکی جرعه فراموش کنی

بچشم تنگ چنان روز حسابت دیدی — که فنون و ستم و غمزه فراموش کنی

خانه در پهلوی اغیار بگیرم شاید — که شبی ناله جانسوز مرا گوش کنی

سر شوریده ام از روز ازل بار تن است — ای خوش آندم که ازین بار سبکدوش کنی

نه چنان محو فغان است بیادت نواب
که توانیش بصد عربده خاموش کنی

نه همدمی بسر بالین نه یار همنفسی — مباد همچو منی در زمانه هیچکسی

قیامتی که جهانی ازو همی ترسید — بعهد جور تو در عمر دیده ایم بسی

سپهر چون تو بلائی مگر بخاطر داشت — که از ازل نستوده است جز تو هیچ کسی

که رفت و دگر اندر چمن نمی‌شنوم — صدای ناله ز هر گوشه و سر قفسی

دلت چو رفت مبارک تو بود و آن نوبت

غمی و همه تلخی حسرتی و سر نفسی

خنجر کشی بناز و نگردد فدا کسی — شاید که زین نیست ز اهل وفا کسی

ظالم نه قاصدی نه پیامی نه وعده — پس بر کدام امید شود مبتلا کسی

تهمت نصیب چرخ شد و کشتیم دریغ — ظلمی کند کسی و فتد در بلا کسی

روز جزا که کیفر خلقی دهند کاش — بگرفته دست پیش نشاند مرا کسی

صد جان و دل نثار ره دوست ساختم — روزی نگفت بر سر بامم مرحبا کسی

سازی چنان گدای شهید آتش الحذر
چون می‌شود نخواهد اگر خونبهای کسی

گم گشته راه میکنی از پند واعظان
خضری شناسمش چو شود رهنمای کسی

نواب نوحه کرد چنان در غمت که باز
تا حشر بر تو می نشود مبتلا کسی

چرا یارب جفا با خوی این عنابتان کردی
که نام پاک جانان اهل وفا را بی نشان کردی

عبث ای دل بهجرش ضبط فریاد و فغان کردی
که آن پیرا آشنا را باز از من بدگمان کردی

نخواهی رست از آشوب آهم تا دم محشر
شب وصلم اگر یک جنبشی ای آسمان کردی

به نزد دشمنانش بوسه زنی عنایت کن
کسی را گر هزاران جور صد در ره امتحان کردی

همانم سوختی از شوق عیدیه با عقلم
پس از عمری که آن بت را خدایا مهربان کردی

نقابِ خنده ها پوشیده روی گریه آلودم | چو واعظ عذابِ درد محشر بیان گردی

پرند و شبین مگر آمد بخوابِ غیر ای خوبت
که از دی بر در او آه خود را پاسبان کردی

از چاک جیب گر بوصالش رسیدمی
صد پیرهن ز شوق بوحشت دریدمی

ترسیدم از رقابتِ خلقی وگرنه من
دستی زده بحشر نقابت کشیدمی

میکردم آن بهانه که خود هم ندانیش
ناخوانده گر ببزم تو روزی رسیدمی

مرگم نیامد آه در آن ساعتی که من
نامِ تو از زبان عدو می شنیدمی

محرم شوی ز راز نهانی اگفتم
گر دست خود بسینهٔ من برنهیدمی

پیوند بستی ار سر زلفت بوصلِ من
تا روز حشر صورت هجران ندیدمی

نشد پسند طبع تو ار گریهٔ رقیب — اشکی شده ز دیدهٔ دشمن چکیدمی

بیخود ز شوق گشته زدم بوسه بر لبت — تا کی بعشق تو لب حسرت گزیدمی

گر آمدی چو زلف شکسته بخانه ام — بهر نثار عمر خضر را خریدمی

نواب کاش قسمت خارم شدی نصیب

تا در رهش بپای عدو می خلیدمی

دلی را پیش تو ناوردن اولی — که در عشق تو وا مردن اولی

نگردد بعد من تا قسمت غیر — غمت را همره خود بردن اولی

برم تا هست خواهد گرد حسرتی — دلم را نزد تو بسپردن اولی

ز بیم چشم خشم کم نگاهان — ستمهای ترا نشمردن اولی

مبادا اشک طوفانی ببارد — فدایت دامنم نفشردن اولی
رود صد حیف شوقت از دل من — بامید وصالت مردن اولی

دهد گر جام کوثر غیر نو آب
ازان می تا ابد خون خوردن اولی

مفردات

غرقهٔ رحمت شود این ناصح مردم فریب — ای خلیل ابر بهار طوفانی ز جوش می فزاست

دیگر

کدام گل بدل زار بد که چون بلبل — دم اخیر بلب نغمهای نگین داشت
ازان صحبت نواب خوش گذشت شبم — که در فراق تو افسانهای شیرین داشت

دیگر

شب که پروانه بشمع سر قبرم میسوخت | شعلهٔ رشک حسد خانهٔ صبرم میسوخت

دیگر

دی گذر کرد چو نواب بکوی صیاد | نوحه ساخت که مرغان قفس ها مردند

دیگر

گم سازیم ای عشق بدانسان که رقیبان | از هستی من تا بعدم هیچ نیابند

دیگر

بوفا شوم چو یکتا مه من بغمزهٔ خود | بکن آنچنان جفا ها که کسی نخورده باشد

دیگر

عشقت که بر تقدس آن ناز کردمی — آن هم بدولت تو نصیب رقیب شد

دیگر

یارب چگونه میپسندد آنکس که جان خویش — قربان ناز و غمزهٔ خوبان نمیکند

دیگر

بشکست نه سپهر برین ناله رقیب — آه از دمی که در دل تو هم اثر کند

ای وای بر مسافر بیچاره‌ای که او — نادیده جلوهٔ تو ز عالم سفر کند

دیگر

داد خواهم ز تو بر حشر ولی میترسم — کز ره رشک مرا راه بمحشر ندهند

دیگر

در دیده دوشم یار بود امشب کجا شد از برم	سوز فراقش مگر بگداخت پیکان در جگر

دیگر

سر کشید از جرم تو فلک رنجه مشو	بهر پامالی او ناله بدل داشته‌ام

دیگر

وه وه چه آفتی که رخ دلفریب تو	روزی بخواب دیدم و شبها گریستیم

دیگر

بوفا بیت مگر چه خواهم کرد	من که جور ترا وفا دانم

دیگر

از گفتن رقیب نمائی جفا و من	چندان کنم شکیب که او خجل کنم

دیگر

آن عاشقِ دردم که دمی از غمِ حسرت	باللّه که بعیشِ همه عالم نفروشم

دیگر

ضبطِ فریاد بود دشمنِ جانِ بیتاب	خیز و از گریه بکنجی دلِ خود خالی کن

دیگر

آن شوخِ مه سیمای من بالیده صد گل در چمن	بر کوهِ بیضا ضیا کرد تبسم بر سمن

رباعی

یا رب بحقِ حبیب و محبوبِ جهان	یا ختمِ رسل ازپیِ ذاتِ یزدان
رحمی رحمی بحالِ زارم رحمی	آسان آسان هزار مشکل آسان

رباعی

چون رنگ تکون بجهان ریخته شد | صد عشق بخاکِ رسل آمیخته شد
لیکن بکمالِ شوقِ حسنِ ازلی | در کسوتِ احمدی برانگیخته شد

رباعی

از من نبود بهجرِ تو زارتری | در زر غم و سویم تمنائی گذری
شاید که بغنج و ناز خواهی آمد | آن دم که ز من هیچ نماند اثری

مخمس نعتیه

نرگسِ مخمور بست پادشه خاوری | لیلیِ شب بر شکست شیشهٔ حسنِ پری
ماشطهٔ صنع ریخت طبلهٔ عنبری | نافهٔ مشکین شده مشکوی نیلوفری

دلبری آموز گشت خندهٔ کبک دری

غالیه گون گشته باز کاکل شبرنگ شام | با سپه زنگبار آمد هر سو ظلام

تیغ دو رو کهکشان ساخته الماس فام | رایت رخشان نمود خسرو ماه تمام

کرده ز خوف فرار جیش ظلام قهقری

شاهد مهتاب زد چادر سیمین طناب | جلوهٔ زیبا نمود یوسف عذری حجاب

پرده ز رخ برکشاد لعبت کوثر نقاب | طارم اخضر بداد خوشه ز در خوشاب

خیز و بیا و بده جام می کوثری

نرمک نرمک بزن گاه دف و چنگ را | گه بر گردون رسان غلغله تنگ را

رخصت اعجاز ده که دم تنگ را | روح مسیحا ببخش که تن آهنگ را

۱ ظلام تیرگی اول شب [illegible]
۲ [illegible] شدن شب [illegible]
۳ قهقری پس پای رفتن [illegible]
۵ چادر [illegible] زبان [illegible]

۶ [illegible]
۷ [illegible]

نغمهٔ شوخ تو از زهره شود مشتری

برخد زیبا فکن طرّهٔ طرّار را	تا به کمر بر شکن زلف چو زنّار را
برید بیضا بنه ساغر سرشار را	مست می عشق کن کافر و دیندار را

وقف تبسّم نما آن دو لب شکّری

تا بکی از من کنی ترک کافر سنگدل	تا بکجا بر کشم جور و جفا متّصل
جان و تنم از غمت گشته بسا مضمحل	ای ز گل روی تو نسترن گیتی خجل

بهر خدا ترک کن عادت غارتگری

هامهٔ من بر هم مست و غزلخوان بیا	نی بد و صد غنج و ناز مست و گریبان بیا
بهر قبا و زیم برزده دامان بیا	چون کرم خسروی با همه سامان بیا

آنکه بعیوق زد سکهٔ پیغمبری

داور یحیی حیا قیصر آدم ادیم ‏ ‏ ‏ ‏ فخر خلیل جلیل عالم علم علیم

مهر سپهر علا منبع مهر عظیم ‏ ‏ ‏ ‏ سلّم سلم و سلام بهر سلیم و سقیم

احمد مرسل که هست مرشد سلسله سروری

طه و یسین و کاف حق بشیر و نذیر ‏ ‏ ‏ ‏ شاهد و مشهود و غیث صادق و صدق اجیر

منذر و داع و کریم واصل و نور و منیر ‏ ‏ ‏ ‏ شاف و شفیق و متین مهدی و هادی شهیر

حامد و محمود و ماح از همه نقصان بری

گفته عزیز احید موسی طور ‏ ‏ ‏ ‏ شعیا خوانده ش لعل اجیر گفته زبور

از رقم ماذ ماذ یافته انجیل نور ‏ ‏ ‏ ‏ کرده به فحوای حیط در دل عیسی عبور

[illegible]

و طه و یسین و الام را ... کاف ... عبارت ... در این بند نعت و صفت اسمای مبارک حضرت رسول مقبول صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم بسلک نظم در آورده ۱۲

داده محمدؐ خطاب حق ز نشان گستری

جبههٔ خشای او تاب ز گوهر بود | چشم دلارای او آب ز عبهر بود
عارضِ عنای او خواب ز اختر بود | زلفِ سمن سای او طاب ز عنبر بود

لعلِ لبش آب کرد تلخِ خوش گوهری

شپرکِ سقفِ او کرده به چرخ آشیان | ماهِ منور لقب یافته از انس و جان
جاروی ایوانِ او طرهٔ حورِ جنان | تیره گلِ کوچه‌اش صندلِ لاهوتیان

خادمش افراخته رایتِ اسکندری

قطره زند در دمن شحنهٔ لطفش اگر | ور فکند در چمن آتشِ قهرش شرر
بردمد این را جحیم از بنِ سر برگ و بر | سنبل و ریحانِ خلد گل شودش تا کمر

بلبلِ نکهت کند تا به ابد شهپری

بازِ خدنگ ار باوج قصدِ نشیمن کند | در دلِ سختِ فلک رخنه و روزن کند

بازبسوی زمین گر سرِ گشتن کند | از خطرِ سهمِ او ماتم و شیون کند

روحِ عدوی لعین در شکمِ مادری

از دمِ آتش فشان صیلمِ خارا شکاف | آنکه ندارد قضا از اثرِ او اختلاف

گر بنهی در کمر ور بکشی از غلاف | آب شود خصمِ تو رو نهد از مصاف

جانبِ پشتِ پدر با دو جهان ابتری

غرهٔ[1] شبدیزِ تو بارقهٔ[2] والضحی | شعلهٔ شوقی مگر در دلِ اهلِ صفا

یا اثرِ تأثیر ریخت صنعِ بکفِ دعا | نقطهٔ خورشید هست یا بخطِ استوا[3]

۱ غره سفیدی پیشانی اسب
۲ بارقه روشنی و درخشندگی
۳ خط استوا خطی فرضی بر زمین مقابل معدل النهار که در وسط فلک الافلاک است و آفتاب در نقطهٔ اعتدال بود

٢٣٤

وه چه خوری کش ضیا داده به نیک اختری

روز قیامت کشد حادثه چون لشکرا | در همه عالم رسد طنطنهٔ محشرا
کوه شود لخت لخت تیره شود اخترا | برق فتد بر زمین نعره زند تندرا

سیل فنا بگذرد زین تل خاکستری

بعد فنا و زوال ریشه و بند حیات | سوی خزا و سزا آب برد از نبات
دیدهٔ هر یک شود غیرت نیل و فرات | انس و وحوش و طیور بهر سلام و نجات

تیغ کشان در ره لشکر داوری

تیغ عتاب و عذاب تیر و سر افگن رسد | طرفه بلا گفتنی بر سر هر تن رسد
آه از آن دم که چون واسیهٔ من رسد | گریه و سیلاب خون تا بن دامن رسد

هم ز خدا خواهمت بهر شفیع عسکری

چون ثمر مدعا در نگرم نارسی | زین الم و غم کنم ناله و زاری بسی

زود ز جود آن کنی در حق این بیکسی | کاه ربا کی کند با پر کاه و خسی

دست کشان از کرم جانب جنت بری

پادشها خسروا رونق هند و عرب | گر گنهم التفات هست مقام طرب

ور نکنی هم شوی ناظر یا للعجب | ناله دل لغواب را تو بران از تعب

بهر حسین و حسن مهر و مه حیدری

رسید انبه

بعد حمد خدای جن و بشر | بعد نعت جناب پیغمبر

بعد تحریر اشتیاق و سلام — خامه امی کند بنای کلام

که بهنگام دلکش و زیبا — انبه مرسله رسید اینجا

هر یکی بود زان بهشتی رو — بهر طیبِ دماغ دستنبو

بحلاوت چو کوزهای نبات — بلطافت حبابِ آبِ حیات

بود لیلی مگر بمستورنام — بُد عطارد ولیکِ شیرین نام

دلکی سی نی مگر بدل همسر — جا ئه نی مگر ز جان خوشتر

ذقنِ نوخطانِ ماه لقا — نافه آهوانِ چین و خطا

آفتابِ سپهرِ مهرِ عمیم — نشترِ بامِ قصرِ خلد و نعیم

بمَثَل همچو مُهرِ دین و دولت — بدتن جرعه خوشِ دوشاب

۵۱ طیب بو
۵۲ دستنبو عنبر بوی کوچک عطردار
۵۳ نشتر ... قندیل ...
۵۴ دوشاب شیره انگور و غیره

عاشقان را بتی ست شیرین کار — خسروان را طلای دست افشار

پوستش رشک حله های جنان — تخم او چون گهر بحقه نهان

نازمستی چو خضر خضراپوش — مهر بر لب چو صوفی خاموش

شیشه از شراب بوقلمون — ساتگین زرحیق آذرگون

تکمه دلکش قبای حور — نون خم خورده بسوره نور

انبه آمد سر وره جان آمد — من و سلوی ز آسمان آمد

این تحفه ازکسیکه من — یارب آید شتاب سوی چمن

تا بود اتصال جسم و روان
نشود رنج و کلفت هجران

ANGLO ORIENTAL COLLEGE ALIGARH

۲۳۹

الله محمد

تاریخیہ

تاریخ وفاتِ اعلی حضرت رفیع الدرجت جناب معلی القاب نواب محمد یوسف علی خان صاحب بهادر طاب ثراه وجعل الجنة مثواه

چون والد ماجدم بفرمانِ قضا

زین دار سپنج شد بجنت سافند

میخواست دلم سال وفاتش بدعا

ناگاه سروش غیب گفتا اغفر ۱۲۹۱

تاریخ دیوان

چون ز گلهای سخن گلدسته بسته طبع من

گر نسیمش داده عالم بوی مشک ختنی

خواستم تاریخ آن ناگه سروش آسمان

لب بگوشم من نهاد و گفت تاج فرخی ۱۲۹۴

لله الحمد و المنه که شاهد

دیوان فصاحت و بلاغت عنوان

قصائد و غزلیات فیض آیات مع

رباعیات و مخمس و قطعات

پیرایهٔ طبع در بر کشید

فقط

۳۲۱

تقریظات و تصدیقات فصحای عجم

۱۳۲۳

تقریظِ سرلوحِ کتابِ سخن گستری شاه بیتِ دیوانِ معنی پروری سرآمد
فصحای روزگار سرِ حلقهٔ شعرای دهور و اعصار ادیبِ بحر لبیب
بی نظیر ارسطو فطنت افلاطون فطرت جناب مستطاب عالیجاه
مقرب الخاقان مؤتمن السلطان میرزا محمد تقی خان سپهر تخلص
ملقب به لسان الملک مستوفی اول دیوان همایون اعلی
سلطنت ایران مدظله العالی ما نورت الایام وظلمت اللیالی

هٰذَا کِتَابٌ لَوْ یُبَاعُ بِمِثْلِهِ دُرًّا لَکَانَ الْبَائِعُ الْمَغْبُونَا

که ریزشِ ابرِ طبع گوهربار و جوششِ بحرِ سینهٔ زخارِ شمسِ آسمانِ مجد و جلال بدرِ ایوانِ فضل و
کمال عطاردِ دیوانِ براعت و طلاقت مشتریِ عنوانِ یراعت و ذلاقت محورِ کردونِ فصاحت
کوهِ جیحونِ سماحت محیِ آثارِ صاحب و سحبان مجلیِ ابصارِ یعرب و قحطان ذخرِ دهر و زمان
کهفِ امن و امان قطبِ مدارِ علم و ادب منتهای فخارِ حسب و نسب ادیبِ اریحی لوذعی
اریبِ اصمعیِ المعی فرازندهٔ رایتِ شهریاری برازندهٔ کسوتِ تاجداری بندکانِ کردون آستان
کیوان پاسبان جناب مستطاب مستغنی عن الاوصاف والالقاب صاحب الریاستین
جامع الفضیلتین حاج الحرمین الشریفین زائر البیتین الحرامین خادم حضرت ختمی مآب نواب
کامکار کامیاب حاجی نواب کلب علیخان بهادر فرزندِ دلپذیرِ دولت انکلیسیه
رئیسِ دلاورِ اعظمِ طبقهٔ اعلای ستارهٔ هند فرمانروای دار الریاسهٔ مصطفی آباد عرف رامپور

لَازَالَ بَحْرُ عِلْمِهِ زَاخِرًا وَسَحَابُ فَضْلِهِ مَاطِرًا وَکَوْکَبُ رُشْدِهِ

طالعًا وضیاءُ عمله لامعًا است که آنانکه در ایوانِ شعر و شاعری صدرجوی
مسند شدند و در میدانِ نظم و نثر تازی و دری پیشرو و مستند گشتند و بلغاتِ فارسی
و عربی چهرهٔ طرسِ آراسته و ریاضِ بیاض را بکلماتِ عرب و فرس پیراسته از روی
تدقیق و تحقیق و تمعن در اذعان و تصدیق با خاطرِ نقاد و عقلِ مستفاد زانو زده اند بخشت
بزنک سودند و گردن نهاده حلفِ سرورِ یاد نمودند شعرًا شعرًا فا و جهًا جهًا سرودند
له الیوم ختم الشعر به و بدء به وانّ الادب مقصور علیه
وانّ الشعر بحر لم یرد نمیر مائه غیره والحق کتابی ست که آیاتش
سطریست بلطائفِ منطوق و مفهوم و دیوانی ست که ابیاتش مترصن ست بظرائف
منثور و منظوم و مبطوقه لا یغادر صغیرة ولا کبیرة الّا احصاها صحیفه ایست
راوی اربعه آسمانی و مجموعه ایست ثانی اثنین سبع المثانی و بحریست که لا یمتطی ثبجه
ولا یخاض لججه و تاکنون از متقدمین شعرای مخضرمین و متاخرین از بلغای اسلامیین
و سخن سرایان بلخی و مروی و نامه پردازان دری و پهلوی بمدلول قل لئن اجتمعت
الانس والجن علی ان یاتوا بمثله لا یاتون ولو کان بعضهم لبعض
ظهیرًا چنین موجزی خالی از اطناب مُمل و مطولی عاری از ایجاز مُخل و بحری بدین موج
و بدری برین اوج و گنجینه بدین در و خزینه بدین گهر که ما لا عین رأت ولا
اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر نه بگوش روایت شنیده اند و نه بچشم
درایت دیده لا یستطاع فضله ولو انّ العباد باسرها اَفواه
اللّهم اشدد عضده بحبل المتین وایده بروح الامین

۲۴۴

وصل یوم ملکه الی یوم الدین حرره غرهٔ شهر محرم الحرام
سنهٔ پارس ئیل خجسته تحویل ۱۲۹۴

لسان الملک

قطعهٔ نوآیین ریختهٔ کلک گهرسلک عالیجاه میرزا لسان الملک
مشعر برسید فرمان قضا جریان سرکار فیض آثار دام ملکهم
واقبالهم وزاد شوکتهم واجلالهم

در جواب اشعاریکه در ذیل منشور قضا دستور بسرافرازی
بندهٔ ارادت شعار رقم شده بود این چند شعر را
جسارت ورزیده بعرض رسانید

از سلیمان مور را مژده رساندی حبذا | حبذا مرغ سلیمان فرخا پیک سبا
از کجا سرمایهٔ دولت سپردی شاد زی | از فلک پروانهٔ رحمت رساندی مرحبا
دیدهٔ پروانه کاو را فدائی گشت شمع | تا من آن پروانه دیدم شمع جان کردم فدا
فرد فردش عشرت آرا حرف حرفش کام‌بخش | سطر سطرش شادی افزا جزو جزوش غم‌زدا
پادشه هرگز گدائی را نستاید بنظم | حبذا بخت مساعد بارک الله شاد باد
دلنشین شعری که هوش فرخی آرد برقص | جانفزا نظمی که جان عنصری خندید جا
دیدم از سر تا بپا و خواندم از پا تا بسر | سر بسودم بر زمین و پا نهادم بر سما
سر همی شد در سماع و جان همی شد در سرود | تن همی شد در نوید و دل همی شد در نوا

۲۴۵

در دعایت چون سرایم جاودان بادا ملک | آسمان گوید بگوشم مستجاب است این دعا

قصیده که با عرضداشت عالیجاه میرزا لسان الملک به پیشگاه جمجاه اعلیحضرت قدر قدرت گذشت

در مدح و ثنای اعلی حضرت قدر قدرت قضا شوکت خورشید رایت جمشید رایت فرمانگذار مملکت رامپور خلد الله ملکه وسلطنته

شوشهٔ زر ریخت بر برگ رزان باد خزان | کاین چنین زرین شد از باد خزان برگ رزان
دامن گل پر ز تلق گشته شد شگفت اگر | کیمیاگر گشت بر برگ رزان باد خزان
بست با زرکان باد آن بستهای لاجورد | در ازای آن گشود این رزتهای زعفران
فرودین کر رایگان آورد سیم ده دهی | شش سری زر مهرگان آورده اینک رایگان
مهرگان را گر نه مهر کان همی آمد بدست | چون چنین زر پاشد در بستان آمد مهرگان
زان سپس کز پر طوطی کوه را بودی کله | گسترده بر سر از پر حواصل سایبان
سودهٔ الماس دارد باد اندر آستین | بستهٔ سیماب دارد آب اندر آبدان
بامداد افسرده خاطر چون خزان دیده نهال | نشسته بودم در خیال آن مه نامهربان
تا کز آن خرم بهارم اندر آمد در وثاق | کرده بالای چو تیر از سهم سرما چون کمان
خند خندان آن رخ خورشیدش خورشید فش | لرز لرزان آن تن سیماب گون سیماب سان
خنده‌ئی از شگفتنی لرزه‌ئی از سماع | مهر گفتی گشت خندان سرو گفتی شد نوان

کرده چون لرزنده سرو آن قامت چون نارون
کرده چون تاری شبه آن لاله چون ناردان

لعلش از فرسایش گوهر برنج مانده فگار
آتش از دنباله نرگس بگل گشته روان

گونه چون نار کفیده جبهه چون تابان سهیل
چون سهیل افروخت نار افزون کفیده بیگمان

خواست گفتی شوشه سیم از تنش بیرون جهد
بس بلرزیدی در آن اندام سیمین استخوان

عقد مرواریدش از بس کوفت بر یکدگر
ریخت مروارید ریز گفتی ز لعل خورده دان

پوست همچون مغز بادام از سرین بگذاشتی
گر بر آن کس دست سودی از برای امتحان

من بدو دیدم چو مستسقی که بیند بر فرات
من بدو دیدم چو مستغرق که بیند بر کران

جستم از جا و دویدم آغوشش بگشادم بمهر
تنگ بگرفتمش در بر زد بوسه بر چشم و دهان

آمد و آوردمش و شست و نشاندمش اندر کنار
وان تن چون قاقمش در خز نهفتم در زمان

مجمره افروختم وز عود و عنبر سوختم
کاخ را در راه و روزن برکشیدم بادبان

بروی آن گونه هوای کاخ کردم تافته
که نگرد از کاخ سرطان خسرو سیارگان

آن شکسته گونه باز افروخت همچون نار گل
وان شبه گون لعل باز آمد برنگ ارغوان

برشکفت از خرمی چون گلبن اندر صبحگاه
گفت کای گلزار چهرم را نکوتر باغبان

نیستی غمگین که بگذشت آن زمان کز فرخی
ما و تو رفتیم بر سبزه عنان اندر عنان

تلخم شنگرف گون و دیبه مشکین طراز
گفتی اندر باغ گسترده است چینی کاروان

این زمان در کنج این بیغوله می باید خزید
ساخت چون شاگرد گلخن تاب آنگه خانمان

نه توان بر داشت شادروان پیش این رواق
نه توان در این رواق تنگ تاری مکان

۱۸ نارون درختی است [illegible]
[illegible]
۳۰ بادبان [illegible]
باشد ۳۱ گونه [illegible] معروف
رخسار برهان جامع ۳۲ برهان
[illegible] برهان جامع ۳۳ عنان [illegible]
باشد ۳۴ [illegible]
۳۵ [illegible]
۳۶ شادروان [illegible]
برهان جامع ۱۲

گفتم ای فرخنده گلشن گفتم ای نخل مراد
گفتم ای زیبنده بستان گفتم ای سرو روان

بی بهاری چند غمگین گو همان هرگز بهار
تو بهار دیگری چند از بهارت داستان

لاله گو دیگر مخیز و ارغوان هرگز مروی
هم لبان چون لاله داری هم رخان چون ارغوان

نه شکوفه سر زند چون این رخ عاشق فریب
نه بنفشه بر دمد چون این خط عنبر فشان

نه چو روشن روی تو دلکش بروید نسترن
نه چو مشکین موی تو خرم برآید ضیمران

سرو بن چون قد تو کی سر کشد از جویبار
سرخ گل چون خد تو کی بشکفد از گلستان

کی چو چشمت نرگس از سبزه دمیدی سحرساز
کی چو لعلت غنچه از گلشن شکفتی شعرخوان

هم بود جز آره جعد تو سیسنبر[۳] طراز
هم بود جو[۴] دانه چهر تو نیلوفر فشان

رست نیلوفر ز آب این از کنار آفتاب
خفت سیسنبر بخاک این بر بساط پرنیان

گو همان اندر خلاب[۵] و گو همان اندر سحاب
سرو اندر بوستان و ماه اندر آسمان

آسمان و بوستان را چه افتخار از ماه و سرو
رخ چو ماه آسمانت قد چو سرو بوستان

ماه را هرگز نبوده است آن دو لعل نوشخند
سرو را هرگز نبوده است آن دو جعد مشکدان

ماه کی آویخت هرگز زلف مشکین از کنار
سرو کی انگیخت هرگز کوه سیمین از میان

چون خزان دیده چمن تا چند آخر بی بهار
ای بهار جان مشتاق ای بهشت بوستان

گر ز سرما سوگواری بر فروزم آتشی
آتشی بس بی گزند و آتشی بس بی دخان

آتشی پرتاب همچون روی یار تندخوی
آتشی سیال[۶] همچون آب چشم ناتوان

آتشی چون نار ایمن نور چشم شیفته
آتشی چون آب حیوان برگ[۷] عیش بیدلان

۲۴۸

۵ نوعی از ازهار باشد آب و گل غالب باشد
۶ سیال یعنی روان و جاری شونده
۷ برگ یعنی ساز و سامان فرهنگ انجمن آرا

در قدح اندر چو مهر و چون نجم اندر سهیل — ور دماغ اندر چو مغز و چون بمغز اندر چو جان

از فروغ آن همی روشن شود چشم ضریر — از شعاع آن همی پیدا شود راز نهان

هم فتوت را فروغ و هم سخاوت را سحاب — هم شجاعت را توان و هم مروت را روان

اصل رادی بیخ مردی فره فخر آب فضل — ساز رامش چشم بینش قوت دل قوت جان

گر نبودی جنبش آن چون از آن دادی خبر — گر نبودی تابش آن کی بدو بردی گمان

جنبشی چونانکه گوئی بر پرد از ساتکین — تابشی چونانکه گوئی بر جهد از بار دان

در جنان کوثر عجب نبود از این باید عجب — کاندر آن بینی رخ ساقی چو در کوثر جنان

این بهار دلفروز و این شراب خوشگوار — هان بیا تا ما و تو باشیم شاد و شادمان

در چنین بزم و چنین بستان بیاد گیریم — ساغر صهبا بیاد داور کشورستان

داد گر کلبعلیخان بهادر آنکه هست — داور کشورستان و خسرو هندوستان

دادخواه مرزبان و مرزبان دادخواه — قهرمان شهریار و شهریار قهرمان

خشم را اسفندیار و مجد را طغرل تکین — عزم را افراسیاب و عدل را نوشیروان

در سخن حسان نهاد و در سخا قاآن نژاد — در خط نور در سرشت و در غزا آرش کمان

کامران چون چرخ و کیوان پاکدل چون ماه و مهر — حکمران چون دهر و دوران نامور چون کیقباد

دیگرش کوکب نه بیند یک نظیر از صد نظر — دیگرش گردون نیارد یک قرین از صد قران

سیل را نوشیده چو شسته شراب از شاه کس — شیر را بریان نخبیده کباب اندر دهان

گر خیال نیزه اش یک شب کسی بیند بخواب — زان سپس در هر چه بیند زان بدو بد خیزران

ور کسی را نام تیغش بر زبان می بگذرد ٭ جا دو دانش سودهٔ الماس ریزد از زبان
چون بدشت رزمگه از نعرهٔ مردان جنگ ٭ مقنعه بستاند از رودابه مرد سیستان
هم هوا از ژالهٔ صارم شود چون لاله زار ٭ هم زمین از نیزهٔ شیران شود چون نیستان
منفصل گردد ز بانگ کوس اعضای زمین ٭ متصل آید بجسم خام اجزای زمان
از نی صماخ چرخ پوید ویلهٔ طغرل تکین ٭ از مسام خاک خیزد نالهٔ الپ ارسلان
دشت را جای گیا از بر بروید گاو و چیر ٭ کوه را جای صدا از دل برآید الامان
او ز قلب لشکر آید یکتنه در رزمگاه ٭ چون یل زابلستان در فتنهٔ مازندران
تیز تک تازد بمیدان پیل بند و شیر کش ٭ مست چون پیل دمان و رفته چون شیر ژیان
دشنه سازد موی اندر سینهٔ شیر عرین ٭ چنبر آرد چرم اندر گردن پیل دمان
زانکه چون صارم هوا آرد چو کاخ زردشت ٭ زآتشین خنجر زمین سازد چو رود عبقلا
دایهٔ دولت جدا سازند ز پهلوی تکین ٭ شاهد ملکت گران گیرد ز آغوش طغان
بر و دوش از جسم شیران تیغ آرد دیده گر ٭ بر طیور از مغز میران تیره سازد میزبان
ماند اندر سوگ ابنا در غمگین و نژند ٭ پویه اندر خون مردان چرخ خیزان و فغان
عکس تیغ بهرمان پیکرش در وقت ضرب ٭ سهم رمح کهرباگون سرش در گاه طعان
لعل همچون کهربا آرد بقلب سنگ خاره ٭ چهره همچون بهرمان آرد بمغز زعفران
چون شود در دشت هیجا ابر رخشش ابرناک ٭ ناودان خون شود در بام گردون کهکشان
چون شود در مغز دشمن زخم گرزش خانه کوب ٭ توتیای زر شود در پشت ماهی استخوان

جای مروارید مرجان از صدف بیرون جهد / گر بدریا کس نگارد نقش آن تیغ و سنان

جای مرزنگوش زمرد از زمین سر بر زند / گر بهامون کس نگارد نام آن کلک و بنان

هم زبان تیغش آثار فنا را مستدل / هم بنان رمحش آیات اجل را ترجمان

چو بدار برگستوان و تنگ بهر بارهٔاش / کهکشان چون تنگ گردد چرخ چون برگستوان

ور بخواهد صولجان و گوی در پشت سمند / آفتابش گوی گردد آسمانش صولجان

ای به عهدت کامجوی وای بدورت کامیاب / ای بجاهت کامکار وای بطلعت کامران

زائران با زر و سیم و سائلان با ساز و برگ / شاعران با صدر و قدر و راویان با نام و نان

رخش تو گاه جدال و تیر تو گاه قتال / دست تو گاه نوال و طبع تو گاه بیان

دشت پیما چون عقاب و خصم افکن چون شهاب / بحر افشان چون سحاب و گنج پرور چون عمان

دستخوش گشت از نخایت باختر تا باختر / پی سپر شد با سیاست قیروان تا قیروان

ملک در ظل درفشت چون چمن در فرودین / فتنه از تاب حسامت چون قصب در زیرفان

رونق کارت نائبه بار است با برنده تیغ / کائناتت را تتمه خوار است گسترده خوان

هم نشان بنهاده مهرت در دل خرد و بزرگ / هم کمند افکنده جودت بر سر پیر و جوان

در روانها نیست غیر از نقش مهرت دستگاه / در زبانها نیست غیر از حرف جودت داستان

رفته در ظل ظلیلت هم سحاب و هم سپهر / خفته در ذیل امانت هم کهان و هم مهان

مدحتت شهد است مادح را که فارغ از شکر / خدمتت سود است مردم را که ایمن از زیان

تا چو چهر دلبر آید باغ در فروردین / تا چو چهر عاشق آید راغ در مهرگان

۲۵۱

مهرگان جان خصمت را مبادا زپی بهار
فرودین عمر یارت را مبادا زپی خزان

دشمنت بی توش و ناهی حاسدت بی برگ و ساز
ناصحت با آب و رنگ و یاورت با قدر و شان

مال بادت بی قیاس و ملک بادت بی کران
بخت بادت بی زوال و عمر بادت جاودان

تصدیق نواب مستطاب اشرف ارفع افخم اکرم والا اعتضاد السلطنه علیقلی میرزا
وزیر علوم و رئیس مدرسهٔ دار الفنون و تمام مدارس دولت و وزیر معادن و
ضرابخانهٔ دولت و وزیر بناهای ایران و وزیر مشورتخانهٔ دولت
عم اکرم حضرت اقدس شهریار روحنا فداه

بر فضل و فضیلت و قدر و منزلت این کتاب برهان باهر و دلیل ظاهر
اذعان و تصدیقی ست که اوستادان ذوفنون و دانشوران ذوشجون نموده اند

تصدیق جناب جلالت مآب افخم اکرم میرزا هدایت الله وزیر دفتر
یعنی وزیر تمام محاسبات ایران و رئیس مستوفیان عظام و وزیر مشورتخانهٔ دولت

حقیقةً دیوان ممتازی ست و از تصدیق امثال این بنده بی نیاز صنعت خاصهٔ سلاطین
و شهریاران مملکت داری و معدلت گستری بحمد الله در نهاد خجسته بنیاد صاحب دیوان
تاج فرخی ادام الله ایام دولته کاملاً موجود و در میدان فصاحت و بلاغت
نیز گوی سبقت از سابقین ربوده اند چنانکه جناب فخامت نصاب لسان الملک سلمه الله
قدری مفصل و مشروح در صدر ورقه و جناب مستطاب آقائی دبیر الملک دام مجده

۵۳ ذوشجون یعنی ذوفنون منشی الاول ۵۵ مستوفی صمم اول و مستوفی اهل دیوان کرانه محاسبان حساب گیرد و عنایات

در صفحه علیحده معروض و مرقوم داشته اند والحق حق واقع را به بیان و بنان آورده اند

تصدیق جناب جلالت مآب میرزا محمد حسین دبیر الملک وزیر رسائل تمام ایران و وزیر مشورت خانه دولت

از انجا که از جانب جناب مستطاب محب الالباب و قدوة الاصحاب وحید العصر فرید الدهر کاشف السبل استاد الکل شمس الفلسفه و نفس المعرفه نادرة الزمان و نتیجة الاوان هو الذی افتخرت به الاواخر علی الاوائل السحبان عند بلاغة بیانه و فصاحة لسانه باقل مدحش از وصف برون ست چه جای اوست عالم علوم حضرت صاحب الاجل آقای لسان الملک صانه الله عن المکاره والآلام وحرسه الله لافاضة الفضل علی الانام تحریر تصدیق دیوان منظومه جناب مستطاب فلک جناب شایسته تر از القاب نادره زمان و معدن علم و عرفان صاحب السیف والقلم و جامع الفضل والحکم حاج الحرمین الشریفین و خادم رسول الثقلین نواب کامکار کامیاب حاجی نواب کلبعلیخان بهادر فرزند دلپذیر دولت فخیمه انگلستان و رئیس والا و اعظم طبقه اعلای هندوستان فرمانگذار دار الریاست مصطفی آباد عرف رامپور مادامت بحار علومه زاخرة و کواکب رشده طالعة باین بنده شرمنده حقیر اشارتی رفت اگرچه این بنده را چنانکه باید در انشای نثر و انشاد نظم پارسی و تازی دستی نیست که توانم درین میدان ترکتازی کنم لاکن بفحوای اینکه جولاهه و قالی باف بهتر از سائر محترفه و اصناف بدقائق نسج حریر و شال

برنجور نمد رسول آنجناب را دور از طریق صواب دانسته بمناجات رَبِّ اشْرَحْ لِي
صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي زبان گشوده سر در
تحریر این مقصود خطیر نمود اما چه کنم که در اول وهله پای خیال در وحل فرو رفته در ماند که از
سائل وقائل عرض کنم یا از مصدّق ومحقّق اما جناب مصدّق طيّب الله فاه وفاه
من الله ابقاه معجز روزگار است وکمال قدرت آفرید گار که چنان آفریده
که خود خواسته ❊ بجهان نقش نیاراسته که اختر از چرخ بزیر آرد و پاشد بورق
گوهر از کلک بسلک آرد و ریزد بکنار ❊ وكأنّ تحت لسانه هاروت
ينفث سحرًا وكأنّ حشو بيانه ذهبًا وعطرًا واضح است که انجه البيان
تصدیق فرمایند امثال ما را چه جای سخن گفتن است وكيف اجوز في
ميدان قوم حقيقة فضله ارجوا مجازه ❊ لهم في كلّ فنّ فضل
سبق ❊ ومثلي ماله فيه حيارة ❊ واگر از قائل بعرض برسانم یعنی جناب نور
کامیاب سعلم ليت شعري باي نطق ولسان واي بنان وبيان
احكي واكتب نبذًا وجزءًا من كماله وخصاله وفضله وافضاله
وهي ممّا لا تدركه اللحظ ولا يجمعها اللفظ ولا تندرج في العبارة
ولا تشرح بالاشارة معجز الدهر ومنقبة الفضل معراج
العقل ومنهاج العدل انفاسه كالنفس إذا تصفّت في الروح
إذا تقدّس والصبح إذا تنفّس واخلاقه ورد لولا تخدّش الرياح

٣٥٥

ومسك لولا يعرضه السواد ودرّ لولا يدركه النفاد ولعمري
ليس ما كتبت بالغا بوصف كنهه ولا بالغا العز وجهه بل هو ضرب
من ضروب المثل وشأن من شئون الكسل اشبه صفاته
بشيء ثم انزه ذاته عنه ومازلت مترددا في بالي ومتحيرا في امالي
ومتقلبا بين التشبيه والتنزيه لولا خشيت لقلت ليس كمثله
في عالم الابداع والايجاد لله درّ صحيفة تهدي الورى سبل
الهدى ومسالك الارشاد نسخت بها نسخ الصحائف كلها
حاشاى غير صحيفة السجاد فهي التي جمعت من كل نادرة كانها
روضة او خلق صاحبها كانها نسخ اجفان الحسان بنا في العراق
كؤس الصهبا الشاربها ولكن قبولك ارتجيه وقولي نرتجي منك
اعزازه بقيت منعما في ظل عيش ترتضيه وتعلم انتهائه

تصدیق جناب جلالت مآب حاجی میرزا محمد خان مجد الملک وزیر وظائف واوقاف تمام ایران و وزیر مشورتخانه دولت

بنده درگاه آسمان جاه را در مرور این نسخه فصیحه فخیمه که جناب مستطاب استاد
مسلم عجم و عرب مؤتمن السلطان آقای لسان الملک ادام الله افاضاته
باین شرح و بسط حق توصیف را ادا کرده اند نخواهد شد تمجید را اگر کاتب عجب آورد
امری نیست معسور و باید دفتری ترتیب دهد و بهر بیتی هزار بیت مدح کند و اگر کند

انجاکه شرط و شرح معانی این دیوان اینجا آورده باشد بهتر آنکه اظهار عجز کند

وَالعَجزُ اَخِرُ حِیلَةِ الاِنسَانِ

تصدیق جناب جلالت مآب حسن علیخان وزیر مختار دولت علیه ایران و

وزیر فوائد عامه و وزیر مشورتخانه دولت

چاکر درگاه نیز عذوبت و طلاقت این دیوان را که مجموعه فصاحت و ذلاقت است

بهمین صفت و سمت که مرقوم است تصدیق مینماید

تصدیق جناب مقرب الخاقان آقا میرزا علی مستوفی اول دیوان اعلی

پسر مرحوم مغفور قائم مقام

کِتَابٌ لَوْ اَنَّ اللَّیلَ یَرمِی بِمِثلِه ۔ لَقُلتُ بَدَتْ عَنْ هَجِیرَتِه

ذُکاءُ تصدیقات مرقومه خاصه آنچه جناب فخامت نصاب لسان الملک

دام شوکته علاوه نوشته اند بر فضل این کتاب مستطاب برهان قاطع و فصل الخطابست

تصدیق جناب مقرب الخاقان میرزا محمد صدیق الملک رئیس دفتر وزارت خارجه

دولت علیه ایران و نائب اول وزارت خارجه

اَنَا عَاجِزٌ وَ قَاصِرٌ عَنْ وَصْفِ فَصَاحَةٍ وَ بَلَاغَةٍ وَ سَلَاسَةِ

هٰذَا الدِّیوَانِ کَاَنَّهُنَّ الیَاقُوتُ وَ المَرجَانُ و توصیف و تصدیق جناب

قطب المورخین و استاد المولفین و عماد المترسلین و اعظم شعراء المتقدمین و المتأخرین

و افخم الادباء المحققین و المدققین لسان الملک و الملة طاب الله ثراه و بقاه فی بنیه

فی وصفِ هذا الدیوان صفاً کاملاً صدقه حقاً

تصدیق فهرست خردنامهٔ آداب آموز اولوالالباب خبرت نژاد هنر نسب بینش نهاد دانش حسب عالیجاه مقرب الحضرة الوالا میرزا هدایت خان دانش مستوفی دیوان همایون اعلی ابن عالیجاه میرزا لسان الملک سپهر اعلی الله شأنهما

وما ینطقُ عنِ الهوی اِن هو الا وحیٌ یوحی

جدول اسامی کتب لغات کاشف معانی بعض الفاظ و محاورات

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
برهان جامع مطبوعهٔ عجم	محمد کریم ابن مهدی قلی تبریزی صاحب برهان	مولف این کتاب لغات برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری را تنقید کرده بعد حذف مکرر لغات ضبط در آورده و اسناد مندرجهٔ فرهنگ را در حواشی نگاشته و بر حسب فرمان شاهزاده بهمن میرزا همت بر این کار گماشته
برهان قاطع مطبوعهٔ کلکته	محمد حسین دکنی متخلص برهان	کتابی ست مشهور در لغت فارسی

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
بهار عجم مطبوعهٔ دهلی	تیک چند متخلص به بهار	مولف در لغات مستعملهٔ زبان فارسی و مصطلحات آن کتابی غریب مستند باسناد اساتذه تالیف نموده و ابواب تسهیل بر روی هندیان کشوده
صراح مطبوعهٔ کلکته	ابو الفضل محمد	بزبان فارسی ترجمهٔ صحاح ست که جوهری در لغت تازی ترتیب داده
غیاث اللغات مطبوعهٔ لکهنو	ملا محمد غیاث الدین متوطن دار الریاسهٔ مصطفی آباد عرف رامپور	مولف در لغات عربی و فارسی و ترکی و رومی و حکایات و مصطلحات و مباحث بعضی از علوم طرح تالیفش ریخته در سنهٔ یکهزار و دویست و چهل و دو هجری باختتام رسانیده و مردم هند را از تالیفات دیگر مولفین بی نیاز کردانید
فرهنگ انجمن آرای ناصری مطبوعهٔ دار الخلافهٔ طهران	رضا قلیخان متخلص به هدایت ملقب به امیر الشعرا فصاحت زبان	مولف لغات متداولهٔ زبان پارسی درین کتاب فراهم آورده به تنقید و تحقیق و تصحیح و تغلیط آنها پرداخته و به تتبع بلیغ اسناد اساتذهٔ اهل زبان با هر لغتی منضم ساخته

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
قاموس مطبوعه بمبئی	مجدالدین محمد فیروزآبادی	در لغت تازی کتابی ست مشهور و متداول در دیار عرب و عجم شهرتش از زیادتی بیان مستغنی گردانیده
لسان السلاطین قلمی	فضل الله خان پسر عم سیف خان	رساله ایست مختصر در تحقیق لغات ترکیه معتبر
منتخب اللغات مطبوعه کلکته	مولوی محمد علی	مولف در سال یکهزار و ششصد و شانزده عیسوی حسب امر جوزف تیلر بهادر منتخب اللغات را تغییری داده بنای ترتیبش همچو برهان قاطع نهاده
منتخب اللغات مطبوعه لکهنو	ملا عبد الرشید حسینی	مختصریست در لغات تازی بزبان فارسی در عهد شاه جهان پادشاه دهلی تالیف شده
منتهی الارب فی لغات العرب مطبوعه کلکته	مولوی عبد الرحیم ابن مولوی عبد الکریم صفی پوری	مولف درین کتاب حل لغات قاموس بزبان فارسی نموده بترتیب حروف تهجی ضبط فرموده هر ماده لغتی یا معنی که در آن کتاب نیافته از دیگر کتب معتبره بر آن افزوده

جدول متضمن اسمای و سوانح رؤسای دار الریاست مصطفی آباد عرف رامپور

نام رئیس	تاریخ ولادت	مدت ریاست	تاریخ وفات	[illegible]	مدفن	کیفیت
جناب نواب علی محمد خان بهادر طاب ثراه خلف الرشید سید داود علی ابن سید ابن سید دلدار علی حیدری ابن سید یونس ابن سید محمد طاهر ثانی ابن سید غیاث الدین احمد ابن سید محمد نجم الدین طاهر ابن سید خواجه عبد العزیز ابن سید ادریس ابو المعالی ابن خواجه ابراهیم ابن امام همام موسی کاظم علیه السلام	یکهزار و یکصد و سیزده هجری	سی سال	سیوم شوال یکهزار و یکصد و شصت و دو هجری	استسقا	آنوله	از چهارده سالگی در فراخنای دلاوری و اولو العزمی قدم نهاده و داد مردانگی دادند از کثرت اعوان و انصار و اطاعت کرده ها کرده جانبازان جلادت شعار به تیغ و تفنگ و شمشیر کشی سرتاسر ملک کیتهر را قابض و متصرف گردیدند بعضی محمد شاه پادشاه دهلی را گران آمد از حسن اتفاق همدران ایام بعضی از تمردپیشگان از سلطان طریق انحراف سپردند نواب عالیجناب از پیشگاه شاهی به استیصال شان مامور گشتند و گوشه خاطر خاقان زمان از گرد کدورت تنزیه یافت چنانچه اولاً سیف الدین علیخان وغیر آن از سادات بارهه را مغلوب ساختند و ثانیاً بر سر الهیار و رای کلا وغیره از سرکشان تاختند و دیگر

کیفیت	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	نام رئیس
راکبکان و متمردان را در حلقهٔ مطیعان فرمانبران خود کشیدند و همچنین در هفتاد و دو معرکه فتح و ظفر بدست آوردند هرگاه جناب نواب علی محمد خان بهادر طاب ثراه وفات یافتند سران فوج یعنی ورزین بر اکثری از ممالک قابض و متصرف آمدند اندکی از ملک بدست مرکی از فرزندان نواب غفران مآب در آمد هرگاه میانهٔ نواب شجاع الدوله بهادر وزیر الممالک اوده و حافظ الملک از فوج نواب مؤید من الله سور شان اعلی جنگ افتاد و حافظ الملک کشته شدند نواب محمد فیض الله خان بهادر دومین فرزند نواب غفران مآب بر رامپور و محالات آن فرمان فرما گردیدند از طفلی آثار شجاعت و پردلی از ناصیهٔ حال حضرت ایشان هویدا بود	رامپور	برآمدن دل	بیستم [illegible] سال یکهزار و دو صد و هشت هجری	بیست سال	سال یکهزار و یکصد و چهل و شش هجری	جناب نواب محمد فیض الله خان بهادر طاب ثراه

نام رئیس	تاریخ ولادت	مدت ریاست	تاریخ وفات	سبب وفات	مدفن	کیفیت
						چنانچه در چهارده سالگی در افغانستان بهمراهی احمد شاه درّانی تورمخ نامی پهلوانی زبردست را یکه و تنها بیاسا رسانیدند و قلعه سبزوار را مفتوح کردند بکمال ورع و تقوی آراسته بودند و بتبعیت بیعت نبوی پیراسته و بنای شهر مصطفی آباد عرف رامپور ریخته همان عالیجناب معلی القاب است
نواب محمد علیخان بهادر طاب ثراه	بسال یکهزار و یکصد و شصت و شش هجری	بست و چار روز	بستم صفر سال یکهزار و دو صد و نه هجری	قتل	رامپور	بعد وفات پدر عالیمقدار خویش بر مسند ریاست متمکن گردیدند و بسعی برنبیاکه از دست سران فوج مجروح و معزول شدند و در حالت زخمداری یک ماه و هفت روز بسر برده جان دادند
جناب نواب غلام محمد خان بهادر طاب ثراه	یکهزار و یکصد و هفتاد و شش هجری	سه ماه و بست و دو روز	ششم جمادی الآخره سال یکهزار و دو صد و سی و هشت هجری	عارضه فالج	نادون	بعد زخمداری نواب محمد علیخان بهادر برادر بزرگ خود مسند آرای ایالت گشتند و در اشاعت امور خیر کوشش بلیغ بکار بردند هرگاه با نواب آصف الدوله بهادر

نام رئیس	تاریخ ولادت	مدت ریاست	تاریخ وفات	مرض	مدفن	کیفیت
						در ساحت فتح گنج غربی اتفاق جنگ افتاد دست از ریاست کشیدند و بنا بر ادای فریضهٔ حج سفر حجاز پیش گرفتند و هنگام مراجعت در ریاستهای متعدده بیست و دو مهم عظیم سر کردند عاقبت در مقام نادون اقامت ورزیدند
نواب احمد علیخان بهادر طاب ثراه	یکهزار و دو صد و یک هجری	چهل و سه سال	بیست و پنجم جمادی الاولی یکهزار و دو صد و پنجاه و شش هجری	سرسام	رامپور	هرگاه جناب نواب غلام محمد خان بهادر طاب ثراه ره سپر حجاز گردیدند بپای مردی نواب آصف الدوله بهادر بر مسند نواب محمد علیخان بهادر پدر خود متمکن گشتند
جناب نواب محمد سعید خان بهادر طاب ثراه	بیستم رجب روز جمعه یکهزار و دو صد هجری	پانزده سال و بیست و یک روز	سیزدهم رجب یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری	عارضه سل	رامپور	بعد ارتحال نواب احمد علیخان بهادر پسر عم خود بحسن تدبیر حقوق خویش را در پیشگاه گورنمنٹ به ثبوت رسانیده حکمران این ریاست گردیدند و سند ایالت را

نام رئیس	تاریخ جلوس	مدت ریاست	تاریخ وفات	طالع	مولد	کیفیت
						زیب وزینتی تازه بخشیدند فوج اشل فوج سرکار انگریزی آراستند ومحکمها را همچنان پیراستند ریاست را رونقی تمام افزودند ونظم ونسق ملک را بنای خوب نهادند بالجمله به نیکنامی وحکمت پناهی وفطانت دستگاهی مدت حیات بسر بردند
جناب نواب محمد سیف علیخان بهادر طاب ثراه	پنجم ربیع الآخره سال یکهزار ودوصد وسی ویک هجری	ده سال وچار ماه ودوازده روز	بست وچارم ذیقعده سال یکهزار ودوصد وهشتاد ویک هجری	سرطان	پرامیو	بعد ارتحال پدر بزرگوار بر مسند سروری جلوس فرمودند ورونق ریاست را از انچه بود افزودند در سال یکهزار وهشتصد وپنجاه وهفت عیسوی هم حفاظت ملک خویش نمودند وهم تحفظ مرادآباد مطمح نظر داشتند وفیروزشاه باغی را از انجا بدر کردند از برتش انڈیا ملک خراجی یک لک وبست وهشت هزار وپانصد روپیه باختیارات دیوانی وفوجداری یافتند ملک بنوتی وتمغاهای ستاره هند وخطاب فرزند دلپذیر دولت انگلشیه فراچنگ آوردند وبه کسب علوم وفنون خاصه منطق همت گماشته بودند وشعر هم سهل میسر مودند چنانچه دیوانی مختصر وریخته از نتائج طبع الایاد

ذکر سراپا سرور عالیجناب معلی القاب حاجی حرمین شریفین زائر روضهٔ مطهرهٔ شهنشاه خافقین جناب نواب کلب علیخان صاحب بهادر مشیر قیصرهٔ هند فرزند دلپذیر دولت انگلیسیه رئیس و لاور اعظم طبقه اعلای ستارهٔ هند دام ملکهم و اقبالهم

ولادت باسعادت صباح روز یکشنبه بستم ذیحجه سال یکهزار و دو صد و پنجاه هجری مطابق نوزدهم اپریل سال یکهزار و هشتصد و سی و پنج عیسوی است چون از عمر شریف سی سال و یازده ماه و چار یوم سپری شد همینکه حضرت فردوس مکان نواب محمد یوسف علیخان صاحب بهادر طاب ثراه پدر عالیقدر آن مهر سپهر ریاست مداری برحمت ایزدی پیوستند بست و چهارم ذیقعده سال یکهزار و دو صد و هشتاد و یک هجری مطابق بست و یکم اپریل سال یکهزار و هشتصد و شصت و پنج عیسوی روز آدینه بعد نیمروز بر وساده فرمان فرمائی و مسند حکمرانی جلوس فرمودند در سال یکهزار و دو صد و هشتاد و نه هجری شوق ادای فریضه حج در دل فیض منزل جا گرفت بست و دوم ماه مبارک رمضان نهضت لشکر کوچ بست و سوم ماه مذکور سحرگاه بنفس نفیس با چند ارکان دولت خلّم نهضت افراختند باعزاز و اکرامیکه جز سلاطین ترکی را دست ندهد از حج و زیارات مشرف گردیده ششم محرم سال یکهزار و دو صد و نود هجری باز اتفاق ورود مسعود در دار الریاسته افتاد از عمر شریف سال چهل و هفتم و مسندنشینی را سال شانزدهم باشد نه صد و چهل و پنج میل کسری زائد ارض مربع زیر حکم عالی است و تعداد مردم برحسب مردم شماری سال یکهزار و هشتصد و هفتاد و دو عیسوی پنج لک و هفتاد هزار و چار است و اختیارات قتل قصاص و دیوانی و فوجداری کماحقه حاصل بالجمله در صفت کمال از روسای پیشین شریک غالب بوده اند و کمالات آخر برآن افزوده چنانچه محصول غله را معاف فرمودند و بنای زکوة اموال نهادند در محاربه روم و روس دو لک روپیه به مجروحان قسطنطنیه عطا فرمودند و در آرایش شهر و اکثار عمارات بر جمله فرمان روایان گذشته فائق آمدند

واہل کمال سرحلقه اگرد آورده اند و شبانه روز توجه عالی برین کار مبذول می ماند اکثر علوم متداوله و غیر متداوله مهارت کلی دست داده و گاه گاهی بشعر نیز گرائیش می نمایند سه مجموعهٔ نثر در فارسی یکی ترانهٔ غم دوم قندیل حرم سوم شگوفهٔ خسروی و یک در ریخته موسوم به بلبل نغمه سنج و چهار دیوان در ریخته یکی نشید خسروانی دوم [illegible] خاقانی سوم درة الانتخاب چهارم توقیع سخن و یک دیوان فارسی مسمی بتلج فرحی از نتایج افکار گهربار ست ایزد تعالی و تقدس باغ اقبال همچو فرزند روای عدیم المثال و مرشد زاده کامگار جناب محمد مشتاق علیخان بهادر سراپا اجلال را دائما از صدمهٔ خزان مامون و مصئون دارد بالنبی و آله الامجاد

تاریخ منشی مظفر علیخان بهادر اسیر

زطبع شه چو عیان شد تجلی معنے — زطور حضرت موسی بشوق دیده آمد
اسیر مصرع تاریخ طبع دیوان گفت — بسر زمین سخن آسمان پدید آمد
۱۲۹۶

تاریخ منشی محمد اسمعیل حسین منیر

دیوان خدیو دادرس شد مطبوع — خوش تاقته از برج بیان شمس فیوض
گفتم دو مصرعی دو تاریخ منیر — اشعار خداوند جهان شمس فیوض
۱۲۹۶ — ۱۲۹۶

تاریخ منشی صابر حسین صبا

چون کلام شه خداآگاه — گشت شمع حریم نور بصر
۱۲۹۶ — سنه ۱۹۳۶
سال طبعش صبا بخیبه بگفت — سخن جان نواز و جان پرور
۱۸۷۹ عیسوی — ۱۲۹۶ هجری

تاریخ ترتیب دیوان از منشی گوبند پرشاد صبا

فرمان دهِ رامپور کز اقبالش — هر دم بترقی ست ملک و مالش
ترتیب نمود تازه دیوان لطیف — شد مشرق آفتاب معنی سالش
۱۲۹۴

تاریخ عبد القادر خان واقف

بملک سخن ریخت لعل و گهر — زهی فکر نواب عالم پناه
چو مطبوع گردید واقف نوشت — پی سال تاریخ آن نظم شاه
۱۲۹۶

تاریخ محمد زمان خان بسمل

چو شد طبع دیوان خاقان اعظم — که دارد برو رشک نظم نظامی
رقم زد چنین سال آن کلک بسمل — کلام گهر تاب شاه گرامی
۱۲۹۶

تاریخ محمد احمد قمر خلف منشی امیر احمد

چو شد مطبوع دیوان خدیوی — که باب فیض او عالم پناه ست
قمر این مصرع سالش رقم زد — گهر ریزی کلک پادشاه ست
۱۲۹۶

تاریخ محمد فصیح الزمان خان خلف کوچک شیخ محمد وحید الزمان خان مرحوم

در ملک پارس رفت کلام خدیو هند — چون مردمک بدیدهٔ اهل عجم نمود
مطبوع گشت چشم و دل روزگار را — معنی و لفظ شیفتهٔ حسن هم نمود
تاریخ طبع آن قلم فکر من فصیح — تا برج مهر اوج فصاحت قسم نمود
۱۲۹۶

تاریخ فقیر امیر احمد امیر

در انجمن معنی سلطان سخن آرا — شمعی عجبی افروخت از شعلهٔ زیبانها

ان شمع بود دیوان آن شعله بود مضمون | پیداست ز لمعانش رنگ همه دانیها
از هند بایران شد وز پارس بهند آمد | هر ملک معطر گشت از عطر فشانیها
در پارس همی زین نظم زبان دانی | در هند همی جوشد زین بحر روانیها
مطبوع شد و گفتم تاریخ امیر آنرا | چون هند عجم نازید از شوخ بیانیها

١٢٩٦

خاتمة الطبع

خدایا پای یارای گذارش بندهٔ ظلوم و جهول شکسته است راه حمد تو نتواند برید معذورش دار بنی البرایا دست نیروی نگارش این هیچکاره بو الفضول خسته است در درر نعت تو در سلک عبارت نیارد کشید مجبورش شمار و روا که نه حمد الهی صورت بست و نه نقش نعت رسالت پناهی بر کرسی نشست از ننگ ناکسی می میرم و در زندان غم اسیرم لاجرم بر سرور اصفیا و سرور انبیا و آل پاکش و اصحاب جلالت مآبش درود و سلام می فرستم تا جبر نقصان نماید و تلافی مافات فرماید صلواة الله البر الرؤف الرحیم علی محمد بن عبد الله بن عبد المطلب خاتم النبیین و سید المرسلین و امام المتقین رحمة للعالمین و سلامه علیه و علی آله و اصحابه و اولاده و ذریته الطیبین الطاهرین و علی ازواجه الطاهرات امهات المؤمنین ما دامت السموات والارضین اما بعد سامعه کو که داودی نغم من گوش کند و باصره کجا که همایون رقم من نگرسته خویشتن را فراموش مرحبا نیک آمدی ای سامعه شنیدنی ست و خوش رسیدی ای باصره دیدنی که شاه دارای فلک تخت فریدون سپاه سکندر بخت جمشید دستگاه قدر قدرت قضا صولت کیوان رفعت مشتری سیرت بهرام سطوت خورشید شوکت ناهید بهجت عطارد فطنت قمر طلعت سهیل سمت صاحبقران عهد نامداری عظیم الشان عصر کامکاری معلی القاب عالیجناب

حاجی حرمین شریفین زائر روضهٔ مطهرهٔ شهنشاه خافقین نواب کلب علیخان صاحب بهادر
مشیر قیصر هند فرزند دلپذیر دولت انگلسیه تمیس دلاور اعظم طبقهٔ اعلای ستارهٔ هند
شهریار معدلت دستور والی دار الریاسة مصطفی آباد عرف رامپور لازال مستقراً علی مسند العز
والجلالة و مستبدا فی امر الامارة والایالة با وصف ادای فرائض ملت و اشتغال به مهمات مملکت
در هر علم و فن گوی سبقت از ذو فنونان سلف و خلف ربوده‌اند و رحیق تحقیق و تدقیق از ینابیع
علوم مختلفه و فنون متنوعه بهم پیوند خاصه چون بزم سخن آراستند انوری دیگر شمع دعوی نیفروخت
و آوری سپند کردار در نار رشک و حسد سوخت شاهد مدعایم دیوان تاج فرخی ست
که در عجمی زبان ست و قالب سخنوری را روان مخزن اسرار است و مطلع انوار کان فصاحت
و جان بلاغت مصاریعش مصاریع ابواب الجنان باشد و اشعارش بر شعری نرگسی زبان
لفظش دل می‌رباید و معنیش روح می‌فزاید کلامیست معجز نظام که تقریر تعریفش را لسان
کلیم اللهی درخور و تحریر توصیفش را قلم از شاخ نخل طور سزاوارتر المختصر هرگاه انشایش به انجام
رسید و املایش روی فرجام دید بواسطهٔ دولت فخیمهٔ انگلیس به مستقر الخلافهٔ طهران بسرآمد فصحای
روزگار سرحلقهٔ شعرای دهر و داد دار ادیب نحریر لبیب عدیم النظیر مظهر انوار عظمت مصدر آثار کرامت
صاعد ذروهٔ معالی و مناقب عارج رتبهٔ مفاخر و مناصب جناب مستطاب عالیجاه مقرب
الخاقان مؤتمن السلطان میرزا محمد تقی خان سپهر تخلص ملقب به لسان الملک مستوفی اول
دیوان همایون اعلی سلطنت ایران ضاعف الله تعالی کماله و ادام علی الانام ظلاله با ارمغانی
چند ارجمند فرستاده شد و بنای روایتش نهاده و مقارن اوان مزبور گرامی منشی یگانهٔ زمانه

آغا محمد علی شیرازی نثار تخلص مثال یافتند وبدان صوب شتافتند عالیجاه میرزا لسان
و وصوتش بحسب آنکه سه برافرازنده رایات شاهی برافراشته و زننده نوبه الهی پنجه
و تاجداران پناه خسروان و شهریاران داور دوران مالک الملوک ایران و توران
صاحبقران السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان والخاقان بن الخاقان بن الخاقان بن الخا
ناصرالدین شاه پادشاه قاجار شهنشاه تمام ممالک محروسه ایران لازالت رایات
السماک و آیات شوکته مکتوبة علی صفحات الواح الافلاک اندر سفر بودند در مطالعه آن
دائره دولت سلطانی را بعد رجوع بمستقر الخلافه افتاد اجازت مطالعه فرخ چاپ آوردند
در بعضی از مواضع محو و اثباتی بکار برده تقریظی در آخر ثبت کردند و فخامت نصابا
نگاشتند و پس با قصیده مدحیه و نامه و قطعه در جواب نامه اعلی حضرت خدیو کیهان
باللطف الابدی ملکه و اجری بالفیض السرمدی فی بحار العظمة والابهة فلکه بسفارت
محمد صالح بیک یکی از نظر کردگان عین عنایت خویش همپای بلند پایه آغا محمد علی ش
هزاران هزار شکر آفرید کار نهان و آشکار که در ماه ذیحجه سال یکهزار و دو صد و نو
بذیل قصیده و قطعه و تقریظ عالیجاه میرزا لسان الملک و تصدیقات علمای طهران چو دلیلین که نخستین فن
کاشف معانی الفاظ مغلقه قصائد دیوان بلاغت عنوان کافی است و پسین شرح احوال این یاسر
وافی به تصحیح و تحشیه ملازم خاص بارگاه عرش اشتباه منشی امیر احمد امیر تخلص در مطبع تاج
مصطفی آباد عرف رامپور کحلی سلب طبع پوشیده و چشم مجنون صفتان وادی سخن جو
درهای سرور و سرور بر روی همگنان گشود

ANGLO ORIENTAL

CALL No. { ف ۸۹۱۵۵۱۳۱ / ن ۲۲م ت ۳۰ } ACC. No. ۶۲۱

AUTHOR

TITLE تاج فرخی

ف ۸۹۱۵۵۱۳۱

ن ۲۲م ت ۳۰

۶۲۱

تاج فرخی

Date	No.	Date	No.

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:—

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.